

Gedichten

Jacob Westerbaen

Editie Johan Koppenol

bron

Jacob Westerbaen, *Gedichten* (ed. Johan Koppenol). Athenaeum - Polak & Van Gennepe, Amsterdam
2001

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/west001gedi05_01/colofon.php

© 2016 dbnl / Johan Koppenol

Minnedichten

De verhuizing van Cupido (fragmenten)^{aant.}

Jupiter viert zijn verjaardagsfeestje op de Olympus. Helaas gooit twistgodin Eris roet in het eten, of eigenlijk gif in de wijn...

- Zo haast als deze wijn was in het lijf gegoten,
heeft het vergif zijn kracht straks naar het hart geschoten,
om dat te roeren om, en halen voor de dag
al 't geen dat van tevoor wel diep gerekend lag.
- 5 De zalen werden stil, de een begon te morren
en op de anderen al morrende te knorren;
men zag 't en was geen deeg, en dat het honden zou,
doch niemand liet de gek nog kijken uit de mouw.
Maar als het met de wijn omhoog begon te trekken
- 10 en in der goden brein zijn krachten uit te strekken
en Bacchus uit hun hoofd de gulden rede stal,
toen ving het kijken aan, en 't werd geheel van 't mal.
Gelijk een heim'lijk vuur, dat weinig van te voren
in een besloten huis zichzelve scheen te smoren,
- 15 wanneer het raakt omhoog en in de daken slaat,
zijn vlammen overal aan ieder kijken laat,
zo toont het twistvenijn zijn onbeschofte vlagen,
nu 't in de hersenpan der goden is geslagen.
Nu is er dam, noch dijk, noch sluis, noch slot, noch wal
- 20 die iemand van de goôn het bakkes sluiten zal.
Hier raken z' overhoop. De lang verdrongen paarden
die haalt men uit de sloot; de hemel, hel, en aarde
vermengt men ondereen. Daar 's niets zo kwaad, zo goed,
zo diep, zo laag, dat het venijn niet op en wroet.
- 25 'Hoe,' zeide Juno, 'hoe, zou ik dan lijden moeten,
Jupijn, ik, die de goôn eerbiediglijk begroeten
als 's hemels koningin en uw hoogwaarde vrouw,
dat mij een aardse meid mijn nachten stelen zou?

- Zal dan een ander wijf u krijgen in haar armen?
- 30 Zult gij een vuile hoer haar bed en zij verwarmen,
 en Juno zelf des nachts verstijven van de kou
 en wezen Jovis' weeuw in plaatse van zijn vrouw?
 Moet ik dan slapen gaan en zult gij mij niet dekken?
 Moet ik dan rijzen op en zult gij mij niet wekken?
- 35 En lijden, dat een hoer van u ontvangen mag
 des avonds goedenacht, des morgens goedendag?
 [...]
 Zaaft gij mij ooit, Jupijn, de deugden overtreden?
 Heb ik ooit buiten 't perk van eerbaarheid geschreden?
 Heb ik mijn leven wel genomen in de zin
- 40 te springen uit de lijn en band van echte-min?
 Wat is er, dat mij schort? Wat doet u mij versmaden?
 Waarom toch loopt gij mij en gunt een aardse meid
 het beste van mijn deel dat mij de echt toeleit?
 Ben ik u al te slecht? Word ik daarom verstoten?
- 45 Ben ik niet van Saturn zo wel als gij gesproten?
 Word ik u al te oud? Ik hou mij fris en groen
 en zou het u zo wel als uwe hoeren doen.
 Ben ik niet schoon genoeg? Ik tart al de godinnen:
 daar 's niemand die mij kan in schoonheid overwinnen,
- 50 en ofschoon Cytheree de gulden appel wan,
 dat vonnis wees een boer, daar hou ik weinig van.'
 'Hola!' riep Venus, 'ho! Wilt gij uw man bekijken,
 zo laat mij, 'k raad u dat, uit uwe woorden blijven:
 gij krijgt mij aan de hals en opent mij de mond,
- 55 die gij, noch niemand niet, mij weder sluiten kond'.
 Durft gij u dan bij mij in schoonheid vergelijken?
 De appel spreekt voor mij, waar ik mee door ging strijken.
 Ei, goden, houdt uw buik: een hoogbejaarde wijf
 stelt nevens mijne jeugd haar half versleten lijf.
- 60 Wat hebt gij op de boer zo schamperlijk te smalen?
 Uw man en kon ons zelf geen beter rechter halen.

Doch, zo gij nog gelooft dat gij verkortet zijt,
ik hang ze nog eens op tot uw en Pallas' spijt.'

Hier barstte Momus uit: 'Ei, laat het Venus winnen,
65 want zo de schalkse Mars had schoner kunnen winnen,
hij hadde nooit Vulcaan, die goê, die slechte kwant,
twee horens op zijn kop zo ruitelijk geplant.'

Hier riep Vulcaan: 'Helaas! Wat mocht ik toch beginnen
als ik eerst vallen liet mijn onbedachte zinnen,
70 als ik op zo een wijf mijn hart eerst heb gezet,
die elders liever slaapt dan op haar eigen bed.

Ha Venus! 't Is wel waar: de twist alhier gerezen
is u al overlang van Paris toegewezen;
de appel is van u, gij zijt het die ze wan,
75 maar had gij wat meer eer, ik was er beter an.
Wat is een fraai juweel, al valt het schoon in d' ogen,
als het van iedereen wordt overal gedrogen?

Wat is een schone vrouw, een wonder op de straat,
wanneer zij wat gemeen haar lijf gebruiken laat?
80 Heb ik niet zelf gezien (ik schaam het mij te zeggen)
dat u de bloedgod Mars had in zijn armen leggen,
als ik u allebei op 't schoonste van de dag
op 't bed gevangen had dat het een ieder zag?

Waarom zocht ik toen niet mijn wraak in uwe darmen,
85 toen ik u, zo betrapt, vond liggen in zijn armen?
Waarom en greep ik geen voorhamer bij de steel
en brak u allebei het hersenbekkeneel?

Vulcaan, het is nog tijd. Sa, grofgearmde reuzen,
hou op een weinig van het ruwe staal te kneuzen.
90 Pyragmon met uw maats, ho, laat de smidse staan,
hier valt een ander werk dat nodig voor moet gaan.

Sa, Brontes, Steropes, die d' onderaardse kamers
van Lemnos loeien doet door 't klinken van uw hamers,
dat 't holle eiland brult van uwer armenslag
95 alsof de donder zelf daar aan een ketting lag.

- Sa, wakker op de been: grijpt in uw grove knuisten
 een moker bij de kop ('t is hier geen werk van vuisten)
 en beukt en bonst en stormt op Mars en op mijn wijf,
 totdat er arm noch been van beiden heel en blijf!
- 100 'Al zacht!' antwoordde Mars. 'Staat u de kop op rollen,
 Vulcaan, dat gij begint dus onbeschoft te hollen?
 Ei, wacht een weinig tijds en hoort eerst wat ik praat,
 eer gij uw wijf en mij te pletter kloppen laat.
 Bedacht gij niet voorheen, eer gij met haar ging trouwen,
 105 dat het uw staat niet was dat wijf alleen te houwen?
 Wanneer te groot verschil is tussen vrouw en man,
 denkt dat hij dan alleen haar zelden houden kan.
 Gij werd van Jupiter ten hemel uitgestoten,
 't scheen dat uw moeder van een ikker was verschoten;
 110 uw wijf die won met recht en kreeg de gulden vrucht,
 waar Juno nog om twist en Pallas steeds om zucht.
 Gij hinkt, uw wijf is fris en wakker op haar koten;
 gij lam, en zij en staat voor heggen noch voor sloten;
 zij vliegt en gij zijt mank, en, zo ons Venus praat,
 115 schijnt het dat gij in 't bed ook vrij wat kreupel gaat.
 Hoe kan toch zulk een wijf zich van u laten kussen?
 Hoe kan zo brave vrouw haar minnevuurtjes blussen
 met een, die van zijn kruin tot onderaan zijn voet
 stinkt naar de vuile rook en kleeft van 't vette roet?
 120 Hoe kan hij handelen zo teer' en bolle leden,
 die niet en is gewend als 't harde staal te smeden?
 Hoe kan men 's nachts gedekt en 's morgens zijn gegroet
 door een die 's avonds ronkt en 's morgens werken moet?
 Wat roept en schreeuwt gij om uw onbeschofte reuzen?
 125 Laat haar, ik raad u dat, haar staal en ijzer kneuzen,
 of zo ik iemand hier van uwe bengels zie,
 zal ik hem als een riet doen knappen voor mijn knie.
 En zo gij nog uw wijf een zuur gezicht durft geven,
 zal ik u ('k zweer 't de goôn) voor mijne arm doen beven.

- 130 Verander van gelaat, ik ben dat aanzicht moe,
 of 'k zal u slingeren tot aan het Waaigat toe.
 En gij, Apollo, zo gij weer gaat overdragen
 dat ik bij Venus slaap, krijgt gij de huid vol slagen;
 ik zal die gouden krans u rukken van de kop
 135 en scheuren dat gij 't ziet, zo raakt z' er nooit weer op!
 En zo er iemand is, die voor Vulkaan durft dingen
 en spreken tegen mij, zal ik de kraag omwringen:
 fluks maak ik 't huisje leeg, schiet het mij in de zin,
 en hou de hemelen voor mij en Venus in.'
 140 Dus sprak de oorlogsgod: zijn glinster-ogen blonken
 en brandden in zijn kop, 't was niets dan vuur en vonken.
 [...]

Nadat het gekrakeel enige tijd heeft geduurd neemt Momus het woord. Hij geeft Cupido de schuld van alle ellende en de andere goden vallen hem bij.

- Hoe zult gij weggeraken,
 gewiekte Venuskind? 't Is hier geen blijvenstijd.
 Fluks op uw vleugels, als gij welberaden zijt.
 145 Gelijk in een gelag de volgezopen boeren,
 wanneer daar iemand is die 't huisje stelt in roeren,
 de kan, de tang, de schop, de treeft, de kandelaar
 aangrijpen met de vuist en gooien 't naar elkaar,
 zo doen de dolle goôn. Zij vatten naar de glazen,
 150 de gouden schotelen, de bekers moeten razen
 en naar Cupido toe. Zij werpen naar zijn huid
 wat eerst in handen komt. Hij moet de hemel uit.
 Ha, breineloze goôn! Hoe zult gij 't u beklagen
 dat gij de Liefde uit de hemel hebt geslagen!
 155 Maakt Eris u zo dol, en Bacchus' druif zo zot,
 dat gij naar Momus hoort die met u staat en spot?
 Gij jaagt het lieve kind, dat ieder placht te vleien,

- met kracht de hemel uit. Hoe kunt gij van hem scheien?
 Gij eindigt uw krakeel, maar 't geen gij hier begaat
 160 is 't rechte middel niet waarin uw vreë bestaat.
 De lieve Liefde vliedt, hij ruimt der goden zalen
 en komt van boven af naar d' aarde nederdalen
 op zijne vleugelen, om hier beneën te zien
 of hij een woonplaats bij de mensen kon bespiën.
 165 In 't midden van de lucht, van waar zijn oog kan merken
 het bultig aarde-vak, hangt hij wat op zijn vlerken
 en drijft vast ginds en weer, alwaar hij van omhoog
 de wereld in een wenk doorwandelt met zijn oog.
 Daar is een lustig vlek, dat duinenrijke heiden
 170 van 't ongestuime diep der noordser golven scheiden,
 daar 't rechtsgeleerde Hof der lieden zaken drijft
 en voor het kloeke volk van Holland wetten schrijft.
 Dit schijnt hem in zijn oog de luthof van Europe,
 niets onder 't mane-rond doet zich zo sierlijk open.
 175 'Hier,' zei hij, 'wil ik heen, er is geen ander land
 dat boven deze plaats de kroon van lusten spant.'
 En zonder meer gepraat roert hij zijn vlugge veren
 En komt van boven neer recht op het Haagje scheren.
 [...]
 Hij snuffelt overal. Maar zacht, wat hoort gij kraken?
 180 Wat toch voor een geluid voelt gij uw oor genaken?
 Draai ras uw wakker oog en uw gekrulde kop.
 De zoete Rosemond die stoot haar venster op.
 Cupido die verstijft, de woorden blijven steken
 in 't midden van hun weg. Hij wil en kan niet spreken
 185 en staat verwonderd stom. Zijn tong geeft geen geluid,
 totdat hij eindelijk barst met deze woorden uit:
 'Wat aardig vrouwenbeeld, wat schoonste van de schonen
 komt zich voor mijn gezicht zo herelijk vertonen,
 die blanker dan de maan, die blonder dan de zon
 190 van mijne moeder zelf de appel winnen kon?

O huis, o kamer die zo grote schonigheden
 binnen uw muren sluit: ik hou het hier beneden.
 Gij zult eer lange tijd ook mijne woonplaats zijn,
 de hemel acht ik niet, die laat ik voor Jupijn.’

Het achtste kusje van Janus Secundus^{aant.}

Wat vreemder dolligheden
 vervoeren uwe reden,
 gij zotte Rosemond?
 Hoe wordt gij dus onzinnig,
 5 dat gij mijn tong zo vinnig
 met uwe tanden wondt?
 Waartoe dit boze partje?
 Of meent gij dat mijn hartje
 niet pijns genoeg en lijdt
 10 door de vergifte stijltjes
 van uwe minnepijltjes,
 dat gij mijn tong nog bijt?
 Dit is ze die de tipjes
 van uwe suikerlipjes,
 15 (de klipjes, die mijn mond
 zo stoutjes dorst genaken,
 omdat ze die te raken
 het zoetste sterven vond);
 die de gekruifde spruitjes
 20 van uwe blonde tuitjes,
 uw halsje van fluweel,
 uw zoete valkenoogjes
 met haar besnoeide boogjes,
 zo zuiver en zo eël,
 25 uw flauw-gebloosde koontjes,
 zo poezelig, zo schoontjes,

nog verder heeft verbreed
 dan waar de zonnepaarden
 gaan duiken onder d' aarde,
 30 wanneer hij van ons scheidt;
 die u zo lieve naampjes,
 zo zoetjes, zo bekwaampjes,
 zo vriend'lijk, zo beleefd,
 zo dikmaals heeft gegeven,
 35 mijn hart, mijn ziel, mijn leven
 dat mij bewegen geeft.
 Of is 't u een vermaken
 dat lid zo aan te raken,
 omdat gij zeker weet
 40 en oordeelt van te voren
 dat ik mij niet zou storen,
 hoe dapper dat gij beet,
 en dat mijn tong de schichtjes
 van uw gitzwarte lichtjes,
 45 't koraal van uwe mond,
 en uw albasten handjes,
 zelfs uw brooddronken tandjes,
 de oorzaak van haar wond,
 niet laten zal te roemen
 50 en u nog zoet zal noemen,
 al staam'lend in haar bloed?
 Wat nemen ook de vrouwen
 die men voor schoon moet houwen
 gezag op ons gemoed!

Het dertiende kusje van Janus Secundus^{aant.}

Ik lag heel afgesloft, zieltogend, uitgerekt
 - mijn Rosemond, mijn leven -

- gelijk een visje, dat zijn vinnen van zich strekt
als het de geest wil geven.
- 5 Mijn mond was uitgedroogd, mijn keel versmacht van dorst,
mijn long en kon niet blazen,
noch met een kleine koelt' in mijn benauwde borst
mijn flauwe zieltjen azen.
Ik zag het duist're rijk en in de trage poel
- 10 de grijze veerman roeien,
ik zag die grage baas met wonderlijk gewoel
zich naar de oever spoeien,
toen ik een vochte kus van uw bedauwde mond
kreeg aan mijn droge lippen,
- 15 een kus, die in mijn borst weer nieuwe adem zond
en mij ne long deed rippen.
Een kusje, dat mijn ziel weer in mijn lichaam bracht
om op een nieuw te paren,
en dat de oude knecht, bedrogen zonder vracht,
- 20 weer deed terugge varen.
Ik mis: de oude knecht en vaart niet zonder vracht,
hij voert mijn eerste leven;
mijn zieltje vaart met hem, om in een donk're nacht
gestadelijk te zweven.
- 25 Het is, o Rosemond, een deel van uwe ziel,
een stukje van uw leven,
dat in mijn hartje speelt en zo mij dat ontviel,
zou ik de geest weer geven.
Het is een deel van u, dat dikwijls uit mijn bloed
- 30 weer tracht bij u te kruipen,
en, zo gij 't niet gestaag met uwe adem voedt,
zal 't eens weer heen gaan sluipen.
Opdat dan, Rosemond, één ziel ons beiden voê,
zo drukt mij met uw lippen
- 35 zolang, totdat ons tweên van alle vreugde moe,
één leven zal ontglippen.

Het veertiende kusje van Janus Secundus^{aant.}

Wat biedt, wat biedt gij mij uw rode mond?
 Weg, weg: ik wil niet, harde Rosemond,
 nog harder dan de harde marmerstenen,
 ik wil u nu niet ene kus verlenen.

- 5 Ik zoen niet meer. Wat meent gij dat ik al
 die laffe kusjes langer achten zal,
 en zoveel naar een laf gezoen wil vragen,
 dat ik daarom zo dikmaals zou verdragen
 dat mij mijn *** zo stijf werd als een stok,
 10 dat ik doorboor mijn broek en uwe rok
 en brande vast door eindeloos begeren,
 om als een schim ten laatste uit te teren?
 Waarheen? Blijf staan: ach, bied mij weer uw mond!
 Ik wil, ik wil, mijn zachte Rosemond,
 15 nog zachter dan het zachte sabelbontje,
 ik wil u kussen voor uw rode mondje.

Droom^{aant.}

- In 't midden van de nacht geraakte ik aan 't dromen
 en zag mijn Rosemond omtrent mijn bedde komen:
 haar woorden waren zoet, zij was haar wreedheid moe,
 haar oogjes wierpen mij veel lieve lonkjes toe.
 5 'k Verstoute mijn gemoed en ik begon te klagen
 de lange eeuwigheid van mijn bedroefde dagen,
 mijn leven zonder vreugd, mijn eindeloze smart
 en haar verstaalde ziel in een metalen hart.
 Een zee van tranen stond in mijn gezwollen ogen,
 10 uit mijn benauwde borst kwam zucht op zucht gevlogen.
 Ik bad haar om genâ, om 't einde van mijn nood
 óf door haar wedermin, óf door een rasse dood.

Z' ontsloot het schoon koraal, de zeilsteen van de kusjes,
 de haven van mijn ziel, de speelhof van de lustjes,
 15 haar lipjes gingen op, zij sprak mij aldus aan:
 'Vermoordt uw ogen niet en laat uw wenen staan.
 Zij, die u heeft gekwetst, kan u weerom genezen;
 zij, die is wreed geweest, kan u weer gunstig wezen;
 zij, die uw hart bezit, maakt einde aan uw pijn
 20 en geeft u 't haar weerom, en wil de uwe zijn.'
 O vriendelijk bedrog! O zoete dromerijen!
 Helaas, hoe kort is het geluk van wie er vrijen,
 want als ik met een kus haar lieve mond genaak
 (ha, korte droom-geneugt!), voel ik dat ik ontwaak.
 25 Ik heb nog lang daarna met aangename grepen
 geveinsd te dromen, en mijn ogen toegenepen:
 Maar, laas! de vaak verging, en ik bevond daarnaar
 mijn vreugde vals te zijn en mijne droefheid waar.

Klinkdicht^{aant.}

Al is de zwarte nacht met wolken overtogen,
 en zon, noch maan, noch ster aan 't blauwe welfsel staat,
 toch weet de stuurman wel waar 't scheepje henen gaat.
 Al heeft hij zon, noch maan, noch sterren in zijn ogen,
 5 hij houdt nochtans zijn streek en vindt zich niet bewogen.
 Zijn zaken die gaan vast: de naald op het kompas
 wijst hem het noord'; 't getij dat gist hij bij het glas.
 Let hij op deze twee, zo werd hij niet bedrogen.
 Zo gaat het ook met mij. Uw vriendelijk gezicht
 10 schijnt altijd in mijn hart, dat strekt mij voor een licht
 als 't aardrijk is bedekt met dikke duisternisse.
 Ei lach niet, Rosemond: 'k wil wel een proefstuk doen:
 roep mij in 't duister eens en lijd dat ik u zoen -
 tien kusjes ik verbeur, zo ik uw lipjes misse.

Minnelied^{aant.}**Melodie: 'L'Orangee'**

- Wanneer een roosje zoet
 zijn knopjes opendoet
 en prachtig in zijn vol sieraad
 te pronken aan zijn doornen staat,
 5 en fraaitjes
 zijn blaadjes
 vol zoetheid,
 vol suiker van zich spreidt,
 daar aardig
 10 en waardig
 de lieve, frisse morgendauw op leit:

 dan moet het bloempje eël
 geplukt zijn van zijn steel,
 want wil men 't langer laten staan,
 15 zo zal zijn pracht, zijn glans vergaan.
 Zijn geurtje,
 zijn kleurtje,
 zijn sierlijkheid,
 zijn rekje van hem scheidt;
 20 het bloempje,
 zijn roempje
 met zijn neerhangend hoofdje vast beschreit.

 Wanneer een tere maagd
 haar sierlijk bloeisel draagt
 25 en 't lustig bloed haar frisse jeugd
 en 't bolle, blanke lijf verheugt,
 en lonkjes
 en pronkjes
 die tot haar min

- 30 betoov'ren onze zin,
 vast kruipen
 en sluipen
haar lieve lodderoogjes uit en in:
- de rechte tijd is dan
35 dat zij dient aan de man,
opdat zij vruchten hebbe na
en alles naar hun wensen ga.
 Het vallen
 van alle
- 40 de schone blaên
die vruchtloos aêrs vergaan,
 die meugen
 verheugen
de tuinman, als haar bloeien is gedaan.
- 45 Wel doen de meisjes dan,
die denken om een man
en die geen hovenier versmaên,
terwijl zij in haar bloesem staan.
 Het groeien
- 50 en bloeien
heeft zijne tijd,
die doorloopt metter vlijt.
 Die lof heeft
 en bloem geeft
- 55 en niet en draagt, deugt minder dan een mijt.

Minnelied^{aant.}**Melodie: ‘Cessez mortels de soupirer’**

- Zeg, schoonste, zal 't nog lange zijn,
 eer uwe gunst mij zal beschijnen?
 Helaas! De eindeloze pijn
 doet mij van lid tot lid verdwijnen.
- 5 Och, dat de trage dood
 eenmaal mijn droeve ogen sloot!
- Wat mocht ik toch mijn domme zin
 op zulke rotsen vallen laten?
 Al kwam er Venus met de Min,
 10 al kon ik als een engel praten,
 nog kwam er vonk noch gloed
 in uw vervrozen hartebloed.
- Gij stoort u niet eens aan mijn smart,
 alsof de ruwe god der vonken
 15 rondom uw louter stalen hart
 een huid van ijzer had geklonken.
 De Min en kwetst het niet,
 hoe dat hij 't met zijn boog beschiet.
- In 't uiterst van de Noorder Zee
 20 daar zou men harder klip niet vinnen.
 Eer zal het ijs en koude snee
 gevoelen vonken om te minnen,
 eer uw metalen hert
 door mijn gebeden zachter werd.
- 25 O dood, o rust van alle smart,
 o haven der bedrukte zielen,
 komt haast, en moordt mijn droevig hart,

wilt mijn bekleemde borst vernielen:
 zo word ik eenmaal vrij
 30 van al de doden die ik lij.

Boerenvrijage op de Haagse kermis, op de namen Krelis en Haasje

aant.

Melodie: ‘Als Phoebus vertoog’

Och, Haasje, men schat,
 je siet wel hoe dat
 men hart in men lichem brangt,
 je weet wat ik mien,
 5 en dat ik je dien
 mit bienen, mit voet, en mit hand.
 Spreekt iens, dat men 't hoort,
 ien troostelik woort,
 zo breng ik j' ien volle kan:
 10 *och, geerje, geerje, geerje dan*
me nog niet tot je man?

Al mocht ik men maag
 vollaên alle daag
 mit kurremis-bier en wing,
 15 al mocht ik ien heer,
 ien ridder, ja meer,
 graaf Mouris, of keuning sing,
 en dat ik dan jouw
 niet hebben en souw
 20 zo wou 'k et niet nemen an:
och geerje, geerje, geerje dan
me nog niet tot je man?

Ik heb nog be-gat
 ien meuk van ien schat
 25 bewaard in ien knoppeldok,
 die de maan noch de zon
 sen leven en von,
 al socht hij van hok tot hok.
 Dan heb ik nog geld
 30 op renten esteld,
 daar weet mijn moer zelfs niet van,
*och geerje, geerje, geerje dan
 me nog niet tot je man?*

Keumt, laat ongs nou gaan,
 35 en niet lang beraan,
 na 't angdere selschop toe.
 Daar selje dan sien
 dat Krelis ook gien
 Jan Achterlam is of koe,
 40 en datter gien langst,
 hoe weits dat hij dangst,
 mit meisjes zo leven kan:
*och geerje, geerje, geerje dan
 me nog niet tot je man?*

45 Maar staat jensjes, Haas,
 ik moet hier men blaas
 iens beuken eer datte we gaan.
 Ik selje ter zij,
 of after zo bij
 50 je schorte-kleed houwe staan:
 och, wat was ik dik;
 dat licht; daar mag ik
 weer trouwen een mengelse kan:
och geerje, geerje geerje dan
 55 *me nog niet tot je man?*

Onderwijzing voor de vrijers (fragment)^{aant.}

Het ijs en het theater als ontmoetingsplaats

- Des winters, als de vorst met kristallijnen vloeren
de weiden heeft belegd, als 't alles is in roeren,
het vrouwvolk op de been naar 't eind toe van de straat
die van de Wagenbrug naar 't Haagse Zieken gaat;
- 5 het ijsschip zeilklaar ligt, de klepper met zijn bellen
pruist voor de arreslee, waar hem geen vliegen kwellen,
de kalis klappertandt terwijl hij staat en wacht
en hoopt wat schellingen te smeden uit zijn vracht -
zo wilt u derwaarts heen en mee ten ijs begeven.
- 10 Hier is welvaren, hier is nering, hier is leven!
De sleetjes staan gereed, gij hebt maar in te treên.
Doet mee een tochtje door de Zusterpolder heen,
naar Westerbeek, nu ginds, nu derwaarts. Linksom, keer je,
nu rechtsom: kruist het veld waar 't meeste volk is eer je
- 15 weer aan de weg komt waar ge waart te slee gegaan.
Hier zult gij mogelijk een schaapje vinden staan
dat ook een beurt verwacht en durft het niemand vragen.
Staat zij u aan, ziet of zij 't eens met u wil wagen:
biedt haar uw sleetje aan, gij vindt ze moog'lijk ree
- 20 om mee met u te doen een toertje op de slee.
Gij zult haar mogelijk tot verder reis bepraten,
zij zal zich licht met u naar Rijswijk voeren laten.
Tot de Forierster, in de herberg van Romein
en and're meer ontvangt men alles, groot en klein,
- 25 die koud en half verkleumd daar vallen in en zwarmen
omtrent de haard om zich bij 't vuur te mogen warmen,
of met een borstlap van een kan gewarmde wijn,
- om tegen 't snippen van de wind gehard te zijn -
zichzelf te wapenen. Hier hebt gij kans gekregen

- 30 om met het meisje wat te praten onderwegen.
 Biedt haar een slip van uwe mantel, slaat die om
 haar schouders, dat geen wind in hare boezem kom,
 ziet of haar sluier of haar kap wel zijn gesloten:
 een juffrouw dienst te doen heeft niemand licht verdrotten.
- 35 Heeft zij een stoof, zo zorgt dat zij haar hemdje niet
 en zenge: mogelijk wat dat gij voelt of ziet
 in 't heffen van haar rok indien 't maagd wil lijden.
 Misschien zult gij daarna met haar naar huis toe rijden,
 is zij van zulke slag, en raken in 't salet
- 40 waar hare kennisjes vergaderen om met
 malkander met de kaart de avond te passeren.
 Verstaat gij 't spel niet recht: zij zullen 't u wel leren,
 verstaat gij 't, zo verspeel toch altemet uw spel -
 als men haar winnen laat dan zijn de meisjes wel.
- 45 Dus zult gij licht met haar nog verder kennis maken
 en in 't gezelschap van haar speelgenoten raken,
 en krijgt gelegenheid om nader te doorspiën
 de luimen en de aard van die gij komt te zien.
 Des zomers bij mooi weer, op zon- en heiligdagen,
- 50 dan valt er ook al wat op zulke wild te jagen,
 naar 't Bos, naar Voorburg door de Laan van Halewijn,
 of bij de Binckhorst heen. Hier dient gij ook te zijn,
 die stof begeert te zien die waardig is te minnen.
 Geeft u bij dag op 't pad, en bij de avond binnen
- 55 de schuiten, die zij dan waarnemen om 't gemak,
 dat haar een dubbeltje doet springen uit de zak.
 Op 't Schouwburg van Baptist en waar de Fransen spelen,
 daar valt de beste jacht: de blij- en treurtonelen
 die lokken menigte van vrouwvolk derwaarts heen.
- 60 Dit is de rechte plaats (of daar en is er geen)
 die u kan dienen om wat aardigs uit te kippen,
 daar gij een happig oog kunt weiden doen op lippen
 en mondjes van koraal, op armen, die half bloot

zich tonen poezelig; op kaken daar men 't rood
65 des lieve dageraads, of van wat flauwer rozen,
door 't zuiver leliewit ziet lieflijk op staan blozen;
op ogen, bruin als git, blauw als lazuur, waarvan
een straal, een lonk alleen uw hart ontvonken kan;
op halzen, wit als melk, op alabasten handen,
70 op boezems, daar de vorst zijn vinger aan zou branden;
op borstjes blank en bol, half in, half uit de kooi -
op alles wat men keurt voor aangenaam en mooi.
Hier komen z' om te zien, maar als men recht zal spreken:
hier komen z' allermeeft om zelf te zijn bekeken.

Politiek

Op de prent waarop het vertrek van de koning van Scheveningen naar Engeland is afgebeeld^{aant.}

- Der Britten vloot had hare ankertand
gehecht niet ver van 't Scheveningse strand,
doch niet gelijk voor dezen,
toen 't parlement door averechts gebied
5 op onze kust de bloedvlag waaien liet,
maar in een ander wezen:
- om Karel, om haar wettig heer en hoofd
(die van zijn troon en kronen was beroofd)
weer in zijn rijk te brengen,
10 waar het geweld gebruld had en gewoed,
het recht verkracht en veel onschuldig bloed
door beul en bijl doen plengen.
- De koning stijgt dan in Den Haag te paard,
waar hem de Leeuw (die pijlen voert en zwaard),
15 waar oude bondgenoten
een wijl voorheen hem heerlijk haalden in,
waar hij met vreugd ontmoet wordt en met min
door kleinen en door groten.
- Hij geeft zich voort op weg naar Schevening.
20 De landzaat is te been, de vreemdeling,
de burgers en de boeren:
't volgt al, of is vooruit of onderweeg;
de dorpen, 't land, de steden lopen leeg,
't is al in repp' en roeren.
- 25 Hij komt aan zee, daar 't krijgsvolk aan de kant
staat in 't geweer en het kanon geplant,
waar 't strand en oever krielen

van mensen, en het hoog gebergt en duin
 bezeten is tot boven op de kruin
 30 met honderdduizend zielen.

Hij scheidt van land: men brengt hem naar het boord,
 Een groot gejuich wordt onder 't volk gehoord.
 De grove stukken spelen;
 de ruitelij, de schutter en soldaat
 35 geleiden hem, terwijl hij henen gaat
 met zang van minder kelen.

Hij raakt aan boord. Een vrolijk scheepsgeschreeuw
 rijst door de lucht, elk bootsman is een leeuw,
 en tot een vreugdeteken
 40 wordt het kanon door de gehele vloot,
 nadat hij was geklommen uit de boot,
 meermalen aangesteken.

Het aardrijk dreunt, de zee staat in een vlam
 en nu zo wordt, eer nog de avond kwam,
 45 het anker opgewonden.
 Zij kiezen zee. God geev' hun goede spoed
 en neme voorts de koning in behoed
 en breng' hem binnen Londen!

Morgenwekker voor de Nederlanders^{aant.}

Wat was hier vreugd in 't land toen Karel werd ontboôn
 om uit zijn ballingschap weer in zijn rijk te komen,
 waar men zijn vader had geworpen van de troon
 en kroon en leven door de beul en bijl benomen!

5 De Heren Staten van 't Verenigd Nederland
die zonden naar Breda een vloot van kloeke jachten,
van al wat nodig was voorzien en wel bemand,
die hem en zijn gevolg van daar naar Holland brachten.

Hoe werd hij overal met kelen van kanon
10 verwelkomd onderweg uit vestingen en steden!
Hoe vrolijk toegejuicht van al wat roepen kon,
waar hij passeren moest in 't komen naar beneden!

Hoe werd hij ingehaald van Delft af naar Den Haag!
Hoe blij, hoe minnelijk! Hoe van de Heren Staten
15 van Holland daar onthaald! Hoe was daar hoog en laag
in zijn opgaande zon verheugd en uitgelaten!

Hoe menig duizend deed hem uitgelei, als hij
naar Schevening vertrok, alwaar zijn schepen lagen
en wachtten voor de wal! Wat was een ieder blij
20 als zij hem in de boot, om af te steken, zagen!

Wat was daar volk op strand! Hoe was het hoge duin
bezetten langs de kust door welgenegen mensen,
door mensen zonder eind, tot boven op de kruin
door die hem volgden met geluk en heil te wensen;

25 daar het geschut, dat langs de oever was geplant,
van verr' hem toeriep 't geen de stem niet toe kon dragen.
Maar hoe is 't nu verkeerd met ons en Engeland.
Wat duister komt er op, vanwaar 't behoort te dagen!

Was dit de vriendschap, die men van zijn majesteit
30 voor 't goede hart, dat wij hem toonden, had te wachten,
dat tegen alle recht en reden en bescheid
wij onze sterkten en kastelen zien verkrachten?

Onz' landen nemen in? De goede onderdaën
van deze staat uit hun bezittingen gestoten?

- 35 Onz' koopvaardijlui als vijanden tasten aan?
Onz' schepen van gelei bespringen door hun vloten?

Die op een eerschot, dat men voor hun koning doet,
antwoorden met de laag en leggen z' in ons lenden,
en eer men enig kwaad of vijandschap vermoedt

- 40 de dapp're Brakel naar de bleke schimmen zenden?

Die op u loeren en in 't Eng u vatten aan
en slaan haar klauwen in uw rijke koopmanschappen,
verklaren die goê prijs en doen ze voorts ontleên
en alle billijkheid moedwillig overstappen?

- 45 Die u, eer gij door hen tot vijand zijt verklaard,
vijand'lijk handelen die vrienden dacht te wezen,
en u beroven om u met uw eigen zwaard
de oorlog aan te doen, als Cromwell deed voor dezen?

- Op, op, Neêrlanders, op! Gij hebt met lui te doen
50 die op verbonden, noch op recht, noch vriendschap passen.
Waakt op, waakt op! Gij dient u zelve te behoên:
wacht u voor honden die toebijten zonder bassen.

- De Leeuw, die 't zwaard voert en de pijlen van het land,
is lang ontwaakt, en liet van ver zijn brullen horen
55 in het voorleden jaar en is nu zo getand
dat hij zich door geen Dogs zal laten ringeloren.

- Ziet, wat een enigheid bij de regering is:
hoe onze Heren het Gemenebest bewaken,
hoe dat zij ijveren voor 's lands behoudenis:
60 God geef dat zij die hoek te boven mogen raken!

Ziet, wat men dagelijks nog zeekastelen bouwt
om hun getal en macht te kunnen vergelijken
met die van Engeland, zo dat men nu vertrouwt
dat men daarin voor hen niet hoeven zal te wijken.

- 65 Ziet, wat toerusting van bijzond're wordt gedaan,
die hopen dat de buit de kosten zal betalen
en het gemene land bereid zijn bij te staan
met volk, dat voor een hel een roof vandaan zou halen.

- Ziet, hoe de hoofden van de schepen zijn gemoed,
70 hoe dat het bootsvolk brandt om aan de dans te raken,
hoe 't op de vlaggen vlamt, en meent al hand en voet
te hebben in het want, om die tot buit te maken.

- Voor uwe vrijheid hebt gij eertijds goed en bloed
gewaagd en opgezet, en Hij is nog in 't leven
75 die u geredderd heeft in al uw tegenspoed:
Zijn rechterhand die zal u nu ook niet begeven.

- 't Is waar: wij hebben met een machtig rijk te doen,
maar Spanje was niet min - toch heeft men 't zien verduren,
te water en te land. Laat Engeland vrij woën,
80 ziet gij op God en hoopt op hulp van goê geburen.

Uw zaak is goed en 't schort aan onze zijde niet,
dat deez' geschillen niet geëffend kunnen werden.
Wij zoeken vreê en zij onlijdelijk gebied,
dat bloed zal kosten zo zij in hun kwaad volherden.

- 85 Maar God zij tussen ons en hen getuige, dat
wij onze handen daarvan zullen kunnen wassen.
Wat is daar bloeds gestort! En zijn zij 't nog niet zat?
Zo breng' hen God te schand die nergens op en passen!

Aanspraak aan Londen, uit mijn Latijn vertaald^{aant.}

Voor dezen kwam de pest veel duizenden van zielen
 in uwe stad vernielen;
 nu kwam de brand en greep haar ongenadig aan
 en heeft daar duizenden van huizen doen vergaan
 5 en tempelen vernield, die God geheiligd waren.
 De stad, zo oud van jaren,
 zij, die in middelen zo rijk en machtig was,
 die ligt nu door de brand gezegen in haar as.
 Vijf dagen duurde 't vuur dat haar dus kwam verslinden;
 10 nu is er niets te vinden
 dan jammer en verdriet, nu schreien maagd en vrouw
 en slaan hun boezem plat door ongeduld en rouw.
 Strijk, Londen, strijk het zeil en zoek een eind te maken
 aan oorlog, en te raken
 15 tot een gewenste vreê, want, naar de zaken staan,
 zo is nu ter tijd de oorlog ongeraên.
 De vrede zal u weer verrijzen doen en leven
 en door de handel geven
 waarmee gij tempelen en huizen zult doen staan,
 20 die nu bij duizenden zijn door de brand vergaan.
 Besteedt het geld, dat door de oorlog werd verslonden,
 aan erven en aan gronden,
 aan hout, aan kalk en steen en bouwt er huizen voor,
 opdat gij weder krijgt uw oude glans en gloor.
 25 Dus spel ik u voorheen wat dat u zal gebeuren,
 maar acht het voor geen leuren:
 ik zeg u andermaal en daar besluit ik 't mee:
uw welvaart, Londen, hangt aan een gewenste vreê.

Mengeldichten

Drinklied^{aant.}**Stemme: 'Si c'est pour mon pucelage'**

- Heer, hoe doet ons Bacchus razen
 als hij steigert naar de top
 van ons zwakke hersenkop!
 Heer, wat doen de stomme glazen
 5 als er twee of drie dozijn
 in het lijf gegoten zijn!
- Als de wijn begint te stijgen
 naar het hoge zinnenslot,
 dan zo wordt een wijs man zot,
 10 dan zo moet de reden zwijgen.
 Straks het brein op stelten gaat
 als er Bacchus' lucht in slaat.
- D' een rondeelt en snurkt van rijmen,
 d' ander zit en luistert toe,
 15 geen van beiden wordt het moe.
 D' een moet vrijen, d' ander lijmen:
 als de wijn is in de neus,
 wordt het volkje amoureux.
- Dan zo wil men likken, zoenen,
 20 al was 't maar een spinnerok
 of een houten bezemstok;
 dan zo viert men hoed noch schoenen,
 't plompste volkje wordt beleefd
 als het wel gepepen heeft.
- 25 Vrijsters met uw mooie kleren,
 loopt vrij weg en binnen gaat,
 komt er iemand in uw straat

met een nat zeil aan laveren:
 zulke schipper, zo een man
 30 houdt het op de vrijster an.

Die wil dan terstond aan 't nollen
 en straks naar uw konen vat,
 zonder dat hij uw rabat
 of uw lobbe vreest te sollen.
 35 Of gij grauw of donker ziet,
 dronken lui en achten 't niet.

't Schijnt het een gemeen gebrek is,
 als de zinnen van de wijn
 altemaal betoverd zijn,
 40 dat een mens dan veeltijds gek is:
 zelden beurt het dat een man
 wijs kan blijven bij de kan.

Aan mevrouw Petronella van Wassenaer, vrouw Van der Mijle, Dubbeldam, Baccum, enz.^{aant.}

Voorleden manendag, toen 't stuk van 't wilde verken
 in een Arnhemse korst op uwe tafel lag,
 waar in men man en vrouw met moed en ijver zag
 d' een rechts en d' ander links met felle messen werken;

5 toen ik zo wel gediend zat achter uw patrijzen
 en rukte 't arme kalf zijn ogen uit zijn kop
 en brak van been tot been dat slechte bakhuis op,
 om het behoorlijkst van dat aanzicht aan te wijzen,

heb ik ('t is waar) mevrouw, beloofd aan u te sturen
 10 - die zoete kersen mint - wat krieken van de broek,

die met hun lekkernij uittarten al de koek
vol liefelijk confijt der welig' Amstels bureu.

Maar hoe? Mijn bomen zijn een roof voor kleine vogels,
dat schadelijk gespuis dat plundert eer het rijpt,
15 en wat men roept of schreeuwt en hoe men fluit of pijpt:
het goedje gaat zijn gang, en vreest noch kruut noch kogels.

't En past op 'sjoho!' niet, 't is zorgeloos en vrolijk,
't geeft om geen ratelen, om molen noch om klap.
Als men zijn hielen licht, zo zit het weder schrap,
20 en stikt en pikt en slikt, spijt bullebak en molijk;

de steentjes laat het staan voor wie wat lust te kraken.
Weg, kleine dieven, weg, gij zijt al vol en zat!
Gunt aan Vrouw Petronel van mijne kriecken wat,
of ik en weet mijn woord bij haar niet goed te maken.

Lof van de pekelharing^{aant.}

Een pekelharing blank,
zwaarlijvig, dik en lank,
die 't hoofd is afgeslogen,
de buik en rugg' meteen
5 heel proper afgesneên,
de vellen afgetogen;

het grom voor uit gedaan,
rauw of met vuur gebraên,
dan geen ajuin vergeten;
10 en eer des avonds laat
de zon te bedde gaat
met honger opgegeten,

en daartoe dan een stik
 van roggebrood, wel dik
 15 van boter, toegekloven
 is goede medicijn;
 triakel kan niet zijn
 zo waardig om te loven.

Een dronk die smaakt daar op:
 20 Breda's of Haarlems sop
 of uit de Delftse kuipen;
 hij maakt het gorgelgat
 weer vaardig, fiks en glad,
 om 's morgens weer te zuipen.

25 En als gij zijt verzeeuwd
 en zit en gaapt en geeuwt,
 kan hij weer lustig maken,
 droogt de catarren op
 die boven uit de kop
 30 in borst of tanden raken;

maakt dat men ook wel pist,
 en dat u niet en mist
 (met orelof) het kakken:
 geen winden laat hij rust
 35 hij doet de maag met lust
 naar spijs en drinken snakken.

*Wat dunkt u, lezer, kan 't dan vreemd of wonder wezen
 dat iemand die met lust de pekelharing smult
 veel beter is te pas, als die met uitgelezen
 40 en dart'le lekkernij zijn darmen gulzig vult?*

**Op het neerstorten van mijn keukenschoorsteen op Ockenburgh
door de storm, 's nachts tussen 1 en 2 januari van het jaar 1653^{aant.}**

- Eelhart, beste mijner vrinden,
 zo ik mij wat meer laat vinden
 aan uw tafel als 't betaamt:
 nog en ben ik niet beschaamd.
- 5 En wilt gij het waarom weten
 dat ik kom tot uwent eten?
 'k Zal het zeggen rond en stout:
t' mijnent is de keuken koud.
 Daar is vuur, noch vlam, noch vonken,
- 10 pot en ketel staan te pronken
 wijl m' er kookt, noch stooft, noch ziedt,
 en het spit en gaat er niet.
 'k Zeg het zonder dat mijn kaken
 eensjes trekken naar scharlaken:
- 15 't komt mij van des hemels roe
 en ik heb geen schuld daartoe.
 'k Lijd geweld van hoger handen
 die mij houden buiten schande,
 't komt mij van vergramde goôn
- 20 die het koken hier verboôn.
 Want de koning, die de winden
 vast kan leggen en ontbinden,
 die de baren alle daag
 kan doen draven hoog en laag,
- 25 had ze van de band gelaten,
 die verwoed langs veld en straten
 over bergen, over 't vlak,
 over 't woeste golvenrak,
 top, noch tak, noch steng verschoonden,
- 30 en alhier hun gramschap toonden

op een hoge keukenschouw,
evenals de donder zou
met gezwinde bliksemstralen
bergen storten in de dalen,
35 en de torens nederslaan
die tot in de wolken staan.
Hierom durf ik 't hoofd opbeuren
en mij rein van misdoen keuren
zo ik kom bij u te gast,
40 zo ik dapper van mij tast
waar een goede schapenbout leit;
zo ik daar betoon mijn stoutheid,
dat ik met een kort geweer
wilde zwijnen ga te keer;
45 zo ik scheur en zo ik breke,
zo ik houw en zo ik steke
met een onbeschroomde borst
op een varken in een korst;
zo ik aantast zonder vragen
50 een van die, die kronen dragen,
schoon of hem een rusting dekt
wel gepeperd en gespekt;
zo ik tam', en zo ik plukke,
zo ik oog en tanden rukke
55 uit een vrees'lijk kallefskop;
zo 'k een gans vat bij de krop,
en met onversaagde handen,
zonder vrees van die te branden,
woed tot in zijn ingewand,
60 waar de romp een vulsel spant,
of uit Frankrijk of uit Spanje,
waar de darmen zijn kastanje,
waar men Griekse druif in vindt
en de vruchten van Korint;

- 65 zo ik voorders mijne draf ga,
zo 'k kalkoenen-armen afsla,
en een vleugel van een hoen,
en een been van een kapoen;
zo de os mij niet te fel is,
70 zo de haas mij niet te snel is,
of ik krijg een stuk daarvan.
Maar, mijn vriend, mijn waarde man,
dit dient gij van mij te weten,
dat, eer ik bij u kom eten
75 en zo grof ga aan uw dis,
dit bij mij bevoorwaard is:
dat, indien het mocht geschieden
('t geen de hemel wil verbieden)
dat uw schoorsteen wordt geveld
80 door een soortgelijk geweld,
gij uw scha weer in moogt halen
en mij doen mijn schuld betalen
met gelijke munt van geld
als gij mij hebt aangeteld,
85 zo gij niet en wilt versmaden
onze moezen en saladen;
[...]
zo de room u kan vermaken,
zo u melk en eiers smaken,
pas gekregen uit het kot,
90 verse boter, schapenhot.
Doch, indien 't u al te slap is
wat van moes, van ei, van pap is,
zo gij spijs van mij begeert
die het hart en kracht vermeert:
95 stokvis, abberdaan en haring
zijn in voorraad en bewaring.
[...]

- Wilt gij hebben wildgebraad?
 Daartoe weet ik ook al raad.
 Jongen, lost de braks en winden.
- 100 Gaan wij 't rappe haasje vinden,
 dat voor mij en voor een vriend
 somtijds tot vermaken dient.
 Wilt gij in de klingen wezen,
 lang en hoeft gij niet te vrezen
- 105 of men roept wel haast: 'Ga voort!'
 even buiten voor de poort.
 Zegt gij: 'k Heb niet veel behagen
 om hier in 't gebergt te jagen;
 licht zo raken in het hoog
- 110 haas en honden uit het oog.'
 'k Zal z' u in het vlak doen lopen,
 't Hele Westland staat ons open.
 Willem, maakt de paarden ree!
 Gaan wij rijden naar de Lee,
- 115 naar De Lier met pols en stok,
 naar de Poel of 't Olieblok;
 wil j' in 't Monsterveld gaan zoeken
 en in Piers verspaarde hoeken,
 wilt gij zijn om 's-Gravenzand,
- 120 in het oud' of nieuwe land.
 [...]
 'k Zal je brengen allerwegen,
 ik versta mij straat en stegen
 en een weinig op de paên
 die de hazenkinders gaan.
- 125 't Was ook een te grove plomperd
 en een botmuil en een stomperd,
 die in viermaal zeven jaar
 nog niet letterwijs en waar.
 't Zijn nu even zoveel jaren,

130 dat ik kwam op 't land te paren,
waar ik sedert aan het wild
menig daagje heb verspild;
waar ik sedert menigmalen
voor de vroege zonnestrallen,
135 opgestaan voor dauw, voor dag
van de zijde waar ik lag,
van de warme vrouwenleden,
om de ochtend te besteden
tot de zoetheid van de jacht;
140 was aan 't rijden in de nacht,
om op spoor en lucht te passen
en het schuwe wild verrassen
dat in 't veld te leger gaat
met de vroege dageraad.
145 Ziel van mijne hoogstbeminde,
zo ik mij hier schuldig vinde,
zo men na het sterven weet
wat men deed of wat men leed;
zo de geest, van 't lijf gescheiden
150 door 't ontslopen van haar beiden,
het verleden heugen kan
buiten brein en hersenpan:
wilt de misslag mij vergeven
dat ik, tot de jacht gedreven,
155 voor het rijzen van de zon
van uw zijde rijzen kon.
 Zijn wij nu gereed tot jagen,
pols en honden op de wagen?
'k Maak een eind aan deze reên,
160 Eelhart, laat ons rijden heen.
[...]
Zijt gij nu het wildgebraad moe?
Wil je vis? Daar 's ook al raad toe.

- Gaan wij even over duin
 bij mijn nagebuur Neptuin;
 165 gaan wij sing'len in de zwinden,
 't want is reê en maar t' ontwinden,
 en de zo is in onz' hand
 uit de banken aan het strand.
 Meisjes, die de visben dragen
 170 van Ter Hei af naar Den Hage,
 komen hier voorbij de deur.
 Hieruit nemen wij de keur
 van de rond- en van de platvis,
 vis, die zonder dit of dat is.
 175 Ons is 't fleurtje uit de zee
 eer het komt te markt in stee.
 Laat vrij Nies en Annen roepen:
 'Houdt je geld, komt herwaarts snoepen,
 lekkerbekken komt nu uit!
 180 Dat is lever, dat is kuit!
 Weg met vodden en met florsjes,
 dit is volk met blanke borstjes,
 die zijn wit, en hard en vast:
 komt vrij nader, ziet en tast.
 185 Dat is schelvis als een wrongel,
 dat 's een hoekschol, vet als ongel,
 dit zijn scharren, dat is tong
 die op 't strand nog lag en sprong
 - jongens, wilt de lui niet stutten -
 190 dit is krimperd, dat zijn putten
 daar een ei in schuilen kan.
 Waar is nu een rustig man
 waar het vrouwtje van bemind is,
 dat nu lustig en met kind is?
 195 Dat 's me lekkertje, mijn vriend,
 dat 's een visje dat je dient,

- waar het hemdje voor zou opgaan;
blijf je nu gelijk een mop staan?
Dat is puik en dubbel pluis,
200 koop en zend de zo naar huis!
'k Laat ze roepen wat ze mogen,
'k laat het waarheid zijn of logen,
kriel en ben is hier gevreên:
wij zijn met de maagdom heen.
205 Hebt gij uw bekomst genomen
van het volk der zoute stromen:
'k zal u schaffen van de vis
die van 't zoete water is.
Lust u pos en baars en snoeken?
210 Ver en zijn ze niet te zoeken.
Wil j' een brasem wel gevoed?
Wil j' een karper in zijn bloed?
'k Heb mijn vijver aan te spreken,
'k heb de fuiken maar te steken
215 en de netten zijn al klaar -
komt en vissen wij te gaar.
Zo de schouw dan van uw keuken
kwam door harde wind te kreuken,
en geworpen tegen d'aard
220 koelte gaf op uwe haard,
Eelhart, beste mijner vrinden,
komt mij dus te landwaart vinden
en en zijt niet eens beschaamd
zo gij komt en wederkwaamt.
225 Zeg maar: 'Ik kom bij u eten,
want mijn schouw is neergesmeten,
t' mijnent rookt de keuken niet
en mijn meisje braadt noch ziet.
'k Volg de weg door u geweest,
230 wat ik doe, deed gij voor dezen

toen gij mij kwam op de hals.
 'k Zal niet anders zeggen als:
 'Eelhart, beste mijner vrienden,
 dank heb d' ongestuime winden
 235 die door een gelijke ramp
 maakten ons te samen kamp.'

Aan mijnheer N.N. die mij genodigd had op de harst van 't varken

aant.

Beleefde heer en vriend,
 dit kleine briefje dient
 om u te laten weten,
 dat ik mij heden met
 5 leedwezen vind belet
 bij u te komen eten,
 noch zelf kan zijn present
 als men het testament
 zal openen van 't verken -
 10 maar laat niet dies te min
 met gasten en gezin
 het lichaam te versterken
 met wat het achterlaat
 bij erf'nis of legaat
 15 of vorm van codicillen;
 misschien hierna dat ik
 een beuling of een stik
 nog krijge van de billen.
 Voorts dank ik u, mijnheer,
 20 voor al de deugd en eer
 die gij mij deed voor dezen
 en, zo 't de kerfstok lij,
 zal ik een vrijdag bij
 u op een visje wezen.

Vloek tegen de vlooiën^{aant.}

Het is hier wel te wezen:
 de spijs is uitgelezen,
 de drank is fris en goed,
 de wijn in overvloed,
 5 meer dan men heeft van node,
 van witte en van rode;
 hij, die ze beide mag,
 geraakt hier op zijn slag.
 Men kan de tijd passeren
 10 met praten, met verkeren,
 met hok, met lanterlu,
 flus 't een, en 't ander nu,
 terwijl de vuile straten
 geen wand'len toe en laten
 15 en dat de buitenpaên
 niet droog en zijn te gaan,
 en dat de diepe wegen,
 gebroken door de regen,
 ons zeggen: 't Is te nat,
 20 wij lijden paard noch rad.'
 Een van de jufferdieren,
 beleefd en goedertieren,
 heeft mij haar bed geruimd,
 heel zacht en wel gepluimd;
 25 maar, als ik meen te slapen,
 de vlooiën zijn in wapen
 en komen mij te keer
 met kort, maar scherp geweer.
 Zij steken mij en prikken,
 30 zij zuipen en zij slikken
 van mijn onschuldig bloed,
 dat niemand kwaad en doet.

Wat raad? Ik vloek, ik kijve:
 'Wat komt gij mij te lijve?
 35 Het is de juffer niet
 die gij uw punten biedt,
 Gij valt op een verkeerde,
 een die u nooit en deerde,
 die nooit van uw geslacht
 40 hier iemand om en bracht.
 Wilt u op mij niet wreken:
 nooit heb ik in deez' deken
 uw vaer, uw moei, uw moer,
 uw oom, uw zus, uw broer
 45 gezocht de bek te breken;
 die, werd ze wel doorkeken
 door dat onachtzaam dier,
 de luie kamenier,
 u niet en zou verstreken
 50 om daar in te vertrekken,
 gelijk een haas of vos
 zich bergt in dichte bos.
 Zo gaat de moorder leggen
 in struiken en in heggen
 55 en komt bij donker voort,
 gereed tot mensenmoord.
 Gespuis, gij zijt bedrogen:
 gij hebt voorheen gezogen
 hier jong en maagdenbloed -
 60 het mijn' is niet zo zoet.
 Gij zult u zelf vergeven:
 waar gij van placht te leven
 was van een lekk're beet,
 dit vlees is wrang en wreed.
 65 Waar mij uw tanden klemmen
 vindt gij geen juffermemmen,

- geen buik, geen borst, geen hals
 van maagden, murw en mals,
 geen poezelige armen.
- 70 Wat zuigt gij in uw darmen?
 Hier is geen bolle knie,
 geen zachte vrouwendij,
 waar gij u mocht vermaken
 met hongerige kaken.
- 75 Gij zijt hier te lavei
 op maar een gore wei.
 Wilt doch uw lusten sparen
 voor sap uit zoeter âren,
 totdat gij weer te pas
- 80 raakt op uw oude gras,
 en, wil de juffer 't lijden
 voor, achter, en bezijden,
 zo bijt en steekt ze vrij,
 ik voeg mij geen partij.'
- 85 Maar, hoe ik kijf of wende,
 de oorlog neemt geen ende,
 ik vinde geen verzet
 in dit verd*mde bed,
 en geef mij voorts ten beste,
- 90 totdat ik op het leste,
 verwonnen door de vaak,
 nog aan het slapen raak.

Aan juffrouw A.G. toen ik wat aspergeplanten aan haar zond^{aant.}

Gij wenst asperges in uw hof,
 wat beddens zoudt gij wel begeren;
 uw man sloeg het geheel niet of,

des kom ik u wat plant vereren,
 5 opdat het daar niet aan en schort.
 Nu schort het maar aan vuiligheden,
 maar waar veel hooi gegeten wordt
 daar is het immers recht en reden
 dat men daar ook niet weinig k*k,
 10 gelijk het niet en placht te missen
 (of 't oude spreekwoord kreeg een krak),
 dat die veel drinkt ook veel moet pissen.
 Het scheelt dan maar aan vuiligheid,
 maar daar wil ik mij niet mee moeien,
 15 alleen dient u te zijn gezeid:
 de vetste str*nt komt van de koeien.
 Maar zo de roggeakker roept:
 'Daar is niet voor de hof te krijgen,
 mijn smeer en dient mij niet ontsnoept',
 20 zo ziet het af met paardenvijgen.

De wilde jacht (zoals men die noemt) op de konijnen die zich uit de duinen over de gorzen buiten 's-gravenzande verspreiden en het weinige gras voor de beesten aldaar verminderen en verstinken^{aant.}

De dijkgraaf van het nieuwe land,
 waar westwaarts van het 's-Gravenzand
 de Maas de buitenboord komt lekken
 en zijn vermoeide stromen strekken
 5 tot in de holle oceaan,
 nam voor om op het gors te gaan
 en d' overlopers daar te storen
 uit ruijt en riet, en rijs en doren,
 en opslaan in de wildernis

10 waar geen kwartier voor hen en is.

Hij had, om deze te bevechten,
beschreven officiers en knechten,
ook had hij mij doen op ontbiên,
omdat hij meermaals had gezien

15 dat ik de minst niet was van allen
waar zulke slagen mochten vallen.

Des kwam ik met mijn compagnij
op 't rendez-vous, en toonde mij
bereid te doen, als and're heren,

20 al wat de veldheer zou begeren.

De loop was groot van alle kant,
vanuit de stad, vanuit het land:
zij kwamen aan met hele scharen,
gepresten en ook volontairen,

25 met bus en roer, met stok en staaf,
met piek en pols, met schop en graaf.

De boeren en de duinemeiers
en de provoost der koddebeiers,
om deze jacht te helpen doen

30 met menig rekel en spiljoen,
met doggen en met basterdwinden,
die lieten zich daar ook al vinden,
en menig dapper pionier,
ook en ontbrak er geen barbier,

35 maar geen van allen heeft geweten
of bus en zalf niet was vergeten,
dan of hij daar van was voorzien
zo ons de vijand 't hoofd mocht biên.

Het leger stond nu in bataille:

40 'Mars, mars, het gelde de canaille,
men spare niemand, jong noch ouw',
wat dat het is, of man of vrouw:
men en verschone geen van allen!'

Straks is men in 't kwartier gevallen
45 en kreeg de vijand op de vlucht.
De honden kwamen op de lucht
en namen menigte gevangen;
de stokken gingen ook hun gangen,
en die ze bei ontkomen kon
50 en wat zijn hol en gaten von,
dat was van alle kant verraden:
men dolf hen uit met schop en spaden
en wat zich daar verstoken had,
dat kreeg men levend uit het gat.
55 Deez' werd ook geen kwartier gegeven:
men hielp z' al dadelijk om 't leven,
en met een draai en met een trek
brak men hun altemaal de nek,
totdat de veldheer commandeerde
60 dat ieder weer terugge keerde.
Hij dacht, daar was voor ene dag
genoeg gebleven in de slag,
gematst, gemoord, geklopt, geschoten,
al was 'er niet veel bloeds vergoten.
65 Ook was het volk en honden mat,
de ene lag, de and're zat.
Deez' had een doorn in kop of benen,
die had ze steken in zijn schenen
en 't was lang middag aan de klok:
70 des trok men af met spa en stok
en voerde de gevangens mede
naar 's-Gravensand, ter naaster stede.
De veldheer, onder wiens gebied
deez' tocht en veldslag was geschied,
75 geleidden wij ter steewaart binnen;
hier was weerom een slag te winnen.
Wij brachten hem in 't logement

en waren nauw'lijks daar omtrent
 met hem gekomen, of wij roken
 80 dat men voor ons daar had doen koken.
 Hier stond de overste kapoen,
 en kalf en schaap en gans en hoen,
 gelaarsd, gespoord in volle wapen.
 Wij bleven hier niet lang staan gapen,
 85 maar gingen hen wel haast te keer
 met kort maar snedig zakgeweer,
 en rukten ze vaneen met handen
 en men verslond ze met zijn tanden.
 Deez' slag viel in de grote zaal
 90 van officieren altemaal;
 de plunje was voor de soldaten.
 Een regiment, kloek bovenmate
 (ik meen van goede flessen wijn),
 gekomen neerwaarts van de Rijn,
 95 hield ons lang op met schermutseren,
 maar toen men kwam met ernst chargeren,
 zo werd het haast ter neer gemaakt,
 en niemand is er afgeraakt,
 hoe dapper zich de Duitsers weerden,
 100 hoe d' een en d' ander kanonneerden,
 hoe dat de fluit en 't pijpje ging.
 Een Spaanse 'troupe de reserve'
 moest ook door onze handen sterven
 en werd al mee de bek geveegd.
 105 Het was nu altemaal geleege
 en tijd om hiervandaan te scheiden:
 de Maan zou ons naar huis geleiden.
 Men gaf mij vier gevangens mee,
 die mij de veldheer leev'ren dee,
 110 om mijne diensten te belonen
 en met een deel des buits te kronen.

Nu waren koets' en paarden ree:
 wij trokken samen uit ter stee.
 Ik had de voortocht in het rijden,
 115 totdat men kwam daar ik, ter zijden
 de heerweg af, had in te slaan.
 Hier sprak ik onze veldheer aan
 en nam mijn afscheid naar behoren
 en zei, zo 't uur weer wordt geboren
 120 om weer op zulke tocht te gaan,
 dat ik tot zijne dienst zou staan.
 Na wederzijds complimenteren,
 met hem en met de voorder heren,
 nam ik de weg naar Ockenborgh
 125 en ging daar slapen zonder zorg.
 God geeft de dijkgraaf lang te leven,
 die deze vreugd ons heeft gegeven.

*Als men schreef zestien honderd jaren
 en vijftig, en daar toe drie paren,
 130 geschiedde deze felle slag,
 in sprokkelmaand, de achtste dag.*

Aan de Heer Van Zuilichem, toen hij mij zijn dagh-werck had laten lezen, dat onvoltooid gebleven was door het sterven van zijn huisvrouw, voor wie het geschreven was onder de naam van Sterre

aant.

Omdat de Ster verdween die uwe hand bestraalde,
 hebt gij, doorluchtig man, deez' rijmdraad afgesneên:
 gij zijt voor 't vierde schoft ter winkel uitgetreên,
 omdat het licht niet meer op uwe arbeid daalde,
 5 het licht van ene Ster, die vast of dat ze dwaalde,

u diende tot een stuur en steun van rijm en reën:
des hebben wij al mee door zulken uur geleën
dat u met uwe Ster uw werklust voorts onthaalde.

- Het licht, dat in het drukt van uwe dag verging,
10 waaraan 't volmaken van zo schone puikstuk hing,
zal eens weer rijzen op, en herelijker schijnen,
maar wanneer raakt dit werk uit zijne duisternis?
De grage lezer roept: men geeft ons zo het is,
schuif van uw *Dagh-werck* eens de dikke nachtgordijnen.

Aan mijnheer de oud-raadpensionaris Cats, als ik zijn ed. mijn psalmboek zond^{aant}

Ons scheidt maar klein gebergt: wat heuvelen en klingen,
daar gij in 't oosten heerst en ik in 't west gebie:
daar mijne muze piept, en daar de uwe zingen:
hoe komt het nochtans bij dat ik u zelden zie?

- 5 Mijnheer, het is mijn plicht somtijds u aan te spreken;
't Schort mij niet aan de wil mijn dienst u aan te biën.
Waarom dan doe ik 't niet? Wat mag er aan gebreken?
't Is om dat koningen malkander zelden zien.

- Bei zijn wij koningen, schoon onze koninkrijken
10 niet zijn van die men hier verkrijgt door menig bloed.
Hij heeft een koninkrijk dat niemands hoeft te wijken,
al wie bezitter is van een gerust gemoed.

- Maar schoon de koningen niet veel bijeen en komen,
zij spreken evenwel door brieven en gezant;
15 geschenken wederzijds die worden aangenomen
en dienen onderling tot vriendschaps onderpand.

- Hun voorbeeld volg ik ook. Hoor deze letters spreken,
hoe ik op Ockenburgh ook wel om Sorghvliet denk,
en neem van mijne hand tot goeder buurschaps teken
20 naar mijn gebiedenis dit *koninklijk geschenk*.

Aan de Heer van Zuilichem^{aant.}

Zo nog Vergilius zijn geest mocht ergens zweven
 en wist gij waar, zo wilt hem toch geen kennis geven,
 Heer Zuilichem, dat ik die prachtige poëet
 heb durven steken in een slecht en Hollands kleed
 5 en hem doen stamelen, in plaats van wel te spreken,
 voor Duitse klerken, voor kinderen en leken:
 want zo hij zulks door u mocht komen te verstaan,
 zo zou 't mij mogelijk niet al te wel vergaan.
 Hij mocht bij donker in mijn kamer komen spoken
 10 en voor mijn ledikant mij in mijn rust bestoken
 om 't ongelijk dat hij in dezen van mij leed,
 Daar hij van grote angst mij druppels zweten deed,
 gelijk als knickers van de top af tot de tenen,
 en vatte mij bij 't hoofd of trok mij met de benen
 15 of erger nog dan dat: en deed hij dat, goed man,
 hoe kwalijk, denkt eens, was 'er Westerbaen dan an!

Aan Lieven van Koppenol, uitnemend meester in de schrijfkunst, die mij op Ockenburgh kwam aanspreken, met zich voerende op een wagen een grote platte kist vol van zijn kunst, die hij mij kwam vertonen en die hij zijn 'bogaard' noemde^{aant.}

Ik wist niet of ik wel mijn ogen dorst betrouwen
 toen gij mij hier uw kunst en schatten kwam ontvouwen,
 kunstrijke Koppenol. Wat zag ik op 't papier
 al schoonder letteren met menig strik en zwier!
 5 Uw schrijfpen weet ik naar haar waarde niet te loven,
 zij gaat mijn rijmpen ver en alle lof te boven.
 Een ander kunstenaar heeft wel zijn wederga,
 de uwe vindt men niet, naar ik het mij versta.

Wat rijmpjes evenwel zend ik op uw begeren,
 10 om hen een plaatsje in uw *bogaard* te vereren,
 indien van Ockenburgh hier uit het schrale zand,
 iets waardigs komen kan om daar te zijn geplant.

Aan dezelfde^{aant.}

Het oude spreekwoord zegt: *de kunst is wel te dragen*,
 maar d' uwe viel wat zwaar te tillen van de wagen.
 Ik spreke van de kunst die in uw schatkist stak -
 die gij hebt in uw hand, die draagt gij met gemak:
 5 die kan met u de brand en watersnood ontvluchten,
 en past op vuur noch vlam, noch droeve krijgsgeruchten.
 In schipbreuk zwemt ze met haar meester aan het land,
 geen vijand vreest zij meer dan een verlamde hand,
 dan krimp van zenuwen, dan boze vinger-jichten
 10 en kalk in kneukelen en etter in gewrichten.
 De hemel, Koppenol, wil u daarvoor behoën,
 opdat gij uwe kunst nog lange tijd moogt doen.

Van een pastoor die op Driekoningen preekte^{aant.}

Het was Driekoningen: het volkje in de kerk
 en de pastoor aan 't preken.
 'Elk,' zei hij, 'bracht wat mee van reuk- en offerwerk:
 d' een wierook, d' ander mirr' om voor het kind t' ontsteken.
 5 De derde koning bracht ook zijn geschenk alhier,
 en 't was... laat zien... geheten...'
 En wijl het haperde zag hij in zijn brevier,
 maar toen hij daar niet vond hetgeen hij had vergeten,
 zei hij: 'Ik weet wat dat de derde bracht:
 10 hij hadde de lantaren,

want 't was van nood, omdat zij kwamen in de nacht,
dat een het licht droeg om te weten waar ze waren.'

Van een vrouw die door zinkingen gekweld werd^{aant.}

Een vrouw was veel gewend van zinkingen te klagen,
die haar dan op de borst, dan in de schouders lagen.
'Is 't wonder,' zei de man, 'dat oude huizing lekt.'
'Bijzonder,' zei de vrouw, 'als men die zelden dekt!'

Over een dief^{aant.}

Een die ter galge ging, sprak tegen 't volk en riep
(omdat elk om het zeerst naar het Gerecht toe liep):
'Ei, burgers, 't heeft geen haast, gij hoeft u niet te spoên,
want zonder mij en zal men ginder toch niets doen.'

Van een man die door zijn wijf van de trap gestoten was^{aant.}

Krijn, oneens met zijn wijf, na kakelen en snappen,
ontving een sukkeling en raakte van de trappen
en wijl hij neder kwam wat overhoops en ras,
had hij niet eens geteld hoe menig dat er was.
5 Een overbuur, die 't zag, zei: 'Krijn, hebt gij gevallen?
En zijt gij niet gekwetst?' Krijn zei: 't Is niemendallen,
het was mij eveneens, gevallen ja of neen:
ik had toch in mijn zin te komen naar beneên.'

Van een kwade griet^{aant.}

- Griet riep haar man voor 't Recht en klaagde van geweld.
 Hij kwam voor schepenen en zei: 'Ik zal, mijn heren,
 u zeggen hoe de zaak is tussen ons gesteld
 en hoe 't in 't laatste ging na lang te hakketeren.
- 5 Zij zei, dat alle ding moest gaan naar hare kop.
 Is dat uw wil, zei ik, daar ben ik gans niet tegen.
 Des gingen naar haar kop, taljoren, tang en schop,
 en alles wat ik heb in mijne hand gekregen.'

Van een kwaad wijf^{aant.}

Een wijf, nadat zij lang had op haar man gekeven,
 goot hem de pispot uit het venster op zijn kop.
 'Ik dacht wel,' zei hij, 'dat dat weer zou water geven,
 want zonder regen houdt de donder zelden op.'

Op een handstokje, zijnde in mijn bewaring, waar de heer Van Oldenbarnevelt mede ter dood ging^{aant.}

- Ik was het stokje van de Vader van het Land,
 Van Oldenbarnevelt: ik stijfde zijne hand
 en diende tot een stut der afgesloofde leên
 toen hij, ter dood gedoemd, moest naar het zand toe treên.
- 5 Op mij heeft hij gesteund, die met zijn wijze raad
 zelf veertig jaren lang de steun was van de Staat.
 Gij, die mij komt te zien, verwaardigt met een traan
 te lonen mijne dienst, die ik hem heb gedaan.

Op het ontkomen van de heer Hugo de Groot uit het Huis te Loevestein, door 't beleid van zijn huisvrouw Maria van Reigersberch

aant.

- Vrouw Reigersberch zei tot de kastelein,
de slotvoogd van het sterke Loevestein:
'Wat hebt gij toch dus over mij te klagen
dat ik mijn man heb uit het fort doen dragen?
5 Dankt mij veel eer dan dat gij mij beticht:
gij had de *Huig* en die heb ik gelicht.'

Aan Amaranthe op Maria-Lichtmis aant.

- Terwijl de zon op 't verst van ons is afgeweken
en korts zijn toorts verdwijnt nadat hij is ontsteken,
en hij bij 't Schuttertje en bij de Waterman
omtrent de Steenbok draalt, eer dat hij scheiden kan;
5 terwijl de koekoek zich onthoudt in holle stoven,
terwijl de vlieg zich bergt in reten en in kloven,
en dat de kikker ligt gedoken in de poel,
alsof de vuile vors had leven noch gevoel,
zit ik hier in mijn kluis op Ockenburgh verscholen,
10 waar ik mij weinig moei met Zweden noch met Polen,
noch hoe de Leliën ons dreigen op de zee,
noch of men met Philips zal scheiden uit de vreê,
noch hoe dat Cromwell is versproken met de Fransen,
of Holland is de bruid waar z' altemaal om dansen.
[...]
15 Ik zit dan in mijn kluis, maar 't klooster staat er open;
ik ben een monnik, maar die uit de kap mag lopen.
Een, die 't gemak mist van een goed en minzaam wijf,
maar die ook van een kwaad heeft onlust noch gekijf.
Ik heb deez' wintertijd Den Haag niet veel betreden,

- 20 noch heb ik kunnen dag en avonden besteden,
 en vind, hoe langer dat ik uit de mensen ben,
 hoe dat ik meer op 't land tot eenzaamheid gewen.
 Bij reed'lijk open weer heb ik de haas doen lopen,
 en het konijntje moest het somtijds nog bekopen;
- 25 als 't vroor, of regende, zo bleef ik binnenshuis
 en vond mijn tijdverdrijf hier in mijn boekenkluis,
 waar ik mijn hoofd niet zeer en breek met hoge zaken.
 Ik werk om eer noch geld; 't is maar voor mijn vermaken:
 een versje, een gedicht, een greep, een grol, een gril
- 30 valt somtijds uit de pen, en weder ligt ze stil.
 Nu wint men aan de dag, de zon is aan het klimmen
 die onlangs heeft gemard omtrent de zuiderklimmen;
 de lucht ontklaart, en ruimt de strengen van de kou,
 de krimper kruipt zo dicht niet langer in de schouw.
- 35 't Is lang genoeg gesuft in vodden en papieren,
 't is lang genoeg gerijmd: ik lache om laurieren.
 Ik krijg daarbuiten werk aan hegg' en muur en plank:
 de boeken aan een zij, en achter kist en bank.
 Mijn buurleeuw'rikje is al wederom aan 't zingen
- 40 om op een nieuw mijn oor te strelen in de klingen.
 Weest welkom Vrouwendag! 't Is feesttijd van Marij,
 men brengt de kaarsen voort, dat haar de priester wij';
 't is Lichtmis, zo men 't noemt: de winter is aan 't wijken
 en zal met pak en zak haast uit het land gaan strijken.
- 45 De zon komt hem te na en stookt hem uit de haard,
 waar hij drie maanden lang het hoekje heeft bewaard.
 Wat zegt gij, *Amarant*? Wilt gij Den Haag niet ruimen?
 't Is lang genoeg 't matras belegen en de pluimen,
 't is lang genoeg in huis gezeten bij de haard:
- 50 vermaakt u altemets een dag te landewaart.
 Wanneer de lucht verzoet, zo komt u wat verluchten,
 al is 't hier nog te vroeg te weiden op mijn vruchten,
 en eksters, mus en spreeuw te weren van de kers;

al is er pruim, noch peer, noch abrikoos, noch pers,
 55 al valt er niemendal te snoeien noch te plukken
 voor Eva's nichten, noch een grage tand te drukken
 in het bekorend fruit, zo zij in Eden deed,
 waarom benevens haar de hele afkomst leed:
 nog heeft het zijn geneugt te zien hoe in de hoven
 60 de bot en knopje zwelt, die ons wat goeds beloven.
 De hope van hetgeen dat men voorhanden ziet
 vermaakt ons somtijds meer dan dat men het geniet:
 een wijze vader kan zich in zijn zoon vermaken
 lang eer de wol begint te groeien op zijn kaken;
 65 hij doet het om de hoop, die van zijn worden spreekt,
 hij doet het om de man die in een jongen steekt.
 De moeder ziet met vreugd haar jonge dochters wassen,
 eer dat haar hare huik en hare voorschoot passen,
 eer nog de boezem zwelt en naar de hals toe puilt
 70 waarvan de rijpe rest nog in de tabberd schuilt,
 wanneer zij overdenkt en vleit zich met gedachten
 hoe dat het vrijerschap haar dochters op zal wachten,
 en hoe zij, bij gevolg, zal mee door iedereen
 gestrookt zijn en gestreeld, geliefkoosd en gevreên.
 75 De bouwman vindt vermaak ook in zijn groene koren
 terwijl het kruipt en wruit langs akkeren en voren,
 hij ziet met vrolijkheid de oogsttijd tegemoet,
 terwijl hij zich met hoop van goede vruchten voedt.
 Kom *Amaranthe*, kom, als 't weer u zal behagen;
 80 breng goed gezelschap mee, te rasser gaat de wagen
 wanneer men onderweg heeft vrolijk onderhoud,
 de paadjes worden kort door aangename kout.
 Men zal nu hier voortaan op heuvelen en klingen
 de zoete lammeren zien huppelen en springen
 85 en volgen hare moer met blaten achter aan,
 en vallen aan de mam als zij zal willen staan.
 Men zal de leeuw'rik hier zien klimmen en zien dalen

- en uit zijn kleine keel zijn minnezangen halen,
 en met zijn vleugeltjes zien drillen in de lucht,
 90 terwijl hij hangt omhoog en houdt zich op de vlucht.
 Al is de tijd nu uit van hazen en patrijzen,
 de honger brengt zijn saus tot kolen met saucijzen;
 al gaan de hoenders af, het kalf geeft weer gerijf
 van hoofd, van borst, van rib, van harst en bout en schijf.
 95 Mijn hennen leggen weer: wij zullen wafels bakken,
 of doen de pan te vuur en koeken om doen smakken.
 Of hebt gij smaak in vis? Wij zullen zien in 't kaar
 wat daar gevangen ligt, nu al gespeend en klaar;
 men zal als nu een baars, en dan een posje kluiven,
 100 ook zullen wij al haast gaan krijgen jonge duiven,
 en, zo men van de os een stuk nog eten wou,
 ik heb er, daar een man zijn hoed voor lichten zou.
 Ook staan hier op mijn hok nog langgestaarte schapen,
 van 't goed, dat op de hei zijn kostje placht te rapen.
 105 De Heer van Zuilichem, de grote bouwman Post
 die hebben z' hier gekeurd voor uitgelezen kost.
 Wij zullen vogelen doen braden met kastanje:
 Men kooit niet ver van hier. Mijn peren van oranje,
 mijn guldeling en aagt, van liefelijken aard,
 110 die geven lekker moes en spijs tot een taart.
Zie Amaranthe, zie hoe ik u kon onthalen,
zo gij de moeite naamt van over berg en dalen
te komen bij uw vriend, die u bemint en eert
en die gij moogt gebiën zoveel als gij begeert.
 115 Maar zo u zulk onthaal niet wel en mocht behagen,
 zo houd het mij te goed dat ik heb durven vragen.
Wat zegt gij Amaranth? Mijn zanggodin wordt stom,
die van te voren riep: Kom Amaranthe, kom.

- Alhier op Ockenburgh geschreven*
 120 *in 't jaar van vijftig en nog zeven,*

*na 't zestienhonderd maal verjaarde
dat ons Marie de Heiland baarde.
Marie, wiens dag men viert op heden,
in zel of sprokkelmaand, de tweede.*

Aan juffrouw D.v.D. op een zoentje^{aant.}

Ik ben beschroomd met u te sommen -
't is om in kwaad gerucht te kommen.
Van d' eerste zoen die ik u gaf,
hield gij u bijster kwalijk af
5 en riep: 'Dat is een duivels kussen!'
Toch klapte 't niet als klakkebussen,
't was heus, 't was eerbaar, 't was beleefd,
gelijk men aan de maagden geeft;
daarom en kon ik niet bedenken
10 hoe zulk gekus een vrouw kon krenken.
't En had u niet in 't lijf gegaan,
nochtans had ik u zeer gedaan,
maar als ik nader ondervraagde
waarom g' u zo van mij beklaagde,
15 had ik uw neus te deun genaakt:
daar waart gij op uw zeer geraakt.
Maar, juffrouw D., hoe kon ik dromen
hoe na dat ik uw neus mocht komen,
wat heimelijk gebrek, of wat
20 voor kwaad dat daar verborgen zat?
Dies, of het weer te pas mocht kommen
dat ik met u zou mogen sommen,
zo zegt mij wat of waar 't u schort,
eer dat gij weer mijn eer verkort.
25 Zo zal ik mij in 't kussen wachten
voor zo schoffierelijke klachten

alsof het van de duivel waar,
daar 't maar was van een weduwnaar.

Aan dezelfde^{aant.}

Wanneer u iemand kust zo ligt het bij u klaar
of 't van een vrijer is of van een weduwnaar,
dat hebt gij door de proef zo nu, zo dan verstaan;
maar hoe de duivel kust, waar hebt gij dat vandaan?

Gelukwens aan mevrouw Van der Mijle, op de geboorte van haar eerste kind en zoon, jonker Cornelis van der Mijle^{aant.}

Mevrouw, ik heb wel eer mijn rijmpjes doen verschijnen
omtrent uw bruiloftsbed tot vreugde toegerust,
waar Venus met haar zoon de minnevlammen blust
en zaait haar wellust in de welige gordijnen.

- 5 Nu laat ik haar weêrom omtrent uw kraambed horen,
waar gij gelegen zijt in 't prachtig ledikant
en 't brave jufferschap u naar gewoonte vand,
om u geluk te biên met uwe eerstgeboren.

Waar gaat het al naar wens de sterfelijke mensen?

- 10 Wie is er die naar wil der goden gunst bezit?
Daar mangelt altijd wat, het is of dat of dit,
maar hier zie ik voldaan het redelijke wensen.

Dies is 't dat ik mijn geest met blijdschap voel ontsteken,
een innerlijke vreugd ontvonkt mijn hartenbloed,

- 15 omdat gij in uw zoon de schade ziet verhoed
die huizen overkomt waar mannetjes ontbreken.

De goede hemel geev', dat gij tot uwer vreugde
moogt zien deez' eed'le spruit opwassen tot een boom,
van lichaam fris en sterk, van ziele goed en vroom,
20 voorzien met overvloed van adellijke deugden.

Hij volg' zijn grotevaar, wiens naam hem is gegeven,
op 't spoor van wetenschap, van wijsheid en van raad,
en strekke tot een zuil van onze vrije staat,
om zijn verdiensten hoog op 't erespits verheven.

25 Zijn ijver voor 't gemeen, zijn zorg, zijn zweet, zijn sloven
en worde niet ontmoet met vuil' ondankbaarheid,
of, zo hem zulk een lot mocht mee zijn opgeleid,
zo stijg' hij ook weerom het ongeval te boven;

men zie hem op een nieuw met lof en eer bekleden
30 zijn ambten in de staat, zo hij tevoren plach,
en ieder blijk' hoeveel dat haat en nijd vermag
en hoe verdrukte deugd rijst weder van beneden.

Hij zij een noorderster voor die het land besturen,
een Palinuur te roer wanneer het harde brandt,
35 in vreë een trouwe raad, in krijg een held ter hand,
gestreeld door koningen en goede nageburen.

Meer zei ik, maar, mevrouw, ik vrees u te vermoeien.
Geluk met Keesje, 'k wens u binnen 't jaar een Jan,
en mij eens hipocras: ik houde weinig van
40 het water dat men zegt uit *Helicon* te vloeien.

**Aan Cornelis van der Mijle, toen zijn geboorte verhalfjaarde op de
13e maart anno 1650^{aanl.}**

Kleine jonker, groot behagen
 van uw ouderen en magen,
 die de boom van Van der Mijl
 zult bewaren voor de bijl,
 5 lage spruit van hoge stammen,
 beste vriend van volle mammen,
 die een slokje van de melk
 niet en ruilde voor een kelk,
 die de borsten en de tepel,
 10 die de pappot en de lepel
 hebt veel liever dan een vat
 van het Heliconse nat,
 en met meerder min bezeten
 als de besten der poëten
 15 van Den Haag en Amsterdam;
 die een haaltje uit de mam
 meerder acht dan al de verzen
 waar de drukker met zijn persen
 menigmaal zijn brood aan wint,
 20 als hij malle kopers vindt;
 die uw minne zou omhelzen
 voor de fiere Heer van Velsen
 die de voogd van 't Muiderslot
 zal bewaren buiten rot;
 25 die de vochte mam-genuchten
 niet en gaaft voor al de kluchten,
 voor een grote *Rommelsoo*
 van de schalkse Bredero;
 niet en ruilde voor een bondel
 30 van het heldendicht van Vondel;
 voor de lofzang van de held

die men op een okschoofd stelt;
voor de Coridon van Leiden
die zijn schaapjes placht te weiden
35 dicht bij 't water van de Rijn
daar de beste heiden zijn;
voor de reine *Maechden-plichten*
en de lodderige lichten
van de geile Sephyra,
40 die geen weermin noch genâ
vond bij ene van haar knechten,
die zijn kuisheid liet bevechten
zonder dat zijns heren bed
werd met overspel besmet,
45 en zijn mantel liet in handen
liever dan zijn ziel te branden
(tegen het gemeen gebruik)
aan een weelderige buik;
voor het kostelijke mallen
50 van het puikje van ons allen;
voor het Haagse wandelrak
onder 't koele lindendak,
die des avonds met haar toppen
kronen koninklijke koppen
55 en men 's morgens aan haar blaên
ziet met druppelen gelaên,
even of de groene meien
wilden 't harde lot beschreien
van de Stuarts en de Pals
60 en de slag in 's konings hals;
voor de vriendelijke praatjes
onder 't luist'ren van de blaadjes
waar zo menig jufferdier
laat het welig minnevier
65 in haar tere boezem glijen

door de zoete kozerijen
die een hete minnaar spreekt,
en weêrom de brand ontsteekt
in zo menig brave jonker
70 onder 't vallen van de donker,
als het alles is te been
na het uur van acht en een;
die uw lieve mamme-lustjes
niet en gaaft voor al de *Kusjes*,
75 al de zoentjes van de man
die ze van de tweeden Jan
in zijn jeugd had afgekeken
om ze Duits te laten spreken,
waar zijn zoete Rosemond
80 toen geen ongeneucht in vond.
Jonker, zeg ik, 't is nu heden
pas een hallef jaar geleden
dat het vrolijk zonnelicht
eerstmaal scheen in uw gezicht,
85 en om uit de mond te spreken:
daarom kom ik u besteken
met een bloempje vijf of zes,
nauw behouden voor het mes
van de vorst en scherpe winden,
90 die ons nemen en verslinden
wat het aardrijk had gebaard
voor het komen van de maart.
Leden zes en twintig weken
(die er sedert zijn verstreken)
95 gaven maanden vijf en een
mij te vragen na de reên,
waarom dat ik niet kan beiden
totdat Phoebus haast zal scheiden
van de koninklijke Maagd,

- 100 die het korenaartje draagt,
om te lopen naar de Schalen
met zijn minderende stralen,
waar de dag en 't nachtje wordt
even lang en even kort:
- 105 waarom dat ik niet kon wachten
naar 't verloop van meerder nachten,
tot de roskam en de boer
brengt het veulen en de moêr
op de Valkenburgse velden,
- 110 voor de rui teren en helden
en zo menig edel paard,
juist als uw geboort verjaart.
'k Zou u zeggen hoe de schrijver
brandt van al te grote ijver,
- 115 wat hem jaagt, en waarom hij
niet en wacht op 't jaargetij.
Moog'lijk dat zijn grauwe haren
en een hallef zonedalen doen
hem vermanen om te spoên,
- 120 om de tijd voorheen te stappen
in het afgaan zijner trappen,
en hem doen terugge zien
dat hij uwe taart misschien
niet zo dikmaals zal beleven,
- 125 niet zo dikmaals zich begeven
als hij moog'lijk wensen zou,
naar de markt voorbij het Schouw.
Immers was 't wel dubb'le vreugde
die uw ouderen verheugde
- 130 om de hope die gij bracht
tot een verder nageslacht.
Is 't dan buiten reên geweken
zo wij tweemaal u besteken,

zo men tweemaal gaf uw taart
 135 eer die blijde dag verjaart,
 die wij hopen te beleven
 en nog meerder daar beneven,
 zo 't de hemel zo verstaat?
 Ondertussen, hoe het gaat,
 140 houdt het met de pap en lepel,
 rekt en trekt en lurkt de tepel,
 groeit en bloeit en blijft gezond:
 dit 's mijn wens uit 's harten grond.

**Aan mevrouw Van der Mijle, op de geboortedag van haar zoon
 jonker Cornelis van der Mijle, wezende de dertiende september, de
 dag van de Valkenburgse paardenmarkt^{aant.}**

Vanwaar de Rijn zijn uitpad ziet verloren
 en overlang in zand en bergen smoren,
 zijn mond gestopt met duin en barre strand,
 zijn oevers verr' in wei en klei verland,
 5 en 't wapenhuis der keizeren van Rome
 in zee gestort aan zijn verstorven stromen:
 te Valkenburg draaft weer het edel ros,
 daar 's keur van haar: van rap, van bruin, van vos,
 van appelgrauw, van blessen en van kollen.
 10 't Is vrije markt. Wie paarden zoekt, of snollen,
 vindt zijn gerief, maar iedereen ziet toe
 wat koopmanschap of handeling hij doe.
 De weg is zwart van die er gaan of varen,
 voorbij het Schouw der eed'le Wassenaren.
 15 Het land loopt leeg, de dorpen en de steên,
 naar Valkenburg is 't alles op de been.
 Dit doet, mevrouw, mij aan de dag gedenken,

- dat u 't geluk zo vriend'lijk toe kwam wenken
 en zei: gij hebt uw man een zoon gebaard,
 20 zijn huis, zijn naam is voor de dood bewaard.
 Die blijde dag zien wij vandaag verjaren,
 voor d' eerste maal. Ga, jongen, ga vergaren
 een tuiltje van wat bloempjes uit mijn hof,
 van roos'marijn, van 't altijd groene lof
 25 dat vorsten en poëten placht te sieren,
 van zuiv're blaën der heilige laurieren,
 dat ik besteeek uit een genegen hert
 het jonkertje dat heden jarig werd.
 Mevrouw, een jaar scheen mij weleer te wezen
 30 te lange rak, en redenen voor dezen
 deën mij dit doen als 't was verhalfejaard.
 Gij vond ze goed: een liefelijke taart,
 die gij ons gaaft, kan krachtig dat getuigen.
 Terwijl hij 't hield op zijne mam te zuigen
 35 en lepelde van weer- of hoedernat,
 zo dronken wij een glaasje uit het vat
 dat menig mens zijn droefheid doet vergeten,
 maakt iemand rijk die nauw'lijks heeft om 't eten,
 een minnaar stout die anders niet en derft,
 40 een blode koen, wie nuchter snijdt noch kerft
 brengt aan de dag wat anders bleef verborgen,
 ruimt het gemoed van kommerlijke zorgen,
 geeft vaste hoop al is er weinig kans
 en maakt ze wijs al zijn het slechte mans.
 45 Datzelfde hart, die zucht, die brand, die ijver,
 die buitentijds de pen van deze schrijver
 verhaasten deën, zijn in mij niet verstreemd,
 maar als een vis die in mijn vijver zwemt
 verlangt somtijds naar liefelijke regen,
 50 zo wens ik dat de hemel zijne zegen
 met overvloed op uwe huize stort.

Uw zone leev': men zie niet vroeg verkort
 door bitse nijd het draadje zijner dagen.
 Lang leev' gezond, tot ere zijner magen,
 55 lang leve, vrij van doods vergifte pijl,
 de jarige Cornelis van der Mijl.

Aan mevrouw Van der Mijle, voor de tweede keer kraamvrouw^{aant.}

Mevrouw, gij zijt nu rijker dan
 gij onlangs waart: een kleine Jan,
 een tweede zoon, heeft uw gezin doen wassen.
 't Is zo ik zei. Van een poëet
 5 maakt gij mij dus tot een profet:
 tot mijner eer kon gij 't niet beter passen.

De hemel met een gunstig oog
 bestraal' uw kraambed van omhoog:
 geluk en heil en overvloed van zegen
 10 wens ik u toe, en uw geslacht
 groei' in getal, in eer en macht,
 gelijk het gras door dauw en zoete regen.

Dat Keesje leef, die heden werd
 weer jarig op de paardenmert,
 15 die ik wel graag wat beter zou besteken,
 leed het de tijd: maar deze reis
 kan ik 't niet doen naar reën en eis,
 mijn schiel'k vertrek doet mij de tijd ontbreken.

Het vreugdevuur dat heden zal
 20 de pekton branden overal,
 uit blijdschap om 's lands eendracht aangesteken,

vermeer de vreugde door een glas
op zijn geboort vol hipocras;
men doet, mevrouw, een stoop te meerder leken.

Godsdienst en godsdienststrijd

**Op de overdenking en verklaring van het Onze Vader, in de vorm
van een gebed opgesteld met de woorden van de Heilige Schrift, door
mijnheer Johannes Wtenbogaert^{aant.}**

- Gij, die tot God heft reine hand en ogen
en voor zijn troon, in voor- of tegenspoed,
met kniën gekrakt en harten neergebogen
ootmoedelijk uw Schepper valt te voet:
- 5 ziet hier voor u een boek van weinig bladen,
een werk tot nut door ieder aangewend
die gaarne had een leidsman op zijn paden
als hij tot God zijn zuchten henen zendt.
't Gebed, weleer door zijne Zoon in 't midden
- 10 van zijn gevolg gegeven tot een staal,
als hij haar wees hoe dat zij moesten bidden,
wordt hier verbreed in ruimer Duitse taal,
niet opgesmukt met tooi van ijdelheden,
noch met vernis van woorden opgepraald,
- 15 maar vol van pit van d' allerwijste reden,
zelfs uit de mond van Godes geest gehaald.
Een, die wel eer des Heren wonderwerken
en naad're wil, in zijn genadebond
opnieuw verklaard, deed klinken in uw kerken
- 20 door zoet geluid van welbespraakte mond,
maar u daarna door klerkentwist ontnomen,
die 't vaderland stak in een droeve brand,
tot derenis van allerhande vromen,
die is 't, die u dit boekje stelt ter hand.
- 25 Hij placht wel eer in vurige gebeden
u voor te gaan met levendig geluid,
zodat zijn stem in open veld en steden
klonk door de lucht ter hoger wolken uit;
nu waakt hij nog ten heil van uwe zielen

- 30 en nauwe zorg zijn trouwe borst omzet,
 wanneer hij komt, als gij wilt nederknielen,
 en leert voor God u spreken uw gebed.
 God gunn' hem in zijn afgesloofde leden
 te leven stil in onverstoorde rust
- 35 en raak' het hart der Christen-overheden
 dat eenmaal word' het kerkenvuur geblust.

Kracht des geloofs van de voortreffelijke en vermaarde Nederlandse poëet Joost van den Vondel, te speuren in zijn altaergeheimenissen

aant.

- Van Vondelen, een parel der poëten,
 van sterker geest dan anderen bezeten,
 des Amstels roem, een hoofdman van het gilde
 dat op Parnas zijn tijd met dromen spilde,
- 5 die 't heilig nat der hengstenbronne-stromen
 met kroezen vol heeft gulzig ingenomen;
 de geselaar der zuiv're predikstoelen,
 de roskam van de vaders op de Doelen,
 waar 't recht geloof van 't kiezen en 't verstoten
- 10 naar wil en wens eenparig werd besloten,
 omdat partij de rechterstoel bekleedde,
 naar oud gebruik en kerkelijke zede;
 de bijter van Gods uitverkoren schapen,
 de lasteraar van recht hervormde papen,
- 15 van 't kerkegrauw, van ijverige zielen,
 gekreten uit voor Gommers plunderzielen;
 [...]
 die, zeg ik, die zo hoog beroemde Vondel,
 bij wie men vindt gelijk in ene bondel,
 wat schat van kunst bij velen is te zoeken,
- 20 bevond zich eerst bij Menno's slechte broeken,

hetzij door keur of voorgang zijner oud'ren.
 Maar naderhand zo wierp hij van zijn schouderen
 het neuswijs juk der muggezifterijen,
 en zoog 't vergif der vuile ketterijen
 25 uit borsten van verworpen arminianen,
 de bloedverwants der snoõ socinianen,
 die aan 't verstand wat ruimer vrijheid geven
 dan dopers doen, of 't pausdom van Geneven,
 in dingen die geen zaligheid en raken,
 30 noch 't fundament doen waggelen of kraken.
 Hier klapte hij met ongebonden vleugels,
 zijn ijver wist van halster, toom noch teugels:
 hij hielp hun kerk mee aan de Amstel stichten,
 en wijd' hem in met heilige gedichten.
 35 *Papieren geld* sloeg hij met stalen stempels
 en kwam te keer de zuiv're geuzentempels
 met *Blixemen*, met *Roskams*, met *Harpoenen*,
 om kerk en staat te schrobben en te boenen
 en 't heiligdom in 't ingewand te raken,
 40 en liet niet af van gal en etter braken
 en spuwen op Calvijns predestinatie,
 voor goed gekend op Dordtse Doelen-statie,
 - al maakt zij God van onze zonden oorzaak -
 bezegeld met het bloed van Hollands voorspraak
 45 en 't rode was, gestold uit halzen-aders.
 O zaal'g besluit der synodale vaders!
 [...]

Doch deze man kon 't daar niet eeuwig houwen:
 verliet de kerk die hij had helpen bouwen
 en liet zich door de roomse nu bekoren,
 50 voor *Babels hoer* gescholden van te voren,
 die hij weleer *de hemel schreef te tergen*
 en dreigde met *de val van Zevenbergen*.
De waarheid schoof de bree gordijnen open:

- hier lag de bruid, niet *achter deez' bekropen*
 55 *van helsen boel*, gelijk hij placht te karmen,
 maar dicht omhelsd in harer Bruigoms armen.
 Nu kan hij, die het al naar reden wikte
 en eertijds schier aan maag're muggens stikte,
 door het geloof een olifant verschokken.
- 60 Hij vindt nu geen onetelijke brokken,
 nu kan zijn maag, gelijk een struis, verdouwen
 gezoôn, gebraên, gebakken en gebrouwen,
 wanneer het maar komt uit een roomse keuken.
 Al is 't maar stank, hij roept: 'Wat zoeter reuken!'
- 65 Nu vindt hij smaak in grollen en legenden,
 eertijds gedoemd naar Portugal te zenden;
 hij ziet nu niets als door geverfde brillen:
 keurt geel voor groen, gelijk de glazen willen.
 Die rappe geest geeft zich zo slecht gevangen
- 70 aan Petrus' stoel, en blijft in 't spinrag hangen
 van 't oud gespan der roomse moederkerke,
 gelijk een vlieg met wereloze vlerken;
 volgt zo m' hem leidt, gelijk een makke buffel,
 de neus geringd, en houdt van geen gesnuffel
- 75 naar waarheids spoor, om blind'lings niet te missen,
 en sterft geheel in de *Geheimenissen*
 die hij nu ook weet in 't *Altaer* te vinden,
 naar 't diep vernuft der fijnste pausgezinden;
 waar mannen, zelf door Christus uitgezonden,
- 80 in 't Heilig Boek zo weinig af vermonden,
 alwaar van 't brood, bij Christenen gebroken,
 op and're wijs zo sober werd gesproken.
 Dies riep Apol, op Helicon gezeten
 in 't midden van veel heilige poëten:
- 85 'Hoe komt het bij dat Vondel, mijn verkoren,
 het recht gebruik van zinnen heeft verloren?
 Hoe wordt door hem, zo rijk van rijm en reden,

- voor 't ongerijmdst zo dapper nu gestreden,
 nadat hij was *vermoeid van ijdel dolen*
- 90 *gerust de schoot des roomse kerks bevolen?*
 Smaakt nu die man aan pauselijke dissen
 de vuile drek van 't pramen der gewissen?
 Kan hij die dwang aan Rome nu vergeven,
 die hij tevoor verdoemde te Geneven?
- 95 Is 't kwaad te Dordt en keurt hij 't goed te Trente?
 Wat hij daar wraakt, wil hij dat hier gaan venten
 voor fijne koek, voor zuivere triakel?
 Is hier 't besluit van mensen een orakel?
 Wat maakt hij rooks van een Serveet te branden,
- 100 wat moest Calvijn om 't zegen zijner handen
 aan een Michiel, en 't vlammen op zijn keten,
 een storm uitstaan van serpentijne beten!
 En likt hij nu het bloed uit Roomse goten,
 noch vreest hij niet voor 't branden zijner poten
- 105 aan zulk een vuur, dat millioenen moorde?
 Hoe of hem deez' Tisiphone bekoorde?
 [...]
- Hier brak Apol de draad van voorder zeggen.
 Der dicht'ren een, na rijp'lijk overleggen,
 sprak uit de naam van zijne metgezellen:
- 110 'Heer overste, wilt gij de rijmers kwellen
 met rekenschap te geven van hun schriften
 en 't heiligdom naar wijze reden ziften -
 waarheen met ons? Zijn 't niet de grootste bazen
 die onder ons op 't allerdolste razen?
- 115 Die uit uw bron op 't allervolste zopen
 en zwolgen 't nat met roemeren van stopen?
 Verkort ons niet in onz' gerechtigheden:
 't stond altijd wel wat dat poëten deden.
 Is Vondelen wat ongezet van zinnen,
- 120 het voegt ons wel wat kuren wij beginnen.

- Is hij menist, zo zal hij ons niet smijten;
 Is hij Armijns, zo mag hij Gommer bijten.
 Bijt hij te hard, hij mag om bijstand schreeuwen:
 de schout kort wel de bek van zulke spreeuwen.
- 125 Is hij papist en kruipt hij om het outer:
 daar is hij laag, en bij de aarde stouter,
 loopt geen gevaar om van het hoog te vallen.
 Lust hem noch voorts te malen of te mallen,
 en wordt hij *Joots*: dat 's in zijn naam te spellen,
- 130 men hoeft alleen de T voor d' S te stellen,
 Dan mag men hem de Tiber-god vereren
 om als een haan op 't Eng'lenslot te keren
 en draaien daar voor Innocent de Tiende,
 want hij dan wel zo hoge plaats verdiende.'

Gebed voor het eten^{aant.}

- O God, die alles spijst en voedt,
 die vol van goedheid en genade
 Uw milde handen open doet,
 opdat zich iedereen verzade,
- 5 geef dat wij Uwe gunst en gaven
 gebruiken zoals dat behoort,
 maar wil vóór als ons voên en laven
 en ons versterken met Uw woord.

Gebed na het eten^{aant.}

O God, wanneer wij zijn verzadigd door het eten
 zo wilt Gij dat men U niet kome te vergeten.
 Dies zeggen wij U dank voor al wat Gij ons gaaft:
 de honger is gestild, de dorstige gelaafd.

- 5 Doch schoon ons lichaam nu zijn voedsel heeft ontvangen
 zo laat ons harten doch aan 't aardse brood niet hangen,
 maar geeft dat onze ziel gesterkt wordt en gevoed
 met brood dat Christus gaf, dat eeuwig leven doet.

Toegift voor Holland^{aant.}

- Uw welvaart, Holland, ligt in dezen:
 gij moet vóór al eendrachtig wezen.
 Houdt vrede binnen uwe muren
 en vriendschap (kunt gij) met uw burenen,
 5 met na en verre bondgenoten
 die hare handen met u sloten.
 Fokt neringen en koopmanschappen,
 laat u de zeevaart niet onsnappen
 en wilt g' uw vrijheid niet verliezen,
 10 zo wacht u voor een hulp te kiezen
 die groot gezag hebb' in uw landen,
 houdt daar 't bewind alléén in handen.
 Stadhouders hebt gij niet van node:
 gij zijt haast zelf bij een ontboden;
 15 die dienen best uitlandse heren
 om in hun afzijn te regeren.
 Stelt hoofdlui over uw soldaten
 waarop g' u zelve moogt verlaten;
 houdt in uw dienst goê oorlogsknechten,
 20 al valt er nu niet veel te vechten.
 Zo men weer mocht in oorlog raken
 en dient men dan één hoofd te maken.
 Zo wilt dat ambt niet helpen geven
 aan iemand voor zijn hele leven,
 25 veel minder, eer hij komt te sterven,
 bij overleving aan zijn erven.

Voorziet uw kerk en predikstoelen
van die tot matigheid gevoelen;
past daar het hoog gezag te houwen
30 of 't zal u naderhand berouwen.
Laat oom de stok u niet onttrekken:
't is volkje, die 'r niet mee en gekken,
maar slaan z' hun meesters wel om d' oren
die naar hun pijpen niet en horen,
35 en doen hen, als zij onder leggen,
op al haar veesten 'Amen' zeggen.
Wacht u voor harde fijne geuzen
als voor vervarelijke reuzen
die Jupiter weleer bevochten
40 om hem ten hemel uit te bochten.
Zij steken in der pausen schoenen,
die koningen ten troon afboenen
en keizers op de halze treden.
Stelt leraars, die hun overheden
45 zich gaarne willen onderwerpen
en tegens hen geen pennen scherpen.
Handhaaft de vrijheid der gemoeden,
wilt iedereen voor dwang behoeden.
Hooft niet naar zulke ziertirannen
50 die 't al verdoemen en verbannen
en uwe arm gebruiken willen
om elk te braden en te villen.
Laat onder uw bescherming wonen
al wie gehoorzaamheid betonen:
55 maakt geen verwoesting' in uw landen
om die door blinde ijver branden
en niemand dulden noch verdragen,
maar liever 't land uit zagen jagen
die ergens in van hen verschelen.
60 De rest moet gij aan God bevelen.

Nog wat voor Fijn de Geus^{aant.}

‘Is Barnevelt weer uit het graf verrezen?’
roept Fijn de Geus, ‘ik heb ervan gelezen,
en dat het weer met de regering gaat
gelijk het deed toen hij zat in de raad!’

5 Nee, Fijn: hij rust, maar zal weerom verrijzen
ten jongste daag’, als God zijn zaak zal wijzen
en nemen wraak van zijn onschuldig bloed,
waar klein en groot ten oordeel komen moet.

Hij had gevolgd de last der Heren Staten
10 die wettelijk aan 't roer van Holland zaten,
en 't recht bewaard dat het vanouds bezat,
maar, zijnde door de prins bij 't hoofd gevat,
zijn meesters van de stuurplecht afgesmeten;
een nieuwe hoop in haarlui plaats gezeten,
15 had het geweld zich meester hier gemaakt;
maar mettertijd is 't overboord geraakt,
waardoor de staat haar vrijheid heeft bekomen
en weer haar oude en rechte plooi genomen.

Zo 't nu dan weer met de regering gaat
20 gelijk het deed toen hij zat in de raad,
zo denkt: het recht raakt nu of dan weer boven,
de waarheid is niet wel heel uit te doven.
En meent gij dat gij nu de mond en neus
niet vrij en hebt en zo voortaan de geus
25 niet spelen mocht als in voorgaande tijden,
zo hoort eens Fijn: gij waart nooit wel te rijden
dan onder dwang van kappeson, of iet
dat u de toom niet al te vrij en liet.

Gij zijt gewend te vallen door de stengen,
30 en wil men u het hoofd wel in doen brengen
hebt gij van doen een mondstuk dat wat dwingt,
een teugel, dat gij niet te hoog en springt.

Maar evenwel en hebt gij niet te klagen,
 zoekt maar uw God en heren te behagen
 35 en zijt gerust, gij hebt de kerk alleen,
 erkent daar maar 't gezag der overheên
 en let op 't wit en 't oogmerk uwer heren:
 zij zoeken 't al ten besten te regeren,
 de vrijheid en 's lands rechten voor te staan
 40 tot nut en rust van ieder onderdaan.
 Wilt u maar tot gehoorzaamheid begeven,
 geust properlijk; 't geschut van Sinte Steven,
 daar gij weleer u vrij wat op verliet,
 dat geldt niet waar men met blauw' erwten schiet.

Nog een catechesatie of enige vragen en antwoorden, dienende tot onderwijzinge van de eenvoudige^{aant.}

Vr.

Was niet mijnheer de prins stadhouder van de Staten van Holland, toen hij daar veel oude magistraten de zak gaf?

Ant.

Ja.

Vr.

Waar kwam hem dan die macht vandaan?

Ant.

De Staten-Generaal die hadden 't zo verstaan.

Vr.

5 Maar, zegt eens, hadden die in Holland wat te zeggen?

Ant.

Zoveel als gij of ik waar de Graubünders leggen.

Vr.

Wat heeft de advocaat van Holland omgebracht?

Ant.

Der godsgelerden haat en zucht tot meerder macht.

Vr.

Wat reden was er dat zij deze man zo haten?

Ant.

10 Hij wild' haar in de kerk het hoog gezag niet laten.

Vr.

Wat hadden Hogerbeets en Grotius gedaan?

Ant.

Het recht van 't land en van haar steden voorgestaan.

Vr.

Deên zij dat buiten last van hare principalen?

Ant.

Daarover heeft men haar nooit kunnen achterhalen.

Vr.

15 Heeft men de heren, die zij dienden, iets gedaan?

Ant.

Men zette z' af en liet haar onbeschadigd gaan.

Vr.

Ging dan de meester vrij, en moest de dienaar lijden?

Ant.

In tijden van geweld staat billijkheid ter zijden.

Vr.

20 Toen Grotius zich weer in 't land begeven had
en zocht te wonen vrij in d' een of d' ander stad,
wat deed 't hem dat hij geen landwinning heeft verworven?

Ant.

Veel rechters waren dood maar nog niet uitgestorven.

Vr.

Waarom verzocht hij dat?

Ant.

25 Hij meende dat hij most
zijn vaderland voldoen, en zien eerst of hij kost
daar vrij en veilig als een stille burger leven,
eer hij zich in de dienst van vreemden ging begeven.

Vr.

Waarom was hij bezwaard in and're dienst te gaan?

Ant.

Omdat hij daar misschien zou moeten doen of raên
iets dat tot nadeel van zijn land zou strekken mogen.

Vr.

30 Wat heeft de magistraat van Amsterdam bewogen
zijn zoon te vorderen tot raadsman van haar stad?

Ant.

De vrome inborst, die hij van zijn vader had,
die Hollands wettige regering heeft verdedigd,
waaraan hij zich vanouds verplicht hield en geëdigd.

Vr.

35 Heeft men dat boek niet voor een lasterschrift verklaard
en de auteur aan lijf en goed te straffen waard?

Ant.

40 Dat was toen Holland nog stak in de page-kleren:
nu is 't een dier kleinood voor die het land regeren,
een wisse leid-ster voor de stuurlui van ons schip,
dat God beware voor een zorgelijke klip!

Op het afvallig worden van madame Louise, prinses van Bohemen

aant.

Dus kijft de Gommerist:
'Vrouw Lood'wijk is papist,
een van ons schoonste schapen!

De duivel haal' de papen,
5 die uit de ware kerk
tot mis en goochelwerk
en ongezonde weiden
Gods lammeren verleiden!
Dient zulks te zijn geleên
10 bij kerk of overheên?
En valt men niet aan 't bannen
van wijven en van mannen
die zo een stuk bestaan,
die moederen verraên
15 en dochteren bepraten,
dat zij de Kerk verlaten
en tijen op de loop
uit ingebeelde hoop
(die men haar weet te geven)
20 van haast te zijn verheven
en tot gebied en macht
eer lange tijd gebracht
in kloosters en conventen,
waar landen zijn en renten?'
25 Maar zo hij recht de grond
van zijn geloof verstond,
hij had niet veel te klagen.
't Gaat al naar Gods behagen,
zo 't Hem wel eer gevil.
30 Hij heeft een dubb'le wil:
één die Hij openbaarde,
één die Hij niet verklaarde.
Deez' is 't waarnaar het al
dat is of wezen zal
35 gestuurd werd en gedreven,
de ene tot het leven,
de and're tot de dood,

gelijk Hij dat besloot
 van aller eeuwigheden
 40 om generhande reden,
 alleenlijk maar omdat
 Hij daar Zijn lust in had.
 Van die Hij heeft verkoren
 en gaat er geen verloren,
 45 ook rijst er niemand niet
 van die, die Hij verstiet.
 Men kan Gods lieve kinderen
 verleiden noch verminderen,
 en, schoon zij in de schijn
 50 van Hem geweken zijn,
 zo zal nochtans van allen
 niet een geheel vervallen
 maar rijzen uit de val
 eer dat hij sterven zal.
 55 Hoe grof de schapen dwalen,
 God zal ze weder halen.
 Des, zo 't Hem heeft behaagd
 de koninklijke maagd
 op deze rol te schrijven,
 60 zal zij behouden blijven.
 Wie trekt haar uit Zijn hand?
 Wie neemt haar 't zeker pand
 dat duivel, dood, noch zonde
 zo sterk zal zijn bevonden,
 65 noch antichrist, noch paap,
 dat hij een christenschaap
 zou eindelijk verleiden,
 of van Zijn liefde scheiden?
 God voert hier Zijn besluit
 70 onwederstand'lijk uit.
 Doch is z' in 't boek van 't leven

gerold noch ingeschreven,
 maar is zij van 't getal
 dat nimmer rijzen zal,
 75 zo weet dat ook in dezen
 Zijn wil volbracht moet wezen:
 daar 's geen behoudenis
 voor die verworpen is.
 Wat heeft hij dan te kijven
 80 op papen en op wijven
 door wie deez' eed'le ziel
 tot mis-geloof verviel
 en liefde van conventen?
 God bezigt instrumenten
 85 waardoor Hij dit besluit
 ook werkt onfeilbaar uit.
 Dit zijn gedreven bijlen,
 dit zijn geschoten pijlen,
 die zonder tegenstaan
 90 naar hare doele gaan.
 Als 't hakmes is geheven
 zo kan 't niet tegenstreven,
 maar houwt en kerft en klijft
 naar dat de hand het drijft.
 95 Dit is de zuiv're lere
 van 't Israel des Here.

Op het toelaten der remonstrantsgezinden tot de gemeente der contraremonstranten^{aant.}

Wat is Broer Gommer blij en mooi
 met schurfde schapen, die de kooi
 van Broer Armijn verlaten,
 niet om een leer van beter keur

- 5 maar omdat Gommers kerk de deur
tot ambten is en staten!
Hij pronkte vrij met deze kaf,
maar, lieve, zeg wat valt er af
te zeggen of te roemen,
- 10 als dat men't liefdeloze werk
der oude leraars van zijn kerk
door jonger ziet verdoemen?
Hij laat nu de arminiaan
met hem aan 's Heren tafel gaan,
- 15 behoudens zijn gevoelen
dat men voor dood'lijk heeft verklaard,
toen 't kerkengilde was vergaard
te Dordrecht op de Doelen.
Mocht Bogerman, de president
- 20 van 't heilig synodaal convent,
weer openen zijn ogen,
en zien eens uit het graf vandaan
de ketters daar mee zitten aan,
hoe vond hij zich bedrogen!
- 25 Zag Trigland op, die strakke ziel,
die van verdragen niet en hiel,
noch van te tolereren,
maar maakte 't heilzaam staatsbesluit
van *modereren* lelijk uit
- 30 en schold 't voor *moddereren*;
zag menig zuiver predikant
die nu wat diep ligt onder 't zand
door zijne nazaat geven
het heilig brood, de beker wijn
- 35 aan die 't gevoelen van Armijn
bekend zijn aan te kleven,
zij riepen: 'Och, wat ons gebeurt!
Ons kuren werden kwaad gekeurd

van ons nakomelingen.

40 Wij kerfden dadelijk en sneên
en zetten af, 't zij arm of been.
Zij gaan niet zo wij gingen.

Wij leên geen vuil noch schurft noch smet,
maar hebben 't al in roer gezet

45 om Israel te maken
zo gaaf en zuiver als een glas
dat daar niets onreins onder was,
noch streep noch gaal in 't laken.

Wij hebben staag gewoeld, gewroet,
50 en twist in kerk en staat gevoed,
tot wij des veldheers degen
met menig duizend oorlogsman
(volk, daar men waar mee zeggen kan)
aan onze zijde kregen.

55 Toen speelden wij het spel voort uit:
de schippers raakten van de schuit,
de kloekste maats gevangen;
men gaf de schop aan d'oude wet,
daar werden nieuwe ingezet

60 en 't hek alom verhangen.
Broer Harmen moest ter preekstoel af,
en die geen zekerheid en gaf
zich stil te zullen houwen,
die bracht men heen naar Walewijk

65 en joeg de herders langs de dijk
met kinderen en vrouwen.

Men keurde al ons werk voor goed
en 't werd bezegeld met het bloed
van Barnevelt, de ouwen.

70 Och, hoe gezegend was de dag
toen met een loffelijke slag
dat hoofd werd afgehouden!

Toen was er ijver voor ons kerk,
tot vord'ring van dat offerwerk:

75 Joost reed het paard de bek af
om ras te krijgen bij der hand
een, die de advocaat van 't land
een snee door hals en nek gaf.

80 Zo streefden wij naar Godes huis
door 't zwaard en allerhande kruis,
niet dat wij zelve leden:
maar dat wij and're lieden deên
opdat Gods Israel alleen
de Tempel mocht betreden.

85 Maar, Bogerman, en wie gij zijt,
Broer Gommer is de kaart nu kwijt,
hij kan zich niet verlaten
op iez're mannen en geweer,
het gaat er niet gelijk wel eer,
90 't gezag is bij de Staten.

Daarom gaat hij nu politijk
en stijft met zulke lui zijn rijk
die wederzijds wat hinken,
en hij is, meent hij, wel beraên:
95 want kwam die pekel hem t' ontgaan
zijn kalfsvlees zou haast stinken.

Op Fijn^{aant.}

Men schreef mij laatst van Dordt dat Fijn
in mijne hemel niet wil zijn -
hij mag er buiten blijven,
zo zullen wij niet kijven.

5 Als 't ongebuurzaam Israel
alleen mag wonen, dan is 't wel:

Fijn kan ik wel ontberen
en hij kan ruim logeren,
omdat er maar maar een klein getal
10 in zijne hemel wezen zal,
dat God had uitverkoren
eer dat het was geboren.
Hij late mij de mijne vrij,
zo heeft hij gene nood van mij
15 dat ik hem zal begrauwen
zo hij mij mocht benauwen.

Ockenburgh (fragmenten)

Zomer. *Het fruit is rijp*^{aant.}

- Ik kan met moes en fruit mij en mijn vriend gerijven;
 ik eet, ik geve weg, nog kan er overblijven.
 De mus, de spreeuw, de kauw en eksters eten mee;
 maar tegen zulk gespuis houd ik de snaphaan reê.
- 5 Daar past mijn pulver op en schot van hagelkogels,
 behalve op een slag van schadelijker vogels,
 van bestemoeders aard in zulk van snoeperij;
 die grijp ik levendig, en laat ze weder vrij,
 doch voor een klein rantsoen. En, meisjes, wilt gij weten
- 10 waarvoor gij in mijn hof moogt alle fruiten eten,
 vraagt aan de echo hier: ‘Wat geeft men voor rantsoen?’
 Met maar vier lettertjes zal zij u antwoord doen.

Zomer. *Aan de vijver*^{aant.}

- Tot u dan wandelaar: kom, daar ik u zal leiden,
 eer dat wij uit mijn hof en mijne boomgaard scheiden,
 en rust hier op de bank aan deze vijverkant,
 met essen en met els en kwalsteren beplant.
- 5 Hier is het open hof. 't Is niet: het is gesloten,
 't is een gevangenhuis, daar honderden van groten,
 van kleine duizenden aan ene tafel gaan,
 daar geen krakeel en valt van 't hoog of onderaan.
 Men eet er zonder geld en drinkt er zonder schrijven,
- 10 en staag het pijtje rond en altijd zonder kijven;
 daar 's eeuwig vrij gelag en nooit gebrek van nat,
 nooit is de herberg vaats en altijd drank in 't vat,
 van ond'ren uit de wel, van boven uit de hemel.
 Zie ginder in de hoek! Wat is daar een gewemel
- 15 van 't goed dat in de kant en bij de schaduw speelt,
 omdat haar op het ruim de zonneschijn verveelt!

Hier zie ik, als ik 't mij een wittebrood laat kosten,
 mijn visjes op de jacht: de voorn, de baars, de post en
 de brasem heel en half, de karper en de wind
 20 begeven zich omhoog, en vaardig en gezwind
 en ieder even graag doet beten naar de brokken.
 Zo weet ik haar bij mij met honderden te lokken,
 zo is het grauw te been, zo dringt het volk om strijd
 als een gehulde heer wat geld te grabbel smijt.
 25 Het is dan vrij gelag voor deze watergasten,
 maar, zo ik gasten heb die schielijk mij verrasten,
 't gelag wordt opgezegd totdat de zegen zeg:
 'Hou deze voor de zo, en zet die weder weg.'
 Haar saus wast aan de wal: de wortel staat hier neven
 30 die naar de peper heet en kracht aan 't sop kan geven,
 dat van een goeden eek en boter t'saem geweld,
 voor die zich voelt verzeeuwd een kwapse maag herstelt.
 Ik hebbe nett' en want en hengeloën en hoeken,
 de pier is bij de hand en valt niet lang te zoeken
 35 omtrent de paardestal, of daar men 't varken mest;
 geelstaarten vindt men daar, gekeurd voor d'alderbest.

Wilt gij van dit vermaak en van de vangst genieten,
 het hengeltuig is ree, en 't zal u niet verdrieten
 zo gij een uur met mij deez' waterkant bestaat;
 40 'k verzeker u de zo, eer dat de klok weer slaat.
 Leg na, leg van de wal, leg lager, of leg hoger
 naar dat er water is; hier is het diep, daar droger,
 hier is het klaar, daar kroost, maak dat de dobber sta
 en 't schachtje overeind, en, gaat het onder: sla.
 45 't Is mis: leg weder in, hij zal op nieuws wel bijten.
 Weer mis, maar evenwel laat u het mis niet spijten,
 het is niet altijd raak. Nu, voor de derde maal.
 Weer nop en nieuwe kans, sla wederom en haal,
 haal op! Een brasem? Ja. Ik dacht 't moest witvis wezen,

- 50 dat goedje leidt en zabt en aast niet zonder vrezin;
de pos, de grage baars die bijten stouter toe.
Zie daar, dat is een gast wat minder als een koe,
dat is een grondeling, tart zee- of Mazespiering,
dat is een wakk're pos, spijt Purmer en de Wiering.
- 55 Alweer: ik heb het aas zo ras niet aangedaan,
ik heb nauw uitgelegd, of ik heb vis gevaên.
Maar, help: mijn hengel hecht als sloeg ik in de palen,
ik zal hem palmen in, eer ik hem op zal halen;
het volgt, als waar 't een kalf, maar 't zal een karper zijn.
- 60 Adieu! Daar gaat hij door met sim en met balijn
en met het opperstuk van mijne hengelrieten,
maar laat hem wandelen en ginds en weder schieten:
hij kan, waar dat hij loopt, ons handen niet ontgaan,
en, waar hij kruipt of schuilt, het riet zal hem verraên.
- 65 Zij hebben 't meer gedaan, maar bleven mijn gevangen.
Ik zal een stok of haak en 't schepnet laten langin:
het ene brengt hem ons wat nader aan de kant,
het ander levert hem ons zeker in de hand.
Zo is er menig man met zijn gewis verlegen
- 70 dat met hem gaat en rijdt en volgt op alle wegen,
dat haak en weerhaak heeft, die hij niet kwijt en raakt
en die hem steeds verraadt waar hij de schuilaard maakt.
Ik sprak u van een kalf, maar dat was ruim gewogen,
speenvarken zeg ik nu: dat zou hij halen mogen;
- 75 zie hoe hij van het hoofd ter staart toe is gevoed
en all'szins dik en rond, gelijk het bigge doet.

Winter. *Lezen en microscopisch vermaak*^{-aant.}

Zo deelt de herfst ons mee van zulke weierij
en dus al weiende komt ons de winter bij.
Dit is de bullebak die velen weer na stee jaagt

- eer hij z' op 't land betrapt en haar met vorst en sneeuw plaagt,
 5 met dagen van een span en nachten van een el,
 met avonden van pek en morgens als de hel.
 Wanneer zal 't ochtendrood door mijne glazen schijnen?
 Waar blijft de luie zon, die deze nachtgordijnen
 van mijne vensters schuift? Waar is de trage dag,
 10 dat ik zijn lieve licht nog niet weer zien en mag?
 De zon is nauw'lijks op of is weerom aan 't dalen
 en kruipt bij d' aarde heen met zijdelingse stralen,
 en, houdt de lucht haar dik daar hij niet door en mag,
 men hangt in twijfeling of 't ochtend is of dag.
 15 Nog wil ik 't om Den Haag hier buiten niet verlaten;
 mijn paadjes stel ik nog voor de beslijkte straten,
 en vind mij hier getroost des winters ongemak
 die nergens niet en komt dan met een wichtig pak.
 Zij draagt een grimmend grijn, daar ieder voor vervaard is,
 20 maar wat deert mij de kou daar warmte op de haard is?
 Wat pass' ik op de vorst, al valt hij streng en hard,
 die in een grauwe pij de grijze winter tart?
 De veenzon schijnt op 't land zo lang als in de steden,
 en, waar het brandhout wast, hoe wordt daar kou geleden?
 25 De wol, die somtijds raakt van 't een op 't ander schaap,
 die dekt mij hier zo warm als elders waar ik slaap.

- Hoe schaars valt hem de tijd die in der wijzen boeken
 der dingen wetenschap wil bij de avond zoeken!
 Wat vindt hij onderhoud bij de naturalist
 30 in 't weinig dat hij weet, in 't meerder dat hij gist!
 Hij doet mij d' aarde zien om hare aard te weten,
 hij brengt mij in haar schoot, al blijf ik hier gezeten,
 daar hij mij tasten doet tot in haar ingewand;
 hij leidt mij wandelen op hare ommerand.
 35 Hij zegt mij hoe zij vlot, en nochtans onbewogen
 hangt in de losse lucht met hemelen omtogen;

hoe dat zij met de zee maar ene bol en maakt,
 en wijst mij in de maan de reden, zo men 't laakt;
 hoe dat haar middenstip is 't laagste ding van allen,
 40 daar 't al dat zwaarte heeft naar toe wil en moet vallen;
 hoe daar de reden is waarom zij staande blijft
 en nimmer op, noch neer, noch naar bezijden drijft;
 hoe daar te vinden is waaruit wij weten moeten
 hoe and're kunnen gaan ook tegen onze voeten,
 45 en lopen geen gevaar dat men ten hemel vall',
 omdat, uit eigen aard, geen zwaarte rijzen zal,
 omdat, wie d' aard begaat of omzeilt door de baren
 zijn altijd bovenop waar dat ze gaan of varen,
 en daarom buiten nood te reizen naar de locht,
 50 't en waar door 't krachtig kruit de zeeman vliegen mocht -
 maar die zo henen gaat, die zal haast weder komen
 en maken van zijn neus een anker in de stromen
 en, was 't een ijdel vak daar hij te vallen had,
 hij raakte niet in rust voor hij op 't stipje zat.
 55 Hij zegt mij hoe die bol in omgang is te meten,
 en hoe de lengte van de linie is te weten
 die dwars door 't middelpunt van 't grote lichaam gaat,
 van hier tot waar de man aan d' and're zijde staat
 en voet zet tegen voet, en zolen tegen zolen;
 60 hoe lucht en wind, gekropt in haar verborgen holen,
 een weg ten hemel zoekt, waardoor het aardrijk beeft
 als 't lichaam dat de koorts haast te verwachten heeft;
 of schudt, nu op, nu neer, dat steden kan doen storten
 en van de steile klip de top en kruinen korten;
 65 hoe dat het hoge land die koortsen meest gevoelt,
 bijzonder dat de zee van alle kant bespoelt.
 Hij leidt mij door het groen van heesteren en bomen,
 van die men zaait, of plant, of van zichzelfe komen;
 door gras, door kruid, door zaad, wat veld en akker geeft,
 70 en wat op die manier van deze moeder leeft.

- Hij brengt mij in 't gebergt bij erts en mineralen,
 waar goud gedolven werd en zilver is te halen;
 hij voert mij naar de oost, waarheen de koopman draaft,
 waar men robijnen vindt en diamanten graaft.
- 75 Hij spreekt mij van 't verschil van lijven en van geesten,
 van aard en eigenschap van velerhande beesten;
 hij toont mij meerder kunst van Gods vermogen' hand
 in 't maaksel van een mug als van een olifant.
 Hij brengt mij tot de proef door het vergrotend glaasje,
- 80 waardoor ik in het stof en 't mijt'ren van mijn kaasje
 kan zien een regiment van duizend koppen gaan,
 die ik op 't puntje van een broodmes had gelaën.
 Ik zie dat nietig iets met volgemaakte leden,
 met hoofd, met horenen, met drie paar voeten treden;
- 85 ik zie de trouwe vriend van menig bedelaar
 met schub en schild gedekt, of hij in 't harnas waar;
 ik zie door het kristal dat deze doet vergroten,
 een vredelijke mier, een vlo met ruige poten,
 spijt doffer en spijt duif, en melkers van dat wild'
- 90 of van dat tam gebroed dat op haar kotten tilt.
 Men ziet en voelt en tast in grov' en minder dieren
 wat maag en darmen doen, wat lever, milt, en nieren,
 hoe dat men 'r ziet en schuimt, en hoe 't gekookte bloed
 wordt door het lijf gevoerd, daar 't alle delen voedt;
- 95 hoe 't hart haar leven doet als 't kloppen mag en woelen,
 hoe dat de blaasbalg gaat die 't nacht en dag moet koelen,
 hoe hersens zijn gehuisd, hoe zenuwen gepaard,
 hoe dat de man hier teelt en hoe het wijfje baart.
 Maar wie staat niet en ziet als was hij opgetogen,
- 100 die in dit kleine tuig wil starren met zijn ogen
 (met ogen van 't verstand) op 't geen hij niet en ziet,
 al ziet hij dat het heel is weinig meer als niet?
 Al ziet hij door het glas het onderscheid van leden?
 Wie zal dit bijna niet hem met de hand ontleden?

- 105 Wie wijst hem neus en tong en oog en oren aan,
en al die radertjes die 't zinnewerk doet gaan,
van reuke, van gevoel, van smaak, van zien, van horen?
Waarmee de schrale mug komt brommen door mijn oren
dat hij mij twijf'len doet of niet de klok en luidt?
- 110 Hoe dat hij met de punt van zo een dunne snuit
door menig dikke huid kan boren zonder buigen,
daar nog een goot in is, waardoor hij bloed kan zuigen?
Wie wijst mij in dit volk keel, maag en darmen aan,
waar door 't zijn voedsel trekt, en 't overschot laat gaan?
- 115 Wie heeft haar hart gezien, dat alle ding doet leven?
Wie hersens, die 't gevoel en die het roeren geven?
Wie 't vrouw' en mannenlid, waar in 't op zijne tijd
de telens-prikkel voelt, en daar 't mee speelt of rijdt?
Gij loopt de beesten zien die houte schanssen dragen,
- 120 op 't wormpje let gij niet dat balken door kan knagen;
en wat is 't voor een tand, waarvan de ribbe kraakt?
En wat is 't voor een boor, dat door de sommer raakt?
De mugge zuipt mijn bloed, de vlieg komt bij mij drinken
en eet van mijn kapoen en doet de reste stinken,
- 125 en, kom ik haar te na, zij weten wat er schort:
het gaat mij uit de weg eer het geslagen wordt.

Jacob Westerbaen naar een gravure van Cornelis de Visscher

Nawoord

Hazenbouten, gestrikte konijnen, gerookte hammen, gevogelte, een keur aan zee- en zoetwatervis en tafels vol sterappels, druiven en ander fruit: in talloze stillezens hebben zeventiende-eeuwse meesters een overdaad vastgelegd die de benaming Gouden Eeuw alleszins lijkt te rechtvaardigen. Maar hoe beleefde men die weelde? Kunsthistorici hebben het publiek geleerd dat achter afbeeldingen van alledaagse zaken vaak een les schuilgaat. De tot pastei verwerkte pauw verbeeldt de gefnuikte trots, rijpe vruchten de vergankelijkheid. De embleemliteratuur vormt een belangrijke sleutel in dit proces van betekenisgeving. En zo heeft het publiek in een rijkelijk gedekte tafel een pleidooi leren zien voor gematigdheid, in de inhoud van een weitas een herinnering aan de eigen sterfelijkheid.

Natuurlijk is deze embleematische duiding van zeventiende-eeuwse schilderkunst zinvol, maar de aandacht moet niet uitsluitend uitgaan naar eventuele zedenlessen. De schilderijen waren ook bedoeld om van te genieten. Niet alleen de huidige museumbezoeker, ook de zeventiende-eeuwer moet zijn betoverd door de aaibare hazenvachten, de lokkende druiven en de bijna eetbare citroenschillen. Liefhebbers van stillezens moeten hebben gewatertand van de opgediste heerlijkheden. Ook bij zo'n zinnelijke lezing van de doeken biedt de literatuur parallellen, en nergens zo mooi als in het werk van dichter en levensgenieter Jacob Westerbaen.

Leven

Jacob Westerbaen, geboren op 7 september 1599 in Den Haag, kwam uit een welgesteld milieu. De familie bezat onroerende goederen, waaronder een lijnbaan (touwfabriek) aan het West-einde, wat de familienaam verklaart. Jacob had een broer Jan, die kunstschilder werd, en een zuster Anna, die zou trouwen met de kunstschilder en architect Salomon de Bray. Jacob leek aanvankelijk een minder artistiek leven beschoren. In 1615 verkreeg hij, op voorspraak van de remonstrantse theoloog Johannes Wtenbogaert, een beurs van de stad Gouda. Op 11 juli dat jaar liet hij zich inschrijven als student aan het Leidse Statencollege, waar beursstudenten een opleiding kregen tot predikant.

De jonge Westerbaen kwam terecht in een theologisch scherp verdeelde wereld. Kort na 1600 waren twee hoogleraren, de rekkelijke theoloog Jacobus Arminius en de orthodoxe Franciscus Gomarus, met elkaar in conflict geraakt over de zogenaamde predestinatie of voorbeschikking. De leer van Calvijn stelde dat God elk mens had voorbeschikt voor de hemelse zaligheid dan wel eeuwige verdoeming. De mens kon, zondig als hij is, hieraan niets veranderen: zijn zaligheid was een zaak van louter genade. Theologen uit het orthodoxe kamp, zoals Gomarus, onderschreven deze leer; gematigdere protestanten zoals Arminius daarentegen wilden wel erkennen dat de mens in zonde was geboren, maar ontkenden dat hem daarmee alle verantwoordelijkheid was ontnomen. De gematigden stelden dat Christus is gestorven voor alle zondaren en dat het aan de mens was om dit offer te aanvaarden (in het geloof) of te verwerpen. De mens is volgens deze opvatting dus in staat te kiezen tussen heil en hel.

Het Statencollege werd, op het moment dat Jacob Westerbaen daar ging studeren, geleid door theologen uit het rekkelijke

kamp van de arminianen of remonstranten, zo genoemd naar de remonstrantie, een geschrift waarin zij bij monde van Johannes Wtenbogaert hun ideeën hadden vastgelegd. Met name subregent Caspar Barlaeus en hoogleraar Simon Episcopius waren verklaarde tegenstanders van de gomaristen of contraremonstranten en hun leer. De nieuwe leerling Westerbaen schaarde zich achter hun opvattingen.

Het conflict liep steeds hoger op en kreeg gaandeweg ook een politieke lading. Landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt steunde de remonstranten. Zoals bekend escaleerde de situatie toen prins Maurits in 1617 de zijde van de contraremonstranten koos. Hij liet Oldenbarnevelt en andere leiders uit het remonstrantse kamp, waaronder Hugo de Groot, gevangennemen. Johan van Oldenbarnevelt werd na een schijnproces als landverrader onthoofd op het Binnenhof; De Groot werd opgesloten op slot Loevestein. De omwenteling had vanzelfsprekend grote gevolgen op godsdienstig gebied. Met het bijeenroepen van een internationale synode in Dordrecht ging een oude wens van de contraremonstranten in vervulling. Op de synode in 1618-1619 werden leerregels vastgelegd die elke predikant diende te onderschrijven, op straffe van ontheffing uit het ambt. De belangrijkste remonstrantse theologen, waaronder Wtenbogaert en Episcopius, werden verbannen; de Leidse universiteit en het Statencollege werden gezuiverd.

De gebeurtenissen hebben op Westerbaen een onuitwisbare indruk achtergelaten. Hij maakte deel uit van een groep studenten die Barlaeus bijstond tijdens de verhoren van de remonstranten door de synode, waarbij Barlaeus niet aarzelde hem een belangrijke missie te laten uitvoeren. Via brieven hield hij contact met de verbannen Episcopius in Antwerpen. Het was vanzelfsprekend uitgesloten dat Westerbaen na de zuivering van het

Statencollege zou blijven doordat zowel regent Vossius als Barlaeus en Episcopius daar het veld hadden geruimd. De machtsgreep van de orthodoxen wekte bij hem eens en voorgoed een afkeer van alle religieuze drijfverij en hokjesgeest. Hij weigerde de Dordtse formulieren te ondertekenen - een voorwaarde om te mogen blijven studeren. Overigens heeft hij zich nooit formeel bij de remonstranten aangesloten.

Westerbaen liet de studie theologie dus schieten en stapte over naar geneeskunde. In 1621 vertrok hij naar Frankrijk, waar hij een jaar later zijn studie afrondde met een promotie aan de universiteit van Caen. Nog datzelfde jaar vestigde hij zich als arts in Den Haag. Heel lang heeft hij echter geen praktijk gehouden en de reden daarvoor was een patiënte, Anna Weytsen. Deze Anna, die vermoedelijk tien jaar ouder was dan Westerbaen, was eerder getrouwd geweest met Reinier van Oldenbarnevelt, de oudste zoon van Johan van Oldenbarnevelt. In 1623 was Reinier onthoofd, net als zijn vader vier jaar eerder, wegens medeplichtigheid aan het beramen van een moordaanslag op prins Maurits. Anna, de weduwe, moet een bijzondere vrouw zijn geweest. Er zijn verschillende verhalen over haar in omloop die spreken over haar ferm karakter. Ze weigerde om genade te smeken voor haar schoonvader en ze vermande Reinier te sterven als een kerel. Volgens de verhalen was Anna degene die het initiatief nam in de vrijage met Westerbaen. Zij hield zich ziek en liet de jonge arts keer op keer aan de rand van haar bed verschijnen.

De opbloeiende verhouding tussen Anna Weytsen en Jacob Westerbaen riep grote weerstand op bij de familie Oldenbarnevelt. Anna, die zeer welgesteld was, zou zich niet met een naar verhouding zo arme en onbeduidende partij als Westerbaen moeten inlaten. Men maakte zich grote zorgen om de familie-eer en de drie kinderen van Anna en Reinier en men ondernam

zelfs juridische stappen om een huwelijk te voorkomen. Volgens de legende zou Maria van Oldenbarnevelt, de weduwe van de raadpensionaris, zich bij Anna beklagd hebben met de woorden ‘Wel dochter, zult gij nu mijne wonden weer openscheuren?’, waarop zij plompverloren geantwoord zou hebben: ‘Wel moeder, neem dan de pleister maar wat groter.’ Het mag dan ook niet verbazen dat Anna haar huwelijksplannen doorzette, wat anderen daar ook van dachten: zij trouwde Westerbaen in augustus 1625.

Jacob Westerbaen was door zijn huwelijk in een klap een man in bonis. Via Anna kreeg hij de titel Heer van Brandwijck en Gijbeland, een heerlijkheid in de Alblasserwaard. Het paar vestigde zich op West-Escamp, de voormalige buitenplaats van Johan van Oldenbarnevelt bij Loosduinen, net ten zuiden van Den Haag. Westerbaen sloot zijn praktijk en ging het leven leiden van een landheer. Hij hield zich voortaan onledig met land- en tuinbouw en vooral met zijn grootste passie, de jacht. Het huwelijk moet, voorzover daar iets over te zeggen valt, heel goed zijn geweest en de familie Oldenbarnevelt heeft zich dan ook spoedig geschikt. Westerbaen onderhield zijn leven lang goede betrekkingen met verwanten van zijn vrouw en hun nakomelingen. Het echtpaar zelf bleef kinderloos.

Anna Weytsen stierf in 1648. Niet lang daarna, vermoedelijk in 1650, begon Westerbaen met het aanleggen van een nieuwe buitenplaats, niet ver van West-Escamp. Het huis met de omliggende landerijen kreeg de naam Ockenburgh. In de zomer van 1652 betrok hij zijn nieuwe woning. Als landheer hield hij zich vooral bezig met tuinieren en de jacht. Hij bleef tot op hoge leeftijd zeer vitaal; hij stierf ruim zeventig jaar oud op 31 maart 1670 op Ockenburgh, na een kort ziekbed. Bij het inventariseren van de nalatenschap bleek Westerbaens bezit bezwaard met grote

lasten. Het fortuin van Anna Weytsen was weg; Westerbaen had rijk geleefd om arm te sterven.

Werk

Jacob Westerbaen debuteerde als dichter in 1624, dus een jaar voor zijn huwelijk, met de bundel *Minne-dichten*. Dit werk bevat, behalve liederen en enkele liefdesgedichten die naadloos aansluiten bij de conventionele liefdespoëzie van zijn tijd, ook minder conventionele teksten. Het openingsgedicht, de ‘Verhuysinge van Cupido’, geeft een in Nederland tot dan ongebruikelijke invulling aan de mythologie-mode van de renaissance. Het lange ‘Noodsakelyck mal’ is een weinig oorspronkelijke navolging van Constantijn Huygens' *'t Costelick mal* en *'t Voorhout*, beide gepubliceerd in 1622. De meeste lof oogstte Westerbaens bundel echter vanwege de ‘Kusjes’, vertalingen van de beroemde *Basia* van de Haagse Neolatijnse dichter Janus Secundus (1511-1536).

De *Minne-dichten* trokken onmiddellijk de aandacht. Het ‘Noodsakelyck mal’ beleefde nog hetzelfde jaar een afzonderlijke uitgave; dit werk lokte bovendien een aanval uit (in kreupelrijm) van Delftse schutters, die zich door Westerbaen beledigd achtten. Westerbaen liet prompt een tegengedicht verschijnen, waarin hij grondig met zijn tegenstanders afrekende. Gedichten uit de bundel werden opgenomen in bloemlezingen en er verschenen (licht uitgebreide) herdrukken: één in 1633 en in 1644 zelfs twee min of meer tegelijkertijd. De ‘Kusjes’ werden door de Haarlemse organist en componist Cornelis Padbrue op muziek gezet en in 1641 afzonderlijk uitgegeven. Dit lot was maar weinig Nederlandse gedichten beschoren: voorzover poëzie gezongen

werd, gebeurde dat op bestaande melodieën. Dat geldt ook voor de minneliederen in deze bloemlezing.

Westerbaens faam als dichter was gedurende lange tijd gebaseerd op zijn debuutbundel. Tijdens zijn huwelijksjaren publiceerde hij slechts enkele gelegenheidsgedichten. Het beroemdste werk uit deze periode is zijn felle aanval op Joost van den Vondel: *Kracht des geloofs* (1648). Hierin hekelt hij Vondel, ooit de belangrijkste literaire woordvoerder van de remonstranten, vanwege diens overgang tot het katholicisme en de publicatie van zijn door en door roomse *Altaergeheimenissen* (1645). Een dergelijke ommezwaai was in de ogen van Westerbaen onbegrijpelijk: zelf zou hij zijn hele leven dezelfde opvattingen aanhangen en verkondigen. Zelfs tijdens zijn levensavond was zijn woede en verontwaardiging over de gebeurtenissen uit de periode 1617-1620 nog even groot als vijftig jaar eerder.

Na de dood van zijn vrouw begon Westerbaen weer meer te schrijven en vanaf 1653 publiceerde hij een niet-aflatende stroom grote en kleinere werken. Hij schreef gelegenheidsgedichten op alle denkbare gebeurtenissen en voorvallen. In 1654 verscheen Westerbaens belangrijkste gedicht, het zeer omvangrijke *Ockenburgh*, waarin hij het leven op zijn buiten heeft vastgelegd. Hij volgt met dit werk opnieuw Huygens na, die in 1653 een gedicht over zijn buitenverblijf *Hofwijck* had gepubliceerd. In 1655 trok Westerbaen de aandacht met een berijming van de psalmen. In 1657 bundelde hij al zijn werk tot dan toe, met uitzondering van de psalmen, in een lijvige bundel *Gedichten*, uitgegeven door zijn vaste Haagse uitgevershuis Tongerlo.

Behalve als schrijver van zuiver literair werk, liet Westerbaen zich na 1650 vooral kennen als scherp polemist. Dat hij talentvol was op dit vlak, hadden eerder de Delftse schutters en Joost van den Vondel al mogen ervaren. Westerbaen voerde enkele pam-

flet-oorlogen, waarbij vooral de orthodoxe calvinisten het moesten ontgelden. Hij hekelde de predestinatieleer, kwam herhaaldelijk terug op de moord op Johan van Oldenbarnevelt en het onrecht dat Hugo de Groot was aangedaan, en bleef hameren op het belang van verdraagzaamheid.

Verder ontpopte Westerbaen zich in deze jaren als een nijver vertaler uit het Latijn: *Troades* van Seneca, de *Aeneis* van Vergilius, de spelen van Terentius, Ovidius' *Ars amatoria* en *Remedia amoris* en Erasmus' *Lof der zotheid* verschenen allemaal in Nederlandse verzen. Begin maart 1670 was hij klaar met de kopij voor een nieuwe uitgave van zijn verzamelde gedichten, die ditmaal niet minder dan drie delen zouden vullen. Nog diezelfde maand overleed hij en het werk zou pas twee jaar later, in 1672, verschijnen.

Waardering

Jacob Westerbaen heeft al met al een omvangrijk oeuvre op zijn naam staan en in zijn eigen tijd genoot hij een grote bekendheid (zeker na de publicatie van de *Gedichten* in 1657) en zelfs populariteit. Zijn roem steeg weliswaar nooit tot de hoogte van groten als Vondel, Hooft en Huygens, maar hij figureert wel steevast in de divisie daar net onder. In de grote bloemlezingen die tussen 1650 en 1660 verschijnen is hij goed vertegenwoordigd; in twee gevallen siert zijn naam zelfs de titelpagina, zoals in *Hollantsche Parnas, of verscheide gedichten, gerijmt door J. Westerbaen, J. v. Vondel, J. Vos, G. Brandt, R. Anslo, en andere voornaamste dichters onzer eeuw* uit 1660.

De bekendheid is niet gebleven. In de literatuurgeschiedenissen wordt hij steevast als dichter van het tweede plan gepresen-

teerd. Men kan zich daarbij afvragen of hem altijd recht wordt gedaan. Westerbaen vertegenwoordigt wel degelijk een eigen geluid binnen de Nederlandse letterkunde en dat is niet in de laatste plaats een gevolg van zijn levenshouding, of zelfs zijn levenskunst.

Westerbaen hield hartstochtelijk van het leven, van de liefde, van lachen en lekker eten, van het buitenleven en de jacht. Hij weet dat uitstekend en vaak ook aanstekelijk in zijn gedichten te verwoorden. Hij was iemand die in het voorjaar met volle teugen genoot van de zingende leeuweriken, om in het najaar diezelfde leeuweriken bij tientallen te vangen en in de pan te laten verdwijnen. De passie waarmee hij over de jacht schreef is nog direct voelbaar. Hij nodigde zijn lezers uit mee te gaan, de duinen in om konijnen te verschalken of te paard in het Westland achter de hazen aan te jagen. Hij was een sportman, een goede ruiter - en een groot eter.

Aan de geneugten van een goedgevulde tafel heeft Westerbaen menig gedicht gewijd, soms serieus van toon, vaak ook komisch of zelfs absurd. En juist daar ligt een onmiskenbare kwaliteit van Westerbaen. Een goed voorbeeld van wat hij in dit genre weet te bereiken, is het lange 'Op het neder-storten van mijn keuke-schoorsteen'. Een huiselijk ongemak wordt in dit gedicht, waarin hij zichzelf uitnodigt aan de tafel van een vriend, aanleiding tot een zelden vertoonde poëtische uitstalling van allerlei etenswaar.

Niet iedereen heeft altijd oog gehad voor de burleske kant van zijn werk. Het meest uitgesproken voorbeeld daarvan is wel de bespreking van de 'Verhuysinge van Cupido' door G.A. van Es. In dit gedicht laat Westerbaen de Olympische goden elkaar in de haren vliegen en met modder smijten. Van Es benadert het werk van Westerbaen heel welwillend, maar hij moet toch op

basis van dit gedicht vaststellen dat Westerbaen de ‘smaak voor de verfijnde vormgeving der renaissance’ miste. De gebeurtenissen op de Olympus acht Van Es ‘weinig verheven’, het gedicht typeert zijns inziens ‘de vergroving der renaissance-vormen’ en hij concludeert dan ook dat het gedicht, ondanks het aardige gegeven ‘door zijn banale bewerking grondig bedorven’ is. Het moet de lezer onwaarschijnlijk voorkomen, maar kennelijk heeft Van Es werkelijk niet aangevoeld dat Westerbaen hier willens en wetens de Olympus op zijn kop zet, goden en godinnen laat bekvechten als marktlui en zo de hele mythologische mode een nieuwe draai geeft. Met deze burleske aanpak is Westerbaen in 1624 heel vroeg in Nederland; later zal met name Willem Godschalck van Focquenbroch, geïnspireerd door de Fransman Paul Scarron, hier succes hebben in dit genre. Mogelijk heeft Westerbaen zich laten inspireren door de klassieke auteur Lucianus, die in zijn werk de ‘godenburleske’ toepast.

Op grond van zijn burleske werk en zijn poëtisch-culinaire uitstallingen mag Westerbaen wel bij de zogenaamde ‘anti-idealistische dichters’ worden gerekend. Hij kende niet de hooggestemde houding van dichters die zeiden te werken vanuit een goddelijke bezieling en bleef altijd met beide benen stevig op de grond. Zijn anti-idealistische houding maakt hij zeer expliciet in zijn reeks gelegenheidsverzen voor baby Cornelis van der Mijle en zijn moeder. De baby geeft de voorkeur aan borstvoeding boven het werk van de beste dichters, inclusief dat van Westerbaen zelf. En de dichter begrijpt dat maar al te goed: hij drinkt zelf ook liever een gewoon glaasje dan de zogenaamde dichterlijke inspiratie die op de Helicon geschonken wordt.

Op tal van plaatsen relativeert Westerbaen zijn dichterschap en dat is meer dan een gemeenplaats. Westerbaen voelt zich, wanneer men naar zijn vertaalwerk kijkt, duidelijk sterker aan-

getrokken tot komische, prikkelende of ontspannende teksten dan tot de serieuze poëzie. De komedies van Terentius, de satire van Erasmus en de liefdesleer van Ovidius hebben zijn voorkeur. En zelfs wanneer hij zich aan het hoogstestemde werk zet, zoals de vertaling van Vergilius' *Aeneis*, blijft hij met Huygens grapjes maken over de kwaliteit: Vergilius mag er niets van weten, anders zou hij vast komen spoken in de slaapkamer van zijn vertaler.

Een sterke kant van Westerbaens dichterschap is zijn polemische werk. Hij kon, als hij wilde, schrijven met vitriool. Zijn aanval op Vondel is in dit genre een hoogtepunt. Het gaat niet aan om in een conflict over geloofsovertuigingen een winnaar aan te wijzen, maar feit is dat Vondel geen bevredigende repliek had. Overigens was Westerbaen een groot bewonderaar van Vondel en hij heeft een deel van zijn satirisch talent zeker opgestoken tijdens lezing van diens hekeldichten - de prins der dichters kreeg dus in zekere zin een sigaar uit eigen doos. De Hagenaar kon verder ook de orthodoxe calvinisten lelijk klem zetten door consequent te redeneren volgens al te simpele denkpatronen die zijn tegenstanders hem aanreikten.

Westerbaens poëzie is zelden zwaar op de hand. Wanneer een kwestie hem aan het hart gaat, kan hij fel zijn, maar tobberig-moralistisch is hij nooit. Hij is vaak getypeerd als een Huygens-epigoon en inderdaad heeft hij Huygens vaak nagevolgd, maar daar moet wel bij worden aangetekend dat die navolging in de loop der jaren van karakter veranderde. Het 'Noodsakelyck mal' uit de debuutbundel *Minne-dichten* sloot nog zeer nauw, te nauw aan bij Huygens' werk. Later vond hij een eigen toon, waarbij hij bewust Huygens' duistere stijl vermeed. Waar Huygens geen woord te veel gebruikt, aarzelt Westerbaen niet het allemaal nog eens in andere woorden te herhalen. Hij kiest in plaats van ge-

comprimeerd woordspel voor een brede, anekdotische verteltrant en sluit daarmee eerder aan bij Jacob Cats dan bij Huygens. *Ockenburgh* mag dan wat betreft onderwerp geïnspireerd zijn door *Hofwijck*, wat betreft stijl en aanpak heeft Westerbaen hier een heel eigen geluid.

Uit zijn werk komt de dichter naar voren als een weinig gecompliceerde figuur, maar ook als een man uit één stuk, iemand die zich niet uit het veld liet slaan. Toen hij zijn jachtvergunning verloor, reageerde hij karakteristiek: voortaan zou hij dus moeten stropen - en dat was nog veel spannender dan jagen. Westerbaen moet een innemende persoon zijn geweest, royaal en gastvrij: steeds weer nodigde hij in zijn gedichten mensen uit om hem gezelschap te houden op Ockenburgh en te genieten van het goede des levens. Het is een uitnodiging die nog altijd geldt.

Verantwoording

De eerste voorbereidingen voor deze bloemlezing uit het werk van Jacob Westerbaen werden gedaan in een werkgroep aan de Universiteit van Amsterdam, gehouden in 1998. De werkgroep stond onder leiding van Johan Koppenol; deelnemers waren Martha Bakker, Walter Berentsen, Gerard Corstjens, Arjen Levison, Betty Markestein, Jessica Melker, Juul Verheijen, Thijs Weststrate en Vanessa van Zalm. Ik dank K.F. van Dijk uit De Lier voor het toelichten van een aantal Westlandse toponiemen en Frieda Heijkoop, die er als geen ander van overtuigd was dat Westerbaen een bloemlezing verdiende.

De bloemlezing wil een representatief beeld geven van Westerbaens werk. Er zijn gedichten opgenomen van verschillende genres; lange gedichten konden niet of slechts gedeeltelijk worden opgenomen. Aangezien Westerbaen veel vertaald heeft en daar ook een belangrijk deel van zijn dichteroem aan ontleende, zijn er enkele voorbeelden van vertaald werk opgenomen.

De tekst van de gekozen gedichten gaat terug op die in de verzamelde *Gedichten*, in 1672 in drie delen gepubliceerd door de Haagse uitgever Johannes Tongerloo. Deze uitgave, nog door Westerbaen zelf samengesteld (hij overleed enkele weken nadat hij in maart 1670 de kopij had ingeleverd), is de meest complete die er van zijn werk is. De herkomst van enkele gedichten die niet in deze uitgave voorkomen wordt verantwoord bij de toelichting. Bij vergelijking van de teksten volgens de *Gedichten* (1672) met die in eerdere drukken, blijkt dat Westerbaen in een aantal gevallen zijn werk op kleine punten heeft aangepast. Dat geldt met name voor teksten die oorspronkelijk verschenen in de *Minne-dichten* (1624) en sommige pamfletteksten.

Er bleken verder veel kleine verschillen in spelling en interpunctie te zijn tussen de diverse tekstedities; zelfs van de *Gedichten* van 1672 is het zetwerk niet in alle exemplaren identiek: van de eerste afdeling in het eerste deel (de ‘minnedichten’) bestaan ten minste twee versies met minimale spellings- en interpunctieverschillen. Voor deze bloemlezing was dat echter niet relevant, aangezien zowel spelling als interpunctie moesten worden aangepast aan het moderne gebruik. Verder is er een reeks kleine aanpassingen doorgevoerd die de begrijpelijkheid van de teksten vergrootte.

De opbouw van deze bloemlezing volgt grofweg de indeling die Westerbaen aanbracht in zijn verzameld werk, dat wil zeggen naar genre (een destijds gebruikelijke indeling): liefdesgedichten, politiek werk, mengeldichten, religieuze poëzie. De gedichten zijn voorzien van regelnummering; fragmenten uit lange gedichten hebben een eigen, doorlopende regelnummering gekregen. Bij de toelichting is aangegeven wanneer en in welke publicatie een gedicht voor het eerst verscheen en, als dat bekend is, wanneer het werd geschreven.

Bronnen en literatuur

Voor informatie over Jacob Westerbaen is men nog altijd aangewezen op oudere publicaties. Een overzicht geven: J.A. Worp, 'Jacob Westerbaen'. In: *Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde* 6 (1886), p. 161-280; G.A. van Es, 'Vreugden van het buitenleven. Jacob Westerbaen op Ockenburgh'. In: G.A. van Es en E. Rombouts: *Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden v. De letterkunde van de renaissance en barok 2*. 's-Hertogenbosch [enz.] 1952, p. 125-150.

Er is nauwelijks werk van Westerbaen in recente edities beschikbaar. In 1956 verzorgde S.F. Witstein een bloemlezing uit de *Minneliederen* (Amsterdam); verder zijn er gedichten opgenomen in de volgende bloemlezingen: *De Nederlandse poëzie van de 17de en 18de eeuw in enige gedichten*. Ed. Gerrit Komrij. Amsterdam 1986; *Hollantsche Parnas. Nederlandse gedichten uit de zeventiende eeuw*. Ed. Ton van Strien. Amsterdam 1998; *Het hart naar boven. Religieuze poëzie uit de zeventiende eeuw*. Ed. Ton van Strien en Els Stronks. Amsterdam 1999.

Zie verder voor het anti-idealistische dichterschap en de burleske poëzie: M.A. Schenkeveld-Van der Dussen, 'Najaar 1649: Jan Six van Chandelier overnacht in Toulouse. Drie anti-idealistische dichters'. In: *Nederlandse literatuur, een geschiedenis*. Hoofdred. M.A. Schenkeveld-Van der Dussen. Groningen 1993, p. 255-260. Westerbaens poëtica komt aan de orde in: L. Strengholt, 'Die zoetsappige dichters: Huygens over Westerbaen'. In: *De Nieuwe Taalgids* 78 (1985), p. 322-329.

Overige literatuur, over Westerbaens strijd met Vondel: M. van Can, 'Jacob Westerbaen, bestrijder van Vondel'. In: *Vondel Jaarboek* 1949, p. 28-79; voor Westerbaen en Jeremias de Dec-

ker: J. Karsemeijer, *De dichter Jeremias de Decker*. Amsterdam 1934, p. 47-84; voor het hofdicht en *Ockenburgh*: Willemien B. de Vries, *Wandeling en verhandeling. De ontwikkeling van het Nederlandse hofdicht in de zeventiende eeuw (1613-1710)*. Hilversum 1998; en voor gelegenheidspoëzie: M.A. Schenkeveld-Van der Dussen, 'Poëzie als gebruiksartikel: gelegenheidsgedichten in de zeventiende eeuw'. In: *Historische letterkunde. Facetten van vakbeoefening*. Red. Marijke Spies. Groningen 1984, p. 75-92.

Over afbeeldingen van werk van Westerbaen op schilderijen is tenslotte geschreven door: Gregor J.M. Weber, 't Lof van den Pekelharingh. Von alltäglichen und absonderlichen Heringsstilleben'. In: *Oud Holland* 101 (1987), p. 126-140; zie ook: Sam Segal, *Jan Davidsz de Heem en zijn kring*. 's-Gravenhage 1991, p. 128-131.

Toelichting

De verhuizing van Cupido 9

Voor het eerst verschenen in *Minne-dichten*, ed. 1624

Het burleske openingsgedicht van Westerbaens *Gedichten* speelt grotendeels op de Olympus, woonplaats van de klassieke goden. Eris, de twistgodin, weet een feestje grondig te verstoren. Oud zeer wordt opgerakeld: Jupiters ontrouw aan Juno, het overspel van Mars en Venus. Juno en Venus, Vulcanus en Mars vliegen elkaar in de haren. Uiteindelijk zal Cupido de schuld krijgen van alle onmin, waarna hij naar Den Haag verhuist. In het gedicht wordt de spot gedreven met de klassieke goden door ze uitermate aards te laten spreken en handelen.

2 *straks* meteen; 4 *gerekend* bedolven; 7 *geen deeg* niet pluis; *dat het honden zou* dat er ruzie zou komen; 8 *liet...mouw* liet zich al kennen; 9 *omhoog...trekken* naar het hoofd steeg; 11 *Bacchus...stal* Bacchus, de god van de wijn, hen van het verstand beroofde; 12 *'t werd...mal* werd het een gekkenhuis; 14 *smoren* doven; 17 *vlagen* aanvallen; 21 *lang* langgeleden; 25 *lijden* verdragen; 26 *Jupijn* Jupiter, de oppergod; 32 *Jovis' meeuw* Jupiters weduwe; 39 *genomen in de zin* het in mijn hoofd gehaald; 40 *echte-min* echtelijke liefde; 42 *loopt* ontloopt; 43 *toeleit* toewijst; 44 *slecht* onaanzienlijk; 45 *Saturn* Saturnus was de vader van de Olympische goden; 47 *zou het...doen* zou evengoed voldoen; 50 *Cytheree* Venus; *de gulden appel* de gouden twistappel, bestemd voor de mooiste godin (de herder Paris besliste dat Venus de mooiste was en niet Juno of Athene) 51 *wees een boer* werd uitgesproken door 'een boer', nl. Paris; 53 *uit uwe woorden* er buiten; 54 *aan de hals* op uw nek; 57 *mee...strijken* mee vandoor ging; 58 *houdt uw buik* houdt jullie buik vast (van het lachen); 61 *Uw man...halen*

Paris was door Jupiter aangewezen om de mooiste godin te kiezen; 62 *verkortet* benadeeld; 63 *hang ze noch eens op* stel de appel opnieuw als prijs ter beschikking; *tot uw en Pallas' spijt* Juno en Pallas Athene zullen nl. weer verliezen; 64 *Momus* god van de spot en kritiek; 66 *slechte kwant* eenvoudige ziel; 67 *twee horens op zijn kop* nl. als teken van bedrogen echtgenoot of 'hoorndrager' (Vulcanus is een 'gehoornde', aangezien zijn vrouw Venus met Mars was vreemdgegaan); 68 *Wat...beginnen* Waar ben ik toch aan begonnen; 73 *u...toegewezen* in uw voordeel beslist; 77 *gedrogen* gedragen; 79 *wat gemeen* al te vrij; 83 *op 't bed... zag* Apollo, de zonnegod, had Vulcanus verteld over het overspel van zijn vrouw Venus. Vulcanus smeedde een net dat hij boven zijn bed hing, ving de overspeligen en haalde de andere goden erbij, die smakelijk moesten lachen; 84 *in uwe darmen* in lijfelijk geweld; 87 *het hersenbekkeneel* de hersenpan; 88 *het is noch tijd* het kan alsnog; 90 *Pyragmon* knecht van Vulcanus; 92 *Brontes, Steropes* knechten van Vulcanus; 93 *Lemnos* eiland in de Middellandse Zee waar Vulcanus en zijn Cyclopen hun werkplaatsen zouden hebben; 96 *wakker* onverschrokken; 100 *Staat...rollen* Ben je doorgedraaid; 105 *staat* lot; 108 *van Jupiter...uitgestoten* Jupiter had Vulcanus ooit van de Olympus gegooid; 109 *van...verschoten* van een duivel was geschrokken (en daardoor een lelijk kind had gebaard); 112 *wakker op haar koten* stevig op haar benen; 120 *bolle* mollige; 131 *Waaigat* zee-engte bij Nova Zembla; 132 *overdragen* verklikken; 136 *dingen* pleiten; 138 *fluks...zin* ik heb de Olympus zo ontruimd, als ik dat zou willen. 146 *'t huisje... roeren* stampij maakt; 147 *treeft* rooster (net als de tang en de schop horend bij de haard); 149 *vatten naar* grijpen; 150 *razen* rinkelen; 159 *begaat* aanricht; 160 *rechte middel* juiste oplossing; 161 *Liefde* Cupido; *ruimt* ontruimt, verlaat; 164 *bespiên* bespeuren; 165 *merken* gadeslaan; 166 *bultig aarde-vak* heuvelige land-

schap; 167 *drijft vast* zweeft snel; 168 *doorwandelt* afspeurt; 169 *lustig vlek* aangenaam oord; 170 *'t ongestuime...golven* de onstuimige Noordzee; 171 *Hof* het Hof van Holland, provinciaal gerechtshof; *drijft* behandelt; 174 *doet...open* vertoont zich zo fraai; 178 *scheren* afvliegen; 179 *snuffelt overal* kijkt overal rond; 181 *wakker*; waakzaam; *gekrulde kop* krullebol; 182 *op* open; 190 *mijne moeder* Venus; 192 *hou het* blijf; 193 *eer lange tijd* binnen afzienbare tijd; 194 *acht ik niet* acht ik niets waard.

Het achtste kusje van Janus Secundus 15

Minne-dichten, ed. 1633

Vertaling uit de *Basia (Kussen)* van de Haagse dichter Janus Secundus (1511-1536), waarvan de eerste editie postuum verscheen in 1541. De eerste Nederlandse vertaling, geschreven rond 1580 door Janus Dousa en Jan van Hout, bleef ongepubliceerd. In de zeventiende eeuw volgde een hele reeks vertalingen, waaronder die van Westerbaen.

Tijdens een tongzoen heeft Rosemond de dichter tot bloedens toe gebeten, en dat terwijl hij met zijn tong nota bene haar schoonheid tot aan de uiteinden van de aarde bekend heeft gemaakt. Rosemond maakt misbruik van de kennis dat hij haar, ondanks haar wrede gedrag, zal blijven aanbidden.

2 *vervoeren uwe reden* doen je verstand op hol slaan; 7 *partje* listje; 10 *stijltjes* puntjes; 13 *Dit is ze* nl. de tong; 16 *dorst genaken* durfde naderen; 19 *gekruidde spruitjes* gekrulde tipjes; 20 *tuitjes* vlechtjes; 22 *valkenoogjes* mooie donkere oogjes; 23 *besnoeide boogjes* elegante wenkbrauwjes; 28 *zonnepaarden* in de klassieke mythologie wordt de zonnewagen van Helios door paarden langs de hemel getrokken; 30 *van ons scheidt* nl. bij zonsondergang; 36 *mij bewegen geeft* mijn emoties losmaakt; 42 *dapper* geducht; 52-54 *Wat nemen...ons gemoed* Hoe heersen de vrouwen over onze gevoelens.

Het dertiende kusje van Janus Secundus 16

Minne-dichten, ed. 1624

De dichter was op sterven na dood en zag veerman Charon al naderen om zijn ziel naar het dodenrijk over te varen, toen Rosemond hem kuste. Hij herleefde en de veerman moest zonder lading terug - of toch niet: de oude ziel van de dichter ging mee. In plaats daarvan vervult de ziel van Rosemond hem nu, alleen met haar kan hij leven, met haar moet hij sterven.

1 *afgesloft* versleten; 8 *azen* voeden; 11 *grage gretige*; 16 *deed rippen* in beweging bracht; 21 *mis* vergis me; 33 *voê* voede.

Het veertiende kusje van Janus Secundus 18

Gedichten, ed. 1657

De dichter zegt niet meer te willen zoenen, omdat hij toch niet verder mag gaan dan dat. Als Rosemond hem daarop wil verlaten, trekt hij zijn woorden snel in.

6 *laffe* flauwe; 15 *sabelbontje* kostbaar zwart marterbont.

Droom 18

Minne-dichten, ed. 1624

De dichter droomt dat Rosemond, die anders zo hardvochtig is, zijn liefde wil beantwoorden. Bij het ontwaken vervliegt zijn droom.

5 *klagen* beklagen; 13 *koraal* nl. de rode lippen; *zeilsteen* magneetsteen; 15 *op* open; 25 *grepen* listen; 27 *laas* helaas; *vaak* slaap; *daarnaar* toen.

Klinkdicht 19

Minne-dichten, ed. 1624

In dit sonnet trekt de dichter een vergelijking tussen een schipper en hemzelf als minnaar: zoals de schipper op zee altijd

zijn weg vindt met behulp van kompas en zandloper, zo weet hij altijd zijn geliefde te vinden. Hij daagt Rosemond uit de proef op de som te nemen. In petrarkistische liefdespoëzie maakte men graag gebruik van beelden uit de zeevaart.

5 *streek* koers; 7 *'t getij* de tijd; *glas* zandloper; 10 *strekt mij voor* dient mij tot.

Minnelied. wanneer een roosje zoet 20

Minne-dichten, ed. 1624

Je moet een bloem plukken voor zij verlept en zo is het ook met de meisjes, aldus dit lied. Voor wie te lang wacht zal de liefde geen vrucht dragen. Westerbaen denkt hier duidelijk aan het ouderschap, nog niet wetend dat zijn latere huwelijk met de oudere Anna Weytsen kinderloos zal blijven.

11 *leit* ligt; 12 *eël* edel; 19 *rekje* korte tijd van leven; 21 *roempje* glorie; 22 *vast* stellig; 26 *bolle* mollige; 27-28 *lonkjes en pronkjes* verleidelijke blikken; 33 *lodderoogjes* vriendelijke oogjes; 35 *dient* raakt; 41 *aêrs* anders; 45 *Wel* Juist; 52 *doorloopt...vlijt* snel voorbijgaat; 55 *niet en draagt* geen vrucht draagt; *minder dan een mijt* voor geen stuiver.

Minnelied. zeg, schoonste, zal 't nog lange zijn 22

Minne-dichten, ed. 1624

De aanbedene van de dichter is koud als ijs en hard als staal. Zelfs Venus en Cupido zouden, als ze dat hadden gewild, niets kunnen beginnen en daarom smeekt de dichter de dood om hem te komen bevrijden uit zijn lijden.

1 *lange zijn* lang duren; 4 *van lid...verdwijnen* volledig wegwijnen; 9 *Min* Cupido; 12 *vervrozen* bevroren; 14 *god der vonken* Vulcanus, de smid van de goden; 19 *Noorder Zee* Noordelijke IJzee; 20 *vinnen* vinden; 27 *haast* snel.

Boerenrijage op de Haagse kermis 23

Minne-dichten, ed. 1624

Komisch lied in Hollands boerendialect. Krelis probeert Haasje voor zich te winnen op de Haagse kermis. Met heel zijn lichaam hoort hij haar toe; hij zou niet willen ruilen met hoge heren, zelfs niet met prins Maurits. Geld heeft hij genoeg - goed weggestopt. Hij wil Haasje meetronen naar zijn gezelschap om te laten zien wat hij waard is, maar eerst moet hij nog hoognodig zijn blaas legen. Het schrijven van liedjes in dialect was populair geworden door de 'boertige' liederen van Bredero (1585-1618). De belangrijkste klankverandering waar de lezer op bedacht moet zijn, is de *ie* voor *ee* (*ien*, *bienen*); verder *brangt* voor *brandt*, *ongs* voor *ons* en *men* voor *mijn*.

10 *geerje* bekeer je; 14 *wing* wijn; 17 *graaf Mouris* Maurits, graaf van Nassau (1567-1625); *sing* zijn; 23 *be-gat* bij god; 24 *meuk van ien schat* opgepot geldbedrag; 25 *knoppeldok* dichtgeknoopte doek; 27 *sen leven en von* van zijn leven zou kunnen vinden; 30 *op renten esteld* tegen rente uitgezet; 39 *Jan Achterlam* Jan Doedel; *koe lomperik*; 40 *langst* kerel; 41 *weits* zwierig; 45 *staat jensjes* blijf even staan; 47 *beuken* lozen; 48-50 *Ik selje...houwe staan* Ik zal je bij je middel of van achter bij je schort vasthouden; 52 *licht* lucht op; 53 *trouwen een mengelse kan* me zetten aan een literkan.

Onderwijzing voor de vrijers 25

Avond-school voor vryers en vrysters, 1665

Westerbaen heeft zeer veel vertaald, onder meer de *Ars amatoria* van Ovidius, waaruit dit een fragment is. Hij deed meer dan vertalen alleen: hij heeft de stof van deze liefdesleer toegepast op en uitgebreid naar zijn eigen tijd en plaats, dat wil zeggen het zeventiende-eeuwse Den Haag. In 1622 had Johan van Heems-

kerk (1597-1656) al een vergelijkbare bewerking gemaakt, met als plaats van handeling Amsterdam. In het gekozen fragment, waarin Westerbaen zich overigens ver verwijderd van zijn brontekst, beschrijft hij hoe men tijdens de ijspret een vrijster kan zoeken, maar de beste plek blijft toch het theater.

2 *weiden* weilanden (die in de winter vaak blank stonden); 4 *Wagenbrug* bij wat nu nog de Wagenstraat heet; *Zieken* nog bestaande Haagse straat; 5 *klepper* paard; 6 *pruist* briest; 7 *kalis* arme kerel (nl. de voerman); 12 *Zusterpolder* polder in Delfland, ten zuiden van Den Haag; 13 *Westerbeek* versterkte buitenplaats ten zuiden van Den Haag, dichtbij Loosduinen; 14 *kruist* steek over; 16 *schaapje* onschuldig meisje; 17 *een beurt verwacht* in afwachting is van een ritje; 23 *Forierster* naam van een herberg; *Romein* Romein was een bekende waard in Rijswijk; 27 *borstlap* ‘warmhoudertje’; 28 *snippen* snijden; 34 *licht verdrotten* snel gespeten; 37 *lijden* toestaan; 39 *is zij...slag* als zij daar het type voor is; *'t salet* de salon; 43 *altemet* af en toe; 44 *wel* gunstig gestemd; 47 *doorspiên* gade te slaan; 51 *'t Bos* het Haagse Bos; *Laan van Halewijn* weg tussen Den Haag en Voorburg; 52 *de Binckhorst* buitenplaats ten zuidoosten van Den Haag; 55 *waarnemen om 't gemak* gemakshalve gebruik van maken; 57 *Schouwburg van Baptist* Jan Baptist van Fornenbergh (1624-1696/7) opende in 1660 aan de Denneweg de eerste Haagse schouwburg; *waar de Fransen spelen* Franse komedianten speelden behalve aan het hof ook wel in de rijsschool en de kaatsbaan; 61 *uit te kippen* uit te zoeken; 62 *happig* gretig; *weiden doen* laten rusten; 67 *lazuur* hemelsblauwe halfedelsteen; 73 *als men...spreken* eerlijk gezegd.

Op de prent waarop het vertrek van de koning 31

Verhael in forme, 1660

De Nederlands-Engelse betrekkingen waren gedurende de

zeventiende eeuw menigmaal een punt van zorg: de twee zeemachten sloten nu eens een verbond, dan weer waren ze in oorlog. In 1649 was de Engelse koning Karel I Stuart onthoofd door Cromwell, op beschuldiging van hoogverraad. Hierna volgde een periode van parlementaire regering, waarbij Cromwell het feitelijk voor het zeggen had. In deze periode viel de eerste Engelse zeeoorlog (1652-1654) met de Republiek. Cromwell overleed in 1658. In 1660 werd, tot vreugde van veel Nederlanders, de monarchie hersteld. Karel II, de zoon van de vermoorde Engelse koning die tot dan in ballingschap op het vasteland verbleef, stak na een grootse ontvangst in Nederland en een kort verblijf in Den Haag, vanuit Scheveningen per schip over naar Engeland.

De politieke verhoudingen deden Westerbaen regelmatig naar de pen grijpen; in diverse pamfletten en dichtwerken gaf hij zijn mening. Dit gedicht, waarin het vertrek wordt beschreven, komt uit een fraai geïllustreerd boekwerk, *Verhael in forme van journael van de reys ende 't vertoeven van [...] Carel de II [...] in Hollandt*. Het gedenkboek verscheen ook in het Frans en Engels.

3 voor *dezen* als tevoren; 4 *averechts gebied* verkeerd bestuur (nl. door Cromwell); 5 *de bloedvlag waaien liet* kwam oorlogvoeren; 8 *kronen* Karel II was koning van Engeland, Schotland en Ierland; 14 *Leeuw* de Hollandse leeuw; 16 *een wijl voorheen* kort daarvoor; 20 *landzaat* ingezetene; 26 *in 't geweer* in wapenrusting; 33 *De grove stukken spelen* De kanonnen bulderen; 36 *zang... kelen* nl. met geweerschoten; 38 *bootsman* zeeman.

Morgenwekker voor de Nederlanders 32

De morgen-wecker, 1665

Het Nederlands enthousiasme voor het herstel van Karel II (zie het vorige gedicht) bekoelde snel. Engeland betoonde zich

een onbetrouwbare bondgenoot, het dwarsboomde de Hollandse zeehandel zoveel als mogelijk, ondanks een in 1662 gesloten verdrag. De spanningen liepen op en in maart 1665 verklaarde Engeland Nederland de oorlog. In de *Morgenwekker*, als los vlugschrift verspreid, uit Westerbaen zijn teleurstelling. Hij brengt de gulle ontvangst die Karel hier in 1660 voor zijn overtocht genoot in herinnering. Deze vriendschap bleek echter van één kant te komen. Westerbaen roept de Nederlanders op zich krachtig tegen de Engelsen te weren.

1 *toen...ontboôn* in 1660 werd Karel II op de Engelse troon geroepen; 2 *zijn ballingschap* Karel II had met zijn hofhouding vele jaren door Europa gezworven; 3 *zijn vader* Karel I, onthoofd in 1649; 27 *hoe...verkeerd* hoe anders staan de zaken nu; 31 *bescheid* verstand; 36 *schepen van gelei* geleischepen, oorlogsbodems die de koopvaarders beschermden; 37 *eerschot* saluutschot; 38 *de laag* de volle laag, een salvo van het scheepsgeschut; *leggen z'in ons lenden* vuren op onze flanken; 40 *Brakel* Pieter van Brakel, Nederlands vlootvoogd die in 1664 sneuvelde bij de Engelse overval door Sir Thomas Allin op een Nederlandse vloot voor de Baai van Cadix; 41 *'t Eng* het Nauw van Calais; 43 *doen ze voorts ontlaên* laten ze vervolgens uitladen; 44 *overstappen* achterwege laten; 52 *honden* scheldnaam voor de Engelsen, vgl. 'Dogs' in vs. 56; *bassen* blaffen; 54 *lang* allang; 56 *Dogs* scheldnaam voor de Engelsen; 57 *enigheid* eensgezindheid; 58 *onze Heren* de Nederlandse regenten, de Statenleden; *het Gemenebest* de Republiek; 60 *die hoek... raken* deze moeilijkheid mogen overwinnen; 61 *zeekastelen* oorlogsschepen; 65 *toerusting van bijzond're* uitrusting van schepen door particuliere avonturiers, kapers; 67 *het gemene land* de staat; 68 *voor een hel een roof* voor de poorten van de hel zijn buit; 69 *zijn gemoed* moedig zijn; 70 *aan de dans* nl. het gevecht; 71 *vlamt* aast, is gebeten; 72 *want*

scheepsgetouw; 73 *gij* de Nederlanders; 74 *Hij* God; 78 *niet min* niet minder machtig; *verduren* weerstaan; 83 *onlijdelijk gebied* ondraaglijke heerschappij; 88 *die nergens...passen* die nergens rekening mee houden.

Aanspraak aan Londen, uit mijn Latijn vertaald 36

Op den tweeden en derden Zee-tocht van 's Lands vloot, 1666

Op 2 september 1666 brak ‘the Great Fire of London’ uit, een brand die dagen zou woeden en een groot deel van de stad in de as legde. Veel Nederlanders zagen in deze ramp de hand van God, die zo hun vijand strafte voor zijn oorlogszucht en zijn wreedheden. Westerbaens gedicht is in vergelijking met andere verzen op deze gebeurtenis niet erg hardvochtig. Hij blijft hameren op de noodzaak van vrede.

1 *Voor dezen* Londen werd begin 1666 getroffen door de pest; 5 *tempelen* kerken; 8 *gezegene* neergezakt; 19 *waarmee* datgene waarmee; 25 *spel ik u voorheen* voorspel ik u; 26 *leuren* bedrog.

Drinklied 39

Minne-dichten, ed. 1624

Een lied over de gevolgen van alcohol: drinkers worden lawaaiig, sommigen gaan in verzen spreken, anderen willen vrijen. Het lied is te vinden in verschillende edities van de *Minne-dichten* (1624, 1633 en 1644), maar het ontbreekt in de verzamelde *Gedichten*.

1 *Bacchus* god van de wijn; 8 *zinnenslot* de hersens; 11 *Straks* Meteen; 13 *rondeelt* declameert rondelen (een versvorm met veel rijm en herhaling); *snurkt* davert; 16 *lijmen* flirten; 20 *spinnerok* spoel, werktuig om met de hand te spinnen; 21 *bezemstok* spinnerok en bezemstok zijn hier seksueel getinte metaforen: dronkaards willen zich overgeven aan lichamelijke uitpattingen; 22

viert ontziet (nl. door de hoed af te nemen, zich het vuur uit de schoenen te lopen); 24 *wel gepepen heeft* diep in het glaasje heeft gekeken; 27 *komt er iemand* als er iemand komt; 28 *met een...laveren* dronken aan waggelen; 30 *houdt het...an* heeft het op de meisjes voorzien; 31 *nollen* sollen; 32 *konen vat* wangen grijpt; 33 *rabat* brede halskraag; 34 *lobbe* kraag; *sollen* verkreuken; 35 *grauw...ziet* ontstemd of woedend bent; 41 *beurt* gebeurt.

Aan mevrouw Petronella van Wassenaer 40

Ockenburgh, 1654, geschreven ca. 1646

Petronella van Wassenaer trouwde in 1646 met Adriaen van der Mijle, een kleinzoon van Oldenbarnevelt en neef van Westerbaens vrouw Anna Weytsen. Westerbaen ging zeer vriendschappelijk met het echtpaar om. Het versje dateert vermoedelijk nog van voor het huwelijk; in latere gedichten zal Westerbaen haar steeds als ‘mevrouw Van der Mijle’ aanspreken.

2 *Arnhemse korst* deegkorst (het is dus een zwijnenpastei); 5 *gediend* voorzien; 7 *dat slechte bakhuis op* die onschuldige kop open; 10 *krieken van de broek* kersen van het natte laagland; 11 *uittarten* naar de kroon steken; 11-12 *koek...buren* de vruchtenkoek, met het rijke fruit dat langs de Amstel groeit; 15 *pijpt* blaast; 17 *past op ‘sjoho!’ niet* let niet op kreten als ‘shoho’ (vort); 18 *klap* klepper; 19 *schrap* klaar; 20 *spijt bullebak en molijk* ondanks boeman en vogelverschrikker; 21 *steentjes* pitjes; *lust* zin heeft; 24 *goed te maken* waar te maken.

Lof van de pekelharing 41

Minne-dichten, ed. 1633

Dit gedicht is een vertaling van een Latijns vers, geschreven door een verder onbekende Laurens. De tekst hing in het Theatrum Anatomicum van de Leidse universiteit; misschien heeft

Westerbaen hem daar gelezen, anders kende hij hem uit Marcus Zuerius Boxhorns *Theatrum sive Hollandiae comitatus et urbinum nova descriptio* (1632). De ‘Lof’ verscheen voor het eerst in de *Minne-dichten* van 1633, zonder vermelding dat het om een vertaling ging. Dat wordt wel duidelijk uit de beide edities van 1644; Westerbaen liet het gedicht weg uit zijn verzamelde werk. Westerbaens vertaling is afgebeeld op twee schilderijen van Joseph de Bray uit 1656 en 1657; deze Joseph de Bray, de zoon van Salomon de Bray en Westerbaens zuster Anna, was een volle neef van Jacob Westerbaen.

3 *afgeslogen* afgeslagen; 6 *afgetogen* afgetrokken; 7 *het grom...gedaan* het ingewand verwijderd; 13 *daartoe* daarenboven; *stik snee*; 15 *toegekloven* erbij gegeten; 17 *triakel* medicijn dat als wondermiddel gold; 20 *sop* bier (Haarlem, Breda en Delft waren bekende bierproducenten); 22 *het gorgelgat* de keel; 23 *fiks* sterk; 25 *verzeeuwd* misselijk; 28 *catarren* ontstekingen door verkoudheid; 29 *uit de kop* vanuit het hoofd (neus en keel); 33 *orelof* permissie; 39 *beter is te pas* er beter aan toe is.

Op het neerstorten van mijn keukenschoorsteen 43

Hollands vloek aen het parlamentsche Engeland, 1653

Burlesk gedicht waarin smulpaap Westerbaen een huiselijk ongemak aangrijpt om zijn passie voor een rijk voorziene dis te etaleren. Eelhart is vrijwel zeker een gefingeerde naam; het is onbekend wie Westerbaen op het oog had.

7 *rond en stout* ronduit; 11 *wijl m'er* omdat men er; *ziedt* kookt; 12 *gaat* draait; 14 *eensjes...scharlaken* ook maar rood worden (van schaamte); 15 *'t komt mij* het overkomt mij; *roe* straf; 16 *daartoe* daaraan; 18 *mij houden buiten schande* ervoor zorgen dat ik mij niet hoef te schamen; 21 *koning* Aeolus, koning van de winden; 23 *baren*; golven; 25 *van de band gelaten* de vrije teugel gegeven;

27 *'t vlak* de vlakte, open land; 28 *golvenrak* watervlakte; 29 *steng* mast; *verschoonden* ontzagen; 31 *keukenschouw* keukenschoorsteen; 38 *rein...keuren* zonder fouten weten; 40 *van mij tast* toetast; 42 *stouthed* moed; 43 *kort geweer* kort wapen, mes; 44 *te keer* te lijf; 47 *onbeschroomde borst* onbezwaard gemoed; 48 *varken in een korst* varkenspastei; 50 *kronen* geweien; 51 *een rusting dekt* een harnas bedekt, nl. de korst van de pastei; 53 *tarn'* scheur; 56 *krop* hals; 60 *een vulsel spant* een vulling bevat; 64 *vruchten van Korint* krenten; 65 *voorders* verder; *draf* gang; 68 *kapoen* gesneden haantje; 69 *fel* boosaardig; 76 *bevoorwaard* gegarandeerd; 84 *aangeteld* uitbetaald; 86 *moezen* groentes; 89 *kot* hok; 90 *schapenhot* hangop uit schapenmelk; 95 *abberdaan* gezouten kabeljauw; 99 *lost* maak los; *braks en winden* drijfonden en hazewinden; 103 *klingen* duinen; 104 *lang...vrez* je hoeft niet bang te zijn dat het lang duurt; 109 *hoog* heuvelige landschap; 111 *vlak* vlakte, open land; 113 *ree* gereed; 114 *Lee* riviertje waaraan het dorp De Lier ligt; 115 *pols en stok* polsstok; 116 *de Poel* water tussen 's-Gravenzande en Monster; *'t Olieblok* stuk pachtland nabij 's-Gravenzande; 117 *Monsterveld* land nabij Monster; 118 *Piers verspaarde hoeken* kennelijk een stuk land dat een zekere Pier bijeengespaard had, een niet-geïdentificeerde plek in het Westland; 122 *ik versta mij [...]* op ik ben een kenner van; 123 *paên* paden; 126 *stomperd* stommerd; 128 *letterwijs* handig; 129-130 *'t Zijn nu...paren* Westerbaen was 28 jaar eerder, in 1625, met Anna Weytsen getrouwd en was buiten gaan wonen; 141 *passen* letten; 143 *te leger gaat* gaat slapen; 150 *ontslopen* van elkaar breken; 159 *reên* redeneringen; 164 *nagebuur Neptuin* buurman Neptunus, god van de zee; 165 *sing'len* lopend vissen met een sleepnet; *zwinden* ondiepe zeepoelen en geulen die achterblijven bij eb; 166 *'t want is reê* het net is klaar; *'t ontwinden* neer te laten; 167 *zo* zootje, maaltje vis; 168 *banken* visbanken; 169 *visben* vis-

mand; 170 *Ter Hei* Ter Heide, zeedorp onder Den Haag; 172 *de keur* het beste; 174 *die zonder dit of dat is* waarop niets is aan te merken; 175 *'t fleurkje* het beste; 176 *in stee* in de stad; 177 *Nies en Annen* visvrouwen op de Haagse markt; het gaat vermoedelijk om historische figuren, dat geldt in elk geval voor Nies, die in meer Haagse teksten figureert; 178 *Houdtje geld* Geef niet te veel uit; *herwaarts* hierheen; 180 *Dat is lever, dat is kuit* Dit is topkwaliteit; 181 *vodden* rommel; *florsjes* slechte waar; 182 *volk...borstjes* verse, blanke vis - maar natuurlijk ook dubbelzinnig, zoals bijna alles wat de visvrouwen zeggen; 185 *als een wrongel* blank als gestremde melk; 186 *hoekschol* schol van de haak; *ongel*; reuzel; 189 *stutten* hinderen; 190 *krimperd* nog maar net gedode vis; 197 *Daar het...opgaan* Waar je je laatste cent aan zou besteden, maar ook: waar je je voor zou ontkleden; 198 *mop* sukkel (ook in de liefde); 199 *pluis* vers, maar ook: kuis; 203 *kriel...gevreên* viskorf en vismand worden hier (nl. op de markt in Den Haag) opgevreeën, opgehemeld; 204 *met de maagdom heen* er met de meest verse vis vandoor; 209 *pos* soort baars; 228 *ziedt* kookt; 234 *ongestuime* onstuimige; 236 *maakten...kamp* maakt dat we quitte staan.

Aan mijnheer N.N. die mij genodigd had op de harst van 't varken 50

Gedichten, 1672

Westerbaen meldt dat hij niet bij een maaltijd kan zijn waar een varken zal worden opgediend. Het varken in kwestie wordt beschreven alsof het een overleden persoon betreft, met een testament en een erfenis. De identiteit van N.N. is onbekend.

Titel: *harst* ribstuk; 5 *belet* verhinderd; 10 *niet dies te min* daarom niettemin; 15 *codicillen* bijvoegsels bij een testament; 17 *beuling* worst; *stik*; stuk; 22 *lij* kan lijden; 24 *op een visje wezen* te gast zijn voor een vismaaltijd.

Vloek tegen de vlooien 51

Gedichten, ed. 1657)

Burlesk gedicht over een onrustige nacht. Westerbaen wordt tijdens een verblijf in een herberg geplaagd door vlooien: beestjes die totaal geen oor blijken te hebben voor zijn toch zo redelijke vermaningen...

8 *geraakt...slag* komt hier aan zijn trekken; 10 *verkeren* verkeren met gezelschap; 11 *hok* kaartspel; *lanterlu* kaartspel; 12 *flus* aanstonds; 20 *lijden* verdragen; *rad* wiel; 21 *Een van de jufferdieren* Een dienstster in de herberg; 23 *geruimd* afgestaan; 27 *komen mij te keer* gaan mij te lijf; 28 *geweer* wapentuig; 36 *punten* steekwapens; 37 *valt op valt aan op*; 43 *moei*; tante; 45 *de bek te breken* te vermorzelen; 46 *die...doorkeken*; de deken, die als ze grondig werd nagezien; 49 *u niet...verstrekken* de vlooien geen gelegenheid zou bieden; 50 *te vertrekken* zich schuil te houden; 61 *vergeven*; vergiftigen; 63 *van een lekk're beet* een smakelijk hapje; 64 *wrang en wreed* onsmakelijk en taai; 66 *juffermemmen* meisjesborsten; 68 *murw* zacht; 75 *te lavei* op voedseljacht; 76 *gore wei* slechte plaats; 78 *âren* aderen; 81 *lijden* toestaan; 84 *voeg...partij* stel mij niet beschikbaar als tegenstander; 89 *geef...beste* geef mij vervolgens over.

Aan juffrouw A.G. toen ik wat aspergeplanten aan haar zond 53

Gedichten, ed. 1657

Er moet een levendige ruilhandel in gewassen geweest zijn tussen de diverse bezitters van buitenhuizen: Westerbaen schreef vele gedichten ter begeleiding van zendingen planten. In dit vers over bemesting koketteert hij met de grenzen van de welvoeglijkheid.

2 *wat beddens* enige plantbedden; 3 *of af*; 4 *des* daarom; *vereren*

schenken; 8 *recht en reden* vanzelfsprekend; 18-19 *Daar is niet...ontsnoept* Er is geen koeienmest voor de tuin, de ‘smeer’ mag niet aan de roggeakker worden ontnomen; 20 *zo ziet het af* behelp u dan.

De wilde jacht (zoals men die noemt) op de konijnen 54

Gedichten, ed. 1657, geschreven 1656

Westerbaens grootste passie was ongetwijfeld de jacht op klein wild. Hij schrijft daar veel over en in alle toonaarden: als kenner die de lezer deelgenoot maakt van zijn techniek, als lekkerbek die zich verheugt op de buit, als schuldbewuste echtgenoot die zijn vrouw voor dagen dauw alleen laat, en als humorist. Hier doet hij verslag van een grote jachtpartij onder leiding van de dijkgraaf alsof het een veldslag betrof, met de konijnen als tegenstander. Na de eigenlijke jacht volgt nog een tweede veldslag, aan tafel, waar nieuwe tegenstanders wachten: gebraden schaap en gans en vele flessen wijn.

Titel: *gorzen* buitendijks land; 3 *buitenboord* oever; *lekken* likken; 6 *gors* buitendijks land; 7 *d'overlopers* nl. de konijnen uit de duinen; *storen* op te jagen; 8 *ruigt* struikgewas; *rijs* rijshout; 9 *opslaan* verjagen; 10 *kwartier* verblijfplaats; 12 *beschreven* opgeroepen; 8 *op ontbiên* ontbieden; 17 *Des* Daarom; *compagnij* afdeling; 18 *rendez-vous* afgesproken tijd en plaats; 21 *loop* toeloop; 24 *gepresten en ook volontairen* dienstplichtigen en vrijwilligers; 25 *bus en roer* geweer en pistool; 26 *pols* polsstok; *graaf* spade; 27 *duinemeiers* duinopzichters; 28 *provoost* bevelhebber; *kodebeiers* jachtopzieners; 30 *rekel en spiljoen* vechthond en spaniel; 31 *doggen* grote honden; *basterdwinden* bastaardhazewinden; 33 *pionier* voorhoedesoldaat; 34 *barbier* heelmeeester; 36 *bus en zalf* de zalfpot; 39 *in bataille* in slagorde; 40 *het gelde de canaille* op het uit-

schot af; 44 *Straks* Meteen; *in 't kwartier gevallen* de verblijfplaats binnengedrongen; 46 *kwamen op de lucht* kregen lucht van de konijnen; 50 *von* vond, bereikte; 53 *verstoken* verstopt; 55 *kwartier* genade; 63 *gematst* doodgeslagen; 65 *mat* moe; 70 *des trok men af*; daarom trok men zich terug; 81 *overste* veldheer (het gebräad wordt als een leger beschreven); 83 *in volle wapen* in volle wapenrusting, dus opgediend in volle glorie; 85 *te keer* te lijf 86 *snedig zakgeweer* scherpe zakmessen; 89-90 *grote zaal van officieren* in de officiersmess (waar eten en bediening goed zijn); 91 *plunje* buit; 92 *kloek bovenmate* buitengewoon dapper; 94 *van de Rijn* nl. witte rijnwijn; 95 *schermutseren* schermutselen; 96 *chargeren* met kracht aanvallen; 97 *ter neer gemaakt* overrompeld; 98 *afgeraakt* ontkomen; 99 *Duitsers* nl. de flessen rijnwijn; 100 *kanonneerden* nl. de kurk lieten knallen; 101 *fluit en 't pijpje* fluit en pijp zijn, behalve instrumenten, ook glazen; 102 *Spaanse 'troupe de reserve'* nl. flessen rode wijn; 104 *al mee de bek geveegd* ook om zeep geholpen; 112 *ree* gereed; 114 *had de...rijden* reed voorop; 116 *heerweg* hoofdweg; 123 *voorder* overige; 131 *sprokkelmaand* februari.

Aan de heer van Zuilichem 58

Gedichten, ed. 1657, geschreven 1652

Constantijn Huygens was kort na zijn huwelijk in 1627 met Suzanna van Baerle, zijn 'Sterre', begonnen aan een groot gedicht 'Dagh-werck'. Na de dood van Suzanna in 1637 brak hij het af en maakte er alleen nog een slot aan. Het werk bleef lang onuitgegeven: pas in 1658 verscheen het in de *Korenbloemen*. Huygens heeft Westerbaen in 1652 een afschrift gestuurd. Westerbaen stuurde een Latijnse brief met commentaar en dit sonnet, waarin hij Huygens oproept het werk te publiceren.

Titel: *de Heer van Zuilichem* Constantijn Huygens; 3 *'t vierde schoft* het laatste deel van de werkdag; 5 *vast...dwaalde* een gewo-

ne ster of een planeet; 6 *reên* reden, wijze inhoud; 7 *des* daarom; *geleên* geleden, moeten dulden; 10 *volmaken* voltooien; *puikstuk* meesterstuk; 13 *grage* gretige.

Aan mijnheer de oud-raadpensionaris Cats 59

Gedichten, ed. 1657, geschreven 1655

In 1655 verscheen Westerbaens psalmberijming. Hij zond een present-exemplaar naar Jacob Cats (1577-1660), die niet ver van Ockenburgh op het buiten Sorghvliet woonde. Volgens Westerbaens gedicht zagen de twee dichters elkaar weinig, de contacten lijken in elk geval veel schaarser geweest dan met Huygens. In het gedicht stelt Westerbaen dat beiden regeren als koning over hun buitenplaats en net als bij echte koningen verloopt het contact via bodes en geschenken. De psalmen zijn een koninklijk geschenk bij uitstek.

1 *klingen* duinen; 4 *hoe...bij* hoe komt het toch; 9 *schoon* ofschoon; 10 *menig bloed* veel bloedvergieten; 11 *dat...wijken* dat voor geen ander hoeft onder te doen; 20 *gebiedenis* beleefde groet; *koninklijk geschenk* de traditie wil dat de psalmen zijn geschreven door de bijbelse koning David.

Aan de Heer van Zuilichem 60

Gedichten, ed. 1672, geschreven 1662

In 1655 had Westerbaen een vertaling gepubliceerd van het vierde boek van Vergilius' *Aeneis* onder de titel *De verliefde Dido*; de vertaling van het complete werk volgde in 1662. In dit gedicht tempert Westerbaen Huygens' lof op zijn vertaling.

4 *slecht* eenvoudig; 6 *Duitse klerken* Nederlandse geleerden; 11 *ongelijk* onrecht.

Aan Lieven van Koppenol 60

Gedichten, ed. 1657

Nadat de Amsterdamse schoolmeester Lieven Willemsz van Koppenol (ca. 1599-ca. 1672) tijdelijk krankzinnig was geworden, moest hij een andere broodwinning zoeken. Hij legde zich toe op het schoonschrijven. In 1657 trok hij met een wagen, waarop een grote kist vol voorbeelden van zijn kalligrafie, door Holland en langs Den Haag. Hij bezocht onder meer Huygens, Cats en Westerbaen, die allemaal een of meer lofdichten schreven.

Titel: *schrijfkunst* schoonschrijverij, kalligrafie; 7 *wederga* gelijke; 8 *naar ik het mij versta* voorzover ik weet.

Aan dezelfde 61

Gedichten, ed. 1657

4 *die gij hebt in uw hand* nl. de kunst van het kalligraferen; 6 *past op* bekommert zich over; 9 *krimp van zenuwen* zenuwkramp; *vinger-jichten* reumatische vingers; 10 *kalk in kneukelen* verkalkte gewrichten.

Van een pastoor die op Driekoningen preekte 61

Gedichten, ed. 1657

Westerbaen heeft, net als Huygens, ook puntdichten geschreven, zij het in bescheidener aantallen. Huygens was niet gecharmeerd van deze versjes: hij vond ze ‘zoetsappig’, waarmee hij bedoelde niet puntig, niet beknopt genoeg. Westerbaen heeft, ook waar het zijn puntdichten betreft, duidelijk andere opvattingen dan Huygens: hij toont ook hier een voorkeur voor het verhalende en anekdotische.

7 *brevier* gebedenboek; 11 *van nood* nodig.

Van een vrouw die door zinkingen gekweld werd 62

Gedichten, ed. 1657

1 *zinkingen* vochtontstekingen (die volgens de medische theorie van toen van boven naar beneden zonken in het lichaam), kwaaltjes.

Over een dief 62

Gedichten, ed. 1657

2 *om het zeerst* zo snel mogelijk.

Van een man die door zijn wijf van de trap gestoten was 62

Gedichten, ed. 1657

1 *oneens* die onenigheid had; *snappen* snauwen; 2 *ontving een sukkeling* kreeg een duw; 4 *hoe menig dat er was* hoeveel traptreden er waren; 8 *had toch in mijn zin* was toch van plan.

Van een kwade griet 63

Gedichten, ed. 1657

4 *in 't laatst* op het eind; *na lang te hakketeren* na een lang twistgesprek; 5 *naar hare kop* naar haar zin, maar ook: hoofd; 7 *Des Daarom*; *taljoren* schotels.

Van een kwaad wijf 63

Gedichten, ed. 1657

Op een handstokje 63

Gedichten, ed. 1657

Toen de 71-jarige Johan van Oldenbarnevelt op 13 mei 1619 naar het schavot ging, steunde hij op een wandelstok. Die stok is

vooral bekend gebleven dankzij Vondels hekeldicht *Het stockske van Joan van Oldenbarnevelt* (1657). Uit Westerbaens puntdichtje blijkt dat hij in het bezit was van dit remonstrantse relikwie (overigens waren en zijn er meerdere stokjes in omloop); zijn versje verwijst naar dat van Vondel.

2 stijfde; ondersteunde; *4 naar het zand toe treên* ter aarde storten; *8 lonen* belonen.

Op het ontkomen van de heer Hugo de Groot 64

Gedichten, ed. 1657

Hugo de Groot was na zijn arrestatie in 1618 en veroordeling in 1619 op 15 juni van dat laatste jaar overgebracht naar de staatsgevangenis, slot Loevestein. Hij verbleef daar bijna twee jaar. Op 22 maart 1621 ontsnapte hij in zijn boekenkist.

4 het fort de vesting; *6 de Huig...gelicht* iemand de huig lichten betekent zowel iemand genezen van een ontsteking aan de huig, als iemand iets afhandig maken; verder is er hier natuurlijk het woordspel met huig en Huig de Groot.

Aan Amaranthe op Maria-Lichtmis 64

Gedichten, ed. 1657

Dit gedicht, een uitnodiging aan ene Amaranthe uit Den Haag om naar Ockenburgh te komen, geeft een aardig beeld van het landleven dat Westerbaen leidde; men kan het beschouwen als een verkorte variant op het gedicht *Ockenburgh*. Wie er achter de naam Amaranthe schuilgaat is onbekend. Westerbaen was nogal van de dame in kwestie gecharmeerd, hij heeft in de jaren vijftig meer gedichten aan haar geschreven, zowel in het Nederlands als in het Frans; deze gedichten zijn opgenomen achter de eerste druk van *Ockenburgh* (1654).

Titel: *Maria-Lichtmis* feest van de reiniging van Maria, 2 fe-

bruari; 2 *korts* spoedig; 3 *Schuttertje* het sterrenbeeld Boogschutter; 5 *onthoudt* ophoudt; *stoven* winterverblijven; 9 *kluis* cel; 10 *moei* bemoei; 11 *Leliën* Franssen (naar de lelies in het Franse wapen); 12 *met Philips...vreê* de vrede met Philips IV, gesloten in Munster in 1648, zal verbreken; 13 *hoe...versproken* hoe Oliver Cromwell, lord protector van Engeland, een verbond heeft gesloten; 16 *uit de kap mag lopen* zijn geloftes mag breken; 18 *een kwaad* een kwade vrouw; 20 *besteden* daar doorbrengen; 23 *open* helder; 29 *greep* inval; 32 *gemard* getalmd; 33 *ontlaat* wordt zachter; *ruimt de strengen* ontdoet zich van de banden; 34 *krimper* klager, 'watje'; 36 *laurieren* de laurierkrans is het ereteken voor dichters; 38 *zij*; kant; 40 *klingen* duinen; 41 *Vrouwendag* Lichtmis; 42 *dat haar...wij'* zodat de priester ze kan zegenen; 44 *met pak en zak* met alles wat erbij hoort; 45 *stookt* port; 47 *ruimen* verlaten; 50 *altemets* nu en dan; 51 *verluchten* ontspannen; 52 *weiden op* waken over; 54 *pers* perzik; 56 *Eva 's nichten* vrouwen; *grage* gretige; 57 *Eden* de hof van Eden, het paradijs; 68 *huik* mouwloze, vanaf het hoofd gedragen mantel; *voorschoot* schort; 70 *tabberd* lange mantel; 75 *bouwman* boer; 76 *kruipt en wruit* golft en wuift; 86 *mam* speen; 89 *drillen* draaien; 91 *Al is...patrijzen* het jachtseizoen liep van Sint-Jacobsdag (25 juli) tot Maria Lichtmis; 93 *al gaan...af* al verliezen de kippen hun wintervet; *gerijfgenot*; 94 *harst* ribstuk; *schijf* platrond stuk vlees; 96 *smakken* gooien; 97 *kaar* mand om vis levend in te bewaren; 98 *gespeend en klaar* ontgrond en vers; 99 *posje* baarsachtige vis; 105 *De Heer van Zuilichem* Constantijn Huygens (1596-1687); *bouwman Post* Pieter Post (1608-1669), beroemd bouwmeester die onder meer betrokken was bij de bouw van Huygens' huis aan het Haagse Plein en Paleis Huis ten Bosch; 108 *kooit* houdt een eendenkooi; *peren van oranje*; oranjepeer, perensoort; 109 *guldeling en aagt* appelsoorten; 124 *zel of sprokkelmaand* februari.

Aan juffrouw D.v.D. op een zoentje 68

Gedichten, ed. 1672

Weduwnaar Westerbaen heeft een juffrouw gezoend, maar zij is niet onverdeeld gelukkig met deze 'duivelskus'.

1 *sommen* zoenen; 2 *in kwaad...komen* een slechte naam te krijgen; 4 *hield gij...af* wilde u helemaal niets weten; 6 *klakkebussen* knalvuurwerk; 11 *'t En...gegaan* Het was geen aanval; 15 *te deun genaakt* te nabij gekomen; 16 *op uw zeer geraakt* op uw gevoelige plek geraakt, gekwetst; 21 *Dies* Daarom; 24 *verkort* schade doet; 26 *schoffierelijke* beledigende.

Aan dezelfde 69

Gedichten, ed. 1672

1 *ligt het bij u klaar* is het u duidelijk; 3 *verstaan* geleerd.

Gelukwens aan mevrouw Van der Mijle 69

Gedichten, ed. 1657, geschreven 1649

De zeventiende-eeuwse poëzie bestaat voor een groot deel uit gelegenhedsverzen op allerhande, al dan niet persoonlijke zaken en voorvallen. Deze poëzie is vaak zeer stereotiep en daardoor minder boeiend. In de volgende vier gedichten weet Westerbaen dat gevaar, door een combinatie van persoonlijke inbreng, ironie en licht absurdisme, met succes te omzeilen - ondanks de huiselijke onderwerpen.

De geboortes en verjaardagen in het gezin van Adriaen van der Mijle vormen het onderwerp van de kleine reeks gedichten uit de jaren 1649-1651. Van der Mijle was een zoon van Cornelis van der Mijle en Oldenbarnevelts dochter Maria en dus een neef van Westerbaens vrouw Anna Weytsen. Adriaen van der Mijle was in 1646 voor de tweede maal getrouwd met Petronella van Wassenaer, die op 13 september 1649 het leven gaf aan een zoon.

Die geboorte is het onderwerp van het eerste gedicht, waarin Westerbaen de jonge moeder gelukwenst en de hoop uitspreekt op een goede toekomst voor het kind. Hij laat zich met plezier eens inschenken.

3 *haar zoon* Cupido; 7 *vand* aantrof; 12 *het redelijke wensen* wat men redelijkerwijs mag wensen; 13 *Dies* Daarom; 15 *verhoed* voorkomen; 26 *ontmoet* ontvangen; 27 *mee zijn opgeleid* ook zijn opgelegd; 29 *op een nieuw* opnieuw; 33 *Hij zij een noorderster* Laat hem als een poolster zijn; 34 *Palinuur* stuurman van Vergilius' schip en daarom ook: kundig staatsman; *het harde brandt* de zee kookt; 35 *raad* raadsman; *ter hand* paraat; 39 *hipocras* zoete, gekruide wijn (genoemd naar de arts Hippocrates) die werd geschonken bij feestelijke gelegenheden; 40 *water...uit Helicon* op de Helicon ontsprong de Hippocrene of hengstenbron, waaruit de dichters hun inspiratie dronken; de dichter ver-kiest de hipocras boven de Hippocrene, de wijn boven de kunst.

Aan Cornelis van der Mijle 71

Gedichten, ed. 1657, geschreven 1650

Het gedicht is een vervolg op het vorige. Westerbaen borduurt voort op de verkieslijkheid van echte, aardse drank boven inspiratie die dichters zogenaamd drinken uit de bron op de Helicon. De voorkeur voor aards genot komt ditmaal niet van Westerbaen zelf, maar van de zes maanden oude zuigeling Cornelis van der Mijle, die de borst veel belangrijker vindt dan de poëzie van Vondel, Bredero of... Westerbaen.

2 *ouderen en magen* ouders en familie; 3 *boom* stamboom; 5 *lage* kleine; 6 *mammen* borsten; 12 *het Heliconse nat* water uit de bron op de Helicon, woonplaats van Apollo en de muzen, dus: inspiratie; 13 *met meerder min bezeten* vervuld van een grotere liefde, gepassioneerder; 16 *haaltje* slokje; 21 *minne* voedster; 22 *Heer*

van Velsen; Geeraert van Velsen, hoofdpersoon uit het gelijknamige treurspel (1613) van P.C. Hooft (1581-1647); 23 *de voogd van 't Muiderslot* P.C. Hooft; 24 *buiten rot* voor eeuwig; 27 *Rommelsoo* afdeling in de verzamelbundel *Brabbeling* (1612, 1614) van Roemer Visscher (1547-1620), hier ten onrechte toegeschreven aan G.A. Bredero (1585-1618); 31-32 *lofzang...stelt* Daniël Heinsius (1580-1655) schreef een *Lof-sanck van Bacchus* (1616), deze 'held', de god van de wijn, werd voorgesteld zittend op een okshoofd, dat is een wijnvat; 33 *de Coridon van Leiden* Johan van Heemskerck (1597-1656), auteur van de *Inleydinghe tot het ontwerp van een Batavische Arcadia* (1637), over een idyllische wagentocht van Den Haag naar Katwijk (waar de Oude Rijn in zee stroomt); Coridon is een typische herdersnaam; 37 *Maechdenplichten* Jacob Cats (1577-1660) publiceerde in 1618 *Maechdenplicht*; 38 *loderige lichten* wulpse ogen; 39 *geile Sephyra* vrouw van Potifar die vergeefs trachtte de kuisen Jozef te verleiden (Genesis 39), hoofdpersoon in Cats' *Self-stryt* (1620); 40 *weermin* liefdesbeantwoording; 41 *ene van haar knechten* nl. Jozef; 45 *zijn mantel...handen* Jozef vluchtte, met achterlating van zijn mantel; 47 *gemeen* algemeen; 48 *weelderige* wellustige; 49 *het kostelijke mallen* toespeling op Huygens' (1596-1687) *Kostelick mal* (1622), een hekeldicht over de mode; 50 *het puikje...allen* de beste onder de dichters, Huygens; 51 *wandelrak* wandelweg, nl. het Voorhout, beschreven in Huygens' *Batava Tempe, dat is 't Voorhout* (1622); 54 *koninklijke koppen* ook in Den Haag residerende vorsten vertoonden zich regelmatig op het Voorhout (vgl. Huygens, *Voorhout*, vss. 641-672); 57 *meien* lovertakken; 59 *Stuarts en de Pals* Elizabeth van Bohemen, zuster van de Engelse koning Karel I Stuart, en haar echtgenoot Frederik V van de Paltz hadden zich in 1621 als ballingen in Den Haag gevestigd; 60 *de slag...hals* Karel I Stuart werd in 1649 onthoofd; 72 *acht en een*

om negen uur begon het geflirt en gevrij volgens Huygens (*Voorhout*, vs. 548); 74-76 *Kusjes* [...] *van de tweede Jan de Basia* van Janus Secundus (1511-1536); 75-77 *de man...afgekeken* Jacob Westerbaen, die de *Basia* vertaalde en publiceerde in zijn *Minne-dichten* (1624); 78 *Duits* Nederlands; 82 *pas* precies; 85 *uit de mond* ronduit; 86 *besteken* feliciteren; 88 *nauw* op het nippertje; 90 *nemen* ontnemen; 93 *Leden* Afgelopen; 96 *mij te vragen* om mij te vragen; 97 *beiden* afwachten; 98 *Phoebus* Apollo, de zon; 99 *Maagd* het sterrenbeeld Maagd; 100 *die...draagt* die de graanoogst brengt; 101 *Schalen* het sterrenbeeld Weegschaal; 106 *naar* op; 107 *roskam* paardenhandelaar; 108 *moêr* het moederdier, de merrie; 109 *de Valkenburgse velden* de paardenmarkt in Valkenburg bij Leiden, gehouden op 13 september; 120 *voorheen* vooruit; 121 *het afgaan zijner trappen* het afdalen van de levenstrap, oud worden; 123 *taart* als men jarig was ‘gaf men zijn taart’; 127 *de markt...Schouw* de Valkenburgse paardenmarkt, bij het Haagse Schouw (niet ver van Leiden); 132 *buiten reên geweken* onredelijk; 140 *houdt het met hou* het bij.

Aan mevrouw Van der Mijle, op de geboortedag 75

Gedichten, ed. 1657, geschreven 1650

Het is paardenmarkt in Valkenburg, een dorp tussen Leiden en Katwijk, en dat betekent: de eerste verjaardag van Keesje. Westerbaen herinnert diens moeder aan zijn ongeduld, toen hij het halfjaarsfeest had willen vieren - en dat ook gedaan kreeg, compleet met taart en drank.

1 *uitpad* monding; 5 *'t wapenhuis...Rome* het wapenmagazijn van de keizer van het Heilige Roomse Rijk, waaronder Duitsland, dus: de Rijn die in Duitsland een krachtige rivier is; 8 *keur van haar* een keuze aan haarkleur; *rap* ravenzwart paard; *vos* roodbruin paard; 9 *appelgrauw* schimmelpaard; *blessen* blespaarden; *kollen* groot donker paard met witte bles; 10 *snollen* lichte-

kooien; 14 *het Schouw...Wassenaren* het Haagse Schouw, overvaart over de Rijn bij Valkenburg, onder bestuur van de heren van Wassenaar; 27 *dat ik besteek* opdat ik bloemen geef; 30 *rak* periode; 35 *weer- of hoendernat* schapen- of kippenbouillon; 40 *een blode koen* een lafaard dapper; *snijdt noch kerft* nooit vecht; 41 *wat...verborgen* nl. zijn agressie; 44 *slechte mans* eenvoudige lieden; 47 *verstremd* stram geworden; 52 *vroeg verkort*; voortijdig afgesneden.

Aan mevrouw Van der Mijle, voor de tweede keer kraamvrouw 77

Gedichten, ed. 1657, geschreven 1651

Het sluitstuk van de reeks. In dit vierde gedicht wordt Westerbaens wens uit het eerste gedicht bewaarheid: Keesje, die juist weer jarig is, heeft een broertje Jan. Andermaal drinkt Westerbaen een glas.

5 *tot een profeet* zie hierboven, *Gelukwens*, vs. 38 (Jan werd overigens niet binnen een jaar na Keesje geboren, maar twee jaar later); 6 *passen* regelen; 15 *besteken* bloemen of een geschenk geven; 16 *leed het de tijd* als de tijd het toestond; *reis* keer; 18 *schiel'k* schielijk, haastig; 21 *'s lands eendracht* nadat Willem II in 1650 een mislukte aanslag op Amsterdam had gepleegd en kort daarop was overleden, moest er orde in het land worden geschapen. Op initiatief van Holland belegde men in 1651 de Grote Vergadering, waarop men het landsbestuur opnieuw regelde. Het einde van de vergadering, precies op 13 september, dus op Keesjes verjaardag, werd groots gevierd; 24 *een stoop...leken* een beker extra vloeien.

Op de overdenking en verklaring van het Onze Vader 81

Gedichten, ed. 1657, geschreven in ca. 1634

In 1634 verscheen in Den Haag, bij Westerbaens vaste uitgever Tongerlo, de *Schriftuerlijcke overdenkingen ende verklaringhe over 't Vader Onse* van predikant Johannes Wtenbogaert, een van de belangrijkste remonstrantse woordvoerders. Westerbaen gebruikt zijn lofdicht op dit werk om de rechtvaardigheid en eenvoudige, zuivere christelijke leer van Wtenbogaert af te zetten tegen het onrechtvaardige lot dat hem heeft getroffen, namelijk verbanning als gevolg van de kerkelijke twisten.

3 *kniên gekrokt* gebogen knieën; 4 *ootmoedelijk* nederig; 10 *zijn gevolg* zijn leerlingen (Matt. 5:1); *tot een staal* als een voorbeeld (Matt. 6:5-15); 12 *verbreid...taal* verbreid en uitgewerkt in het Nederlands; 16 *uit...geest* Wtenbogaert gebruikt voor zijn uitleg de woorden van de bijbel (zie titel); 17-19 *des Heren...verklaard* lees: Gods schepping en zijn plan met de mensheid, dat opnieuw werd bevestigd in het genadeverbond tussen Christus en de kerk; 21 *u...ontnomen* Wtenbogaert werd als gevolg van de twisten tussen remonstranten en contraremonstranten in 1619 uit zijn ambt gezet; 23 *derenis* deernis, medelijden; 30 *nauwe grote*; *omzet omgeeft*.

Kracht des geloofs 82

Kracht des geloofs, 1648

In zijn jonge jaren was Joost van den Vondel (1587-1679) doopsgezind. Na een persoonlijke crisis in de jaren 1620-1623, die gepaard ging met een religieuze heroriëntatie, ontpopte hij zich tot woordvoerder en verdediger van de remonstranten, onder meer in een reeks felle hekeldichten. Ook al mag men Vondel daarom nog niet als remonstrant bestempelen - hij had zich wel

zeer verregaand met hun zaak vereenzelvigd. Rond 1640 veranderde Vondel andermaal van geloof en werd hij katholiek. In 1645 gaf hij een omvangrijk leerdicht uit, *Altaergeheimenissen*, waarin hij de katholieke eucharistie-leer verdedigde. In *Kracht des geloofs* valt Westerbaen de bekeerde Vondel, ooit medestrijder voor de remonstrantse zaak, op overtuigende wijze aan, royaal verwijzend naar diens hekeldichten. Het gedicht wordt algemeen als een van Westerbaens sterkste werken gezien.

3-4 *het gilde...op Parnas* de dichters die op de Parnassus (woonplaats van Apollo en de muzen) hun inspiratie halen; 5 *heilig nat der hengstenbronne-stromen* op de Parnassus ontsprong de Hippocrene of hengstenbron; wie hieruit dronk raakte geïnspireerd; 7 *zuiv're* rechtzinnige; 8 *roskam* berisper (een van Vondels hekeldichten is getiteld 'Roskam'); *vaders op de Doelen* de vergaderde synode op de Dordtse Doelen; 9 *'t recht...verstoten* de rechtzinnige predestinatieleer; 10 *eenparig* eendrachtig; 11 *partij* een van de partijen; 16 *gekreten...plunderzielen* uitgescholden voor Gomarus' plunderslaars; verwijst naar Vondels 'Amsterdamsche kakistorie'; 20 *Menno 's slechte broeken* de mennonieten, doopsgezinden; 21 *keur* voorkeur; 23 *neuswijs juk der muggezifterijen* waanwijsheid van de doopsgezinde scherpslijperij; 25 *verworpen arminianen* Vondel sloot zich pas rond 1620, na de synode van Dordrecht, aan bij de arminianen, toen zij al veroordeeld waren; 26 *snoô socinianen* snode ketters. De volgelingen van Socinus (overleden 1604) hadden een rationalistische geloofsbenadering: zij ontkenden o.a. de godheid van Christus en de kracht van de sacramenten; 28 *dopers* doopsgezinden; *'t pausdom van Geneven* het calvinisme; 29-30 *die geen...waggelen* die geen betrekking hebben op zaligheid van de mens en die de kern van het geloof niet raken; 34 *heilige gedichten* in 1630 mochten de remonstranten in Amsterdam weer een kerkgebouw in gebruik

nemen. Vondel schreef bij die gelegenheid enkele gedichten, o.a. ‘Inwyng van den christen tempel t'Amsterdam’; 35 *Papieren geld* verwijst naar Vondels hekeldicht ‘Haec libertatis ergo, Papieren geld’; 36 *kwam te keer* ging te lijf; *zuiv're geuzentempels* orthodox-calvinistische kerken; 37 *Blixemen...Roskams...Harpoenen* titels van hekeldichten van Vondel; 38 *te schrobben en te boenen* ervan langs te geven; 42 *voor...Doelen-statie* goedgekeurd op de Dordtse synode; 44 *Hollands voorspraak* landsadvocaat Oldenbarnevelt; 50-56 *voor Babels...armen* in deze passage verwijst Westerbaen naar een voor de katholieke kerk zeer onvriendelijke passage in Vondels ‘Wtvaert en treur-dicht van Henricus de Groote’ (1610), door Westerbaen opgenomen als bijlage bij de *Kracht des geloofs*; 52 *Zevenbergen* Rome is gebouwd op zeven heuvelen; 54-55 *achter...boel* achter deze gordijnen beslapen door een helse minnaar (de paus); 56 *Bruigoms Christus*!; 57 *wikte* overwoog; 59 *verschokken* doorslikken; 60 *onetelijke* oneetbare; 61 *struis* struisvogel (die volgens de overlevering zelfs ijzer kon eten); *verdouwen* verstouwen; 62 *gezoôn* gekookt; 66 *gedoemd...te zenden* goed om je kont mee af te vegen; 67 *niets als* alles; 69 *slecht* onnozel; 71 *gespan* verbond; 75 *om...missen* zelfs een blinde zou het zien; 78 *naar* overeenkomstig; 79 *mannen* de evangelisten; 80 *af vermonden* over zeggen; 83 *Dies* Daarom; 85 *Hoe komt het bij* Hoe bestaat het; *verkoren* uitverkorene; 89-90 *vermoeid...bevolen* citaat uit *Altaergeheimenissen* (III, vss. 1699-1700); 92 *pramen der gewissen* dwingen van gewetens; 95 *Dordt* Dordrecht, plaats van de synode; *Trente* plaats van het grote concilie (1545-1563) tot herstel en ter versterking van het katholicisme; 96 *wraakt* veroordeelt; 97 *triakel* geneesmiddel; 99 *maakt hij rooks* maakt hij een heisa. Vanaf vs. 97 hekelt Westerbaen Vondel om diens ‘Decretum horribile’ (1631). In dit gedicht veroordeelde Vondel Calvijn wegens het ter dood brengen

in Genève van Michel Servet, in 1553, wegens ‘ketterse opvattingen’ over de drie-eenheid. Westerbaen refereert zowel inhoudelijk als in rijmwoorden aan Vondel; 101 *'t vlammen op zijn keten* Vondel suggereerde dat de moord op Servet was ingegeven door hebzucht: Calvijn zou zijn gouden ketting (rijkdom) hebben begeerd; 102 *serpentijne beten* slangenbeten; 106 *Tisiphone* een van de wraakgodinnen; 112 *'t heiligdom...ziften* de Parnassus zuiveren van wie geen wijs verstand heeft; 117 *Verkort* Beperk; *gerechtigheden* voorrechten; 118 *'t stond altijd wel* het was altijd goed; 119 *ongezet van zinnen* onvast van verstand; 120 *het voegt...beginnen* het past bij ons dichters om kuren te vertonen; 121 *niet smijten* niet slaan (doopsgezinden wijzen geweld af); 125 *outer* altaar; 126 *stouter* dapperder; 131 *de Tiber-god vereren* aan de paus cadeau doen; 132 *haan* weerhaan, windvaan; *'t Eng'lenslot* de Engelenburcht, kasteel aan de Tiber waar de paus woonde; 133 *Innocent de Tiende* paus Innocentius X (1644-1655).

Gebed voor het eten 86

Gedichten, ed. 1657

Westerbaen publiceerde voor het eerst enkele berijmde gebeden als toevoeging bij zijn psalmberijming (1655); voor de *Gedichten* van twee jaar later schreef hij er nog enkele bij.

4 *verzade* moge verzadigen; 7 *vóór als* voor alles; *voên* voeden.

Gebed na het eten 86

Davids psalmen, 1655

2 *kome te vergeten* vergeet; 3 *Dies* Daarom; 5 *schoon* ofschoon; 6 *hangen* vasthaken.

Toegift voor Holland 87

Krancken-troost, 1663

Dit gedicht, dat is toegevoegd aan Westerbaens pamflet *Krancken-troost voor Israel*, bevat een soort politieke geloofsbelijdenis. Men moet vóór alles proberen de vrede te bewaren, zowel binnenslands als internationaal. Niemand mag de macht naar zich toetrekken; een stadhouder is niet nodig. Er dient wel een leger paraat te zijn en in oorlogstijd kan men iemand tijdelijk het opperbevel geven, maar men hoede zich voor erfelijke macht. De kerk en de predikanten dienen ondergeschikt te zijn aan de overheid en gewetensdwang is onder geen beding te rechtvaardigen.

5 *na nabije*; 6 *hare...sloten* een verbond met u sloten; 10 *wacht* hoedt; 14 *haast* spoedig; 15 *die...heren* stadhouders kunnen het beste buitenlandse vorsten dienen; 16 *afzijn* afwezigheid; 22 *één hoofd te maken* een leider aan te stellen; 26 *erven* erfgenamen; 28 *gevoelen* neigen; 29 *past* waakt ervoor; 31 *oom* 'oom' dominee (ironisch); *de stok* de roede van het gezag; 32 *die...gekken* die er geen grappen mee zullen maken (maar hard zullen slaan); 34 *naar...horen* niet naar hun pijpen dansen; 35 *onder leggen* onderworpen zijn; 37 *Wacht u* Hoedt u; *harde fijne geuzen* orthodox gereformeerden; 38 *reuzen* volgens de mythologie hadden afzichtelijke reuzen in de oertijd een poging gedaan de wettige macht van Jupiter over te nemen; 40 *uit te bochten* uit te werken; 41 *steken...schoenen* streven net als de paus naar wereldlijke macht; 42 *afboenen* afjagen; 44 *Stelt leraars* Stel predikanten aan; 47 *vrijheid der gemoeden* gewetensvrijheid; 49-52 *zieltirannen...villen* bedoeld zijn de contraremonstranten, die de sterke arm van de overheid willen gebruiken om hun zin door te drijven; 56 *om die* omwille van personen die; 59 *verschelen* verschillen.

Nog wat voor Fijn de Geus 89

Krancken-troost, 1663

Ook dit gedicht is toegevoegd aan Westerbaens pamflet *Krancken-troost voor Israel*. Na verloop van jaren verloor de orthodoxie haar sterke greep op de politiek en herleefde als het ware de tijd van Oldenbarnevelt, dit tot verontrusting van de gereformeerden en tot tevredenheid van Westerbaen.

Titel: *Fijn de Geus* spotnaam voor een 'fijne', orthodoxe calvinist; 4 *raad*; regering; 6 *ten jongste daag'* aan het einde der tijden; *wijzen* beoordelen; 9 *gevolgd de last* de bevelen uitgevoerd; 12 *de prins* Maurits; *bij 't hoofd gevat* aangepakt; 14 *een nieuwe hoop* de nieuwe machthebbers; 16 *is 't overboord geraakt* zijn de nieuwe regeerders verdwenen; 20 *hij* Oldenbarnevelt; 21 *zo denkt* denk dan; *nu of dan* vroeg of laat; 22 *niet wel heel* niet helemaal; 23-24 *de mond...hebt* geen volledige vrijheid hebt; 26 *rijden*; berijden; 27 *kappeson* breidel voor onhandelbare paarden; *iet* iets; 29 *te vallen door de stengen* los te komen van de dissel; 34 *zoekt* probeer; *heren* overheden; 37 *'t wit* het doel; 39 *voor te staan* te verdedigen; 42 *geust properlijk* wees een ordentelijk calvinist; *'t geschut van Sinte Steven* de wapens van Stefanus, die zich vergeefs met een donderende bijbelrede trachtte te verdedigen tegen zijn belagers: hij werd gestenigd (Handelingen 6, 7); 43 *vrij wat* vaak; 44 *blauw' erwten* kogels.

Nog een catechesatie of enige vragen en antwoorden 90

Oogh-zalf voor het verblinde Israel 1664

In dit gedicht legt Westerbaen nogmaals uit dat het optreden van Maurits tegen Johan van Oldenbarnevelt en zijn medestanders onwettelijk was en ingegeven door de haat vanuit gereformeerde hoek. Het grootste deel van het gedicht handelt over het

onrecht dat Hugo de Groot is aangedaan. Westerbaen kende De Groot persoonlijk. In 1627, toen De Groot in ballingschap in Frankrijk verbleef, kwam zijn vrouw (Maria van Reigersberch) Jacob Westerbaen en Anna Weytsen bezoeken op West-Escamp. In de zomer van 1629 bezocht Westerbaen samen met zijn studievriend Willem de Groot diens verbannen broer Hugo in Parijs.

Naar vorm is dit gedicht een navolging van Vondels *Boeren catechismus* (1629). Een catechismus geeft een overzicht van een geloofsleer in vragen en antwoorden; het bekendst is de *Heidelbergse catechismus* (1563), sinds de Dordtse synode een van de drie officiële belijdenisgeschriften van de gereformeerde kerk.

1 *de prins* prins Maurits was stadhouder van Holland; 4 *verstaan* geëist; 6 *Graubünders* inwoners van Graubünden, een van de Zwitserse kantons; 7 *advocaat van Holland* landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt; 10 *het hoog...laten* Oldenbarnevelt legde het hoogste gezag in kerkzaken bij de overheden; 11 *Hogerbeets en Grotius* Rombout Hogerbeets en Hugo de Groot, beiden jurist, steunpilaren van het beleid van Oldenbarnevelt, beiden gevangengezet op Loevestein; 12 *voorgestaan* bevorderd; 13 *buiten...principalen* buiten hun meerderen (de Staten van Holland) om; 14 *achterhalen* betrappen; 19 *weer in 't land* in oktober 1631 kwam De Groot uit Frankrijk terug naar Nederland, in de hoop er te kunnen blijven; 21 *landwinning* gratie; 24 *voldoen* ten dienste staan; *kost* kon; 28 *raên* adviseren; 29 *strekken mogen* kunnen strekken; 31 *zijn zoon* De Groots tweede zoon, Pieter de Groot, was van 1660-1667 raadpensionaris van Amsterdam; 33 *heeft verdedigd* in 1622 publiceerde De Groot een verdediging, *Verantwoordingh van de wettelijcke regeringh* (het boek verscheen ook in het Latijn); 35 *voor een lasterschrift verklaard* de *Verantwoordingh* werd nog in 1622 verboden door de Staten-Generaal;

37 *stak in de page-kleren* nog onvolwassen, nog dienstbaar was (aan de gereformeerde synode); 38 *dier* kostbaar; 39 *ons schip* het schip van staat, Nederland; 40 *beware* moge bewaren.

Op het afvallig worden van madame Louise, prinses van Bohemen 91

Gedichten, ed. 1672, geschreven ca. 1659

Louise Hollandine, prinses van Bohemen, was de getalenteerde dochter van ‘winterkoning’ Frederik V van de Paltz en Elizabeth Stuart, het uit Bohemen verdreven koningskoppel dat in 1621 naar Den Haag kwam. In 1659 ontvluchtte zij het huis van haar moeder om naar Parijs te gaan, waar zij zich bekeerde tot het katholicisme en intrad in een klooster. In het gereformeerde kamp reageerde men ontsteld en Westerbaen hekelt er lustig op los. Waarom die paniek? Juist de gereformeerden geloven toch in de dubbele predestinatie? Alles komt zoals het is voorbeschikt...

1 *Dus* Aldus; *Gommerist* gomarist, contraremonstrant; 2 *Vrouw Lood'wijk* Louise; 9 *geleên* getolereerd; 10 *kerk* nl. de gereformeerde kerk; 11 *bannen* verbannen; 13 *zo een stuk bestaan* dit ondernemen (nl. mensen tot het katholicisme bekeren); 17 *tijen op de loop* op de loop gaan; 20 *haast* spoedig; 23 *conventen* congregaties; 24 *landen* landerijen; *renten* rente-inkomsten; 25 *recht de grond* goed de grondslagen; 29 *wel eer gevil* eerder had behaagd; 30 *dubb'le wil* volgens de contraremonstrantse leer had God zowel een verborgen als een geopenbaarde wil: of men voorbestemd is voor de zaligheid maakt onderdeel uit van zijn verborgen wil; de geopenbaarde wil is te kennen uit de bijbel; 45 *rijst er niemand niet* wordt er niemand tot zaligheid verheven; 55 *grof* erg; 57 *Des* Daarom; 59 *rol* lijst; 62 *neemt* ontnemt; 70 *onwederstand'lijk* onweerstaanbaar; 72 *gerold* op de lijst ge-

plaatst; 74 *rijzen zal* verheven zal worden; 77 *behoudenis*; behoud, redding; 79 *hij* de criticaster van Louises overgang naar de katholieke kerk; 86 *werkt onfeilbaar uit* onverkort uitvoert; 87 *gedreven* toeslaande; 89 *tegenstaan* tegenstand; 93 *klijft* klieft; 94 *naar dat* zoals.

Op het toelaten der remonstrantsgezinden 94

Gedichten, ed. 1672, geschreven 1658/1660

Tussen februari 1658 en maart 1660 heeft Westerbaen gedichtjes uitgewisseld met en brieven geschreven aan de gereformeerde makelaar en dichter Jeremias de Decker (1609-1666). De Decker was van mening dat de remonstranten zich weer in de publieke kerk konden en moesten voegen. In een brief van 3 december 1659 meldde hij Westerbaen dat verscheidene Amsterdamse remonstranten zonder formaliteiten of nader onderzoek waren aangenomen in de gereformeerde kerk. Westerbaen reageerde onmiddellijk met gedichten waarin hij de overgelopen remonstranten verwijt uit te zijn op een staatsambt en de gereformeerden voorwerpt dat zij het geloof van hun voorvaderen verloochenen. In een brief van 28 maart 1660 moest De Decker op zijn eerdere verhaal terugkomen: er bleken geen remonstranten te zijn overgegaan. Westerbaen polemiseert in dit gedicht dus tegen een ingebeelde misstand.

1 *Broer Gommer* de gomarist, contraremonstrant; 2 *schurfde* schurftige; 3 *Broer Armijn* Arminius, dus de remonstrantse kerk; 4 *beter keur* beter gehalte; 6 *staten* waardigheden; 7 *pronkte...kaf* liet zich nogal voorstaan op dit kaf; 8 *af* over; 15 *behoudens zijn gevoelen* met behoud van zijn ideeën; 16 *voor dood'lijk* tot doodzonde (men verspeelde het eeuwig leven); 17 *toen...vergaard* nl. op de synode van 1618-1619 in de Dordtse Doelen; 19 *Bogerman* Johannes Bogerman (1576-1637), predikant en voorzitter van de

synode; 23 *mee zitten aan* ook aan het avondmaal zitten; 25 *Trigland* Jacobus Trigland (1583-1654), contraremonstrants predikant; *strakke*; onverzettelijke; 28-29 *'t heilzaam...modereren* de Staten van Holland probeerden tolerantie af te dwingen met de goedkeuring in 1614 van een 'moderate' orde; 35-36 *aan die [...]* bekend zijn van wie bekend is dat zij; 38 *kuren* geneeswijzen; 40 *kerfden* hakten; 42 *gaan...gingen* doen het anders; 43 *leên* tolereerden; 44 *roer* beweging; 48 *gaal* dunne strook in weefsel; 51 *des veldheers* nl. van prins Maurits, die de zijde van de contraremonstranten koos; 53 *waar* de waarheid; 55 *voort uit*; verder uit; 56 *schippers...schuit*; regeerders werden afgezet; 58 *gaf...wet* zette oude stadsbesturen af; 60 *'t hek alom verhangen* de regering gewisseld; 61 *Broer Harmen* de arminiaanse predikanten; 64 *Walewijk* Waalwijk lag anno 1619 net over de grens; 65 *joeg... dijk* joeg de zielenherders weg; 69 *Barnevelt, de ouwen* Oldenbarnevelt was eenenzeventig toen hij in 1619 onthoofd werd; 75 *Joost...af* Joost Guldemont, een Haagse contraremonstrant, jakkerde een paard af om de beul van Oldenbarnevelt op tijd vanuit Utrecht in Den Haag te krijgen; 86 *de kaart* de macht; 92 *stijft* versterkt; 94 *wel beraên* goed geholpen; 95 *pekelzout* om voedsel te conserveren; 96 *kalfsvlees* toespeling op Calvinijn, de calvinisten werden spottend 'kalveren' genoemd; *zou haast stinken* zou spoedig stinken. Overigens is kalfsvlees niet goed te pekelen, het zou dus bederven met de 'pekel' van de remonstranten. De calvinisten bewerken hoe dan ook hun eigen ondergang.

Op Fijn 97

J. Toledoos Sorg-verlooren, 1668

Tot op het laatst van zijn leven heeft Westerbaen pamfletoorlogen gevoerd met rechtlijnige denkers uit het orthodoxe kamp. In 1668 had hij het nog met diverse gereformeerden aan de stok

over de predikants-tractementen en de predestinatie. In dit korte versje uit die pennenstrijd bekijkt Westerbaen de predestinatie van de zonnige kant: ieder heeft zijn eigen (ideeën over het) hiernamaals, en dus zal men elkaar daar niet meer hoeven lastig te vallen.

Titel: *Fijn* spotnaam voor een strenge ('fijne') calvinist; 1 *van Dordt* uit Dordrecht, de stad van de synode van 1618-1619; 5 *ongebuurzaam* onverdraagzaam ten opzichte van de burens; *Israel* calvinistische Nederlanders die zich graag vergeleken met het volk Israel; 14 *nood* last; 15 *begrauwen* kwaad toespreken.

Zomer. *Het fruit is rijp* 101

Ockenburgh, 1654

In 1654 verscheen Westerbaens omvangrijke gedicht *Ockenburgh*, ongetwijfeld het hoofdwerk uit zijn oeuvre. Met dit werk volgde hij Huygens na, die een jaar eerder *Hofwijck*, een hofdicht over zijn buiten had gepubliceerd. In *Ockenburgh* beschrijft Westerbaen, met tal van uitweidingen, zijn leven op zijn buitenverblijf. Het grootste deel van het werk is gevat in een rondgang over het landgoed, waarbij de dichter de bezoeker/lezer vertelt wat er in de elkaar opvolgende seizoenen te beleven valt.

Het eerste, korte fragment laat zich heel goed als een zelfstandig vers lezen: een speels gedicht over het rijpe zomerfruit, waar diverse snoeplustige vogels op afkomen.

1 *gerijven* gerieven, voorzien; 4 *snaphaan* geweer; 5 *past mijn pulver op* komt mijn buskruit van pas; 6 *schadelijker vogels* nl. vrouwen; 7 *van bestemoeders aard* naar de aard van de oermoeder (Eva, die van de appel in het paradijs at).

Zomer. Aan de vijver 101*Ockenburgh, 1654*

Westerbaen voert de bezoeker naar de vijver en laat hem meevissen naar een lekker maaltje. De levendige en beeldende beschrijving eindigt met het vangen van een flink uit de kluiten gewassen karper.

4 *kwalsteren* lijsterbessen; 5 *open hof* dubbelzinnig, een open hof is zowel een plek waar men welkom is en kan komen en gaan (dit geldt wel voor de wandelaar, niet voor de vissen) als een gastvrij onthaal met een gratis maaltijd (geldt voor beiden); 8 *geen krakeel en valt* geen ruzie is; 9 *zonder schrijven* zonder dat er een rekening wordt gemaakt; 10 *staag het pijtje rond* steeds het buikje rond (zodat de pij gespannen staat); 12 *vaats* leeg, zonder drank; 13 *wel* bron; 16 *op het ruim* middenin de vijver; 18 *post* pos, soort baars; 19 *heel en half* groot en klein; *wind* windvoorn; 21 *doet beten* bijt; 24 *gehulde* gehuldigde; 27 *zegen* sleepnet; 28 *zo* vangst; 30 *naar de peper heet* peperwortel, dat is mierikswortel; *sop* saus; 31 *EEK* edik, azijn; *geweld* gekookt; 32 *verzeewd* ziek; *kwapse* flauwe; 33 *want* tuig; *hoeken* haken; 34 *pier* worm; 36 *geelstaarten* vette pieren, zeer geschikt om mee te vissen; 38 *ree* gereed; 39 *bestaat* staat; 41 *Leg na* Leg in; 44 *sla* haal op; 50 *leidt en zabt* sleept (met het aas) en zuigt; 51 *grage* gretige; *stouter* krachtiger; 52 *een gast wat minder* een vis iets kleiner; 53 *tart* niet onderdoend voor; 54 *wakk're* flinke; *spijt* ondanks; 56 *nauw uitgelegd* nauwelijks ingelegd; 57 *hecht...palen* zit vast alsof hij in een paal vasthaakt; 60 *door...balijn* ervandoor met hengelsnoer en tuig; 66 *langen* geven; 69 *gewis* geweten; 72 *de schuilaard* maakt zich schuilhoudt.

Winter. Lezen en microscopisch vermaak 103*Ockenburgh, 1654*

Na de beschrijving van de herfst, met lange uitweidingen over

de jacht, gaat Westerbaen over op de wintertijd. Hij blijft dan veel in huis, lezend of turend door zijn microscoop. Op die manieren neemt hij kennis van de wonderen van de schepping.

1 *weierij* jacht; 2 *weiende* jagend; *komt ons* [...] *bij* komt op ons af; 3 *stee* de stad, nl. Den Haag; 5 *span* afstand tussen duim en vingers; 12 *kruipt...heen* schuift vlak langs de horizon; 13 *houdt de lucht haar dik* is de lucht betrokken; 16 *stel ik nog voor* geef ik de voorkeur; 18 *nergens niet* overal; *wichtig pak* zware last; 19 *grimmend grijn* boosaardig masker; 21 *pass' ik op* geef ik om; 22 *grauwe pij* eenvoudige wintermantel (in tegenstelling tot de luxe stadskleding); *tart* trotseert; 23 *veenzon* nl. turf; 24 *wast* groeit; 29 *naturalist* natuuronderzoeker; 34 *ommerand* uiterste omtrek; 35 *vlot* drijft; 37 *maakt vormt*; 38 *wijst...reden* bewijst dit aan de hand van de maan; *laakt* afkeurt, ontkent; 40 *'t al* alles; 41 *staande* onbewogen; 44 *gaan* lopen; *tegen onze voeten* onze tegenvoeters in Australië; 49 *buiten nood* buiten gevaar; 50 *'t krachtig kruit* buskruit (denk aan schipper Bontekoe, die door de lucht vloog nadat zijn schip explodeerde); 51 *haast* spoedig; 53 *ijdel vak* lege ruimte; 54 *stipje* het middelpunt van de aarde; 56 *linie* lijn; 60 *gekropt* geperst; 62 *haast* snel; 63 *schudt* nl. bij een aardbeving; 65-66 *die...bespoelt* bergeilanden in zee zijn dus het gevoeligst voor aardbevingen; 70 *deze moeder* moeder Aarde; 75 *lijven* lichamen; 77 *vermogen'* machtige; 79 *brengt mij tot de proef* levert mij het bewijs; 80 *mijt'ren* rotten; 83 *volgemaakte* volmaakte; 85 *trouwe vriend* nl. de luis; 88 *vredelijke* vreedzame; 89-90 *spijt...tilt* ondanks de duiven en de duivenmelkers met duiventillen op hun huizen: die hebben last van het ongedierte, terwijl Westerbaen het bewondert; 91 *tast* onderzoekt; *minder* kleinere; 96 *blaasbalg* de borst, de longen; 97 *gepaard* verbonden; 99 *staat...opgetogen* staat niet verrukt te kijken; 100 *tuig* spul; *starren* turen; 102 *heel* geheel; *niet* niets; 104 *hem* voor hem; 106

't zinnemerk de zintuigen; 108 *schrale* nietige; 112 *goot* buisje; 116 *roeren* beweging; 118 *telens-prikkel* voortplantingsdrift; *speelt of rijdt* gaat spelerijden (zich vermaken); 119 *Gij loopt...zien* Gij gaat naar de beesten kijken; *schanssen* palen voor een versterking; 121 *ribbe* draagbalk; 122 *sommer* eiken balk; 125 *te na* te dichtbij.